

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GÖKŞEN KURT

ÇEVRENİN KİRLLETİLMESİ FİİLİNİN İÇTİMA HÜKÜMLERİ
VE NON BİS İN İDEM İLKESİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GÖKŞEN KURT

ÇEVRENİN KİRLLETİLMESİ FİİLİNİN İÇTİMA HÜKÜMLERİ
VE NON BİS İN İDEM İLKESİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Barış ATLADI

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Gökşen KURT'un bu çalışması, jürimiz tarafından Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Hale AKDAĞ YÜKSEL (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Barış ATLADI (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mahmut KAPLAN (İmza)

Tez Başlığı: Çevrenin Kirletilmesi Fiilinin İçtima Hükümleri ve Non Bis İn İdem İlkesi Açısından İncelenmesi

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :08/10/2024

Mezuniyet Tarihi :14/11/2024

(İmza)
Doç. Dr. Seda BAYRAKTAR
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Çevrenin Kirlenmesi Fiilinin İçtima Hükümleri ve Non Bis İn İdem İlkesi Açısından İncelenmesi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Gökşen KURT

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Gökşen KURT
Öğrenci Numarası	202252028805
Anabilim Dalı	Kamu Hukuku
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Barış ATLADI
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Çevrenin Kirlenmesi Fiilinin İçtima Hükümleri ve Non Bis İn İdem İlkesi Açısından İncelenmesi
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	
Rapor Tarihi	06.11.2024
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %13 Alıntılar dahil: %29
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 82 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdeleri sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Barış ATLADI İmza	

İ Ç İ N D E K İ L E R

KISALTMALAR LİSTESİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
GİRİŞ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

SUÇ VE KABAHAT KAVRAMLARI

1.1. Suç Kavramı	4
1.2. Kabahat Kavramı.....	5
1.3. Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi.....	6
1.3.1. Suç Olmaktan Çıkarma Kavramı	6
1.3.2. Suç Olmaktan Çıkarma Kavramının Tarihsel Gelişimi	8
1.3.2.1.Karşılaştırmalı Hukuktaki Tarihsel Gelişim	8
1.3.2.2.Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi.....	9
1.3.3. Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi Açısından Ceza Hukuku ve Kabahatler Hukuku..	10
1.4. Kabahatler Hukukunun Ceza Hukuku İle İlişkisi.....	14
1.5. Suç ve Kabahat Arasındaki Farklılıklar.....	15
1.6. Kabahatler Hukukunun İdare Hukuku İle İlişkisi.....	19
1.7. Kabahatler Kanunu’nun Genel Kanun Niteliği	22

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE KİRLİLİĞİ FİİLERİ

2.1. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Kapsamında Çevre Kirliliği Fiilleri	29
2.1.1. Çevrenin Kasten Kirletilmesi (TCK m.181).....	30
2.1.1.1.Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçunun Konusu	31
2.1.1.2.Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçunun Maddi Unsuru	31
2.1.1.2.1.Fail	31
2.1.1.2.2.Mağdur.....	32
2.1.1.2.3.Hareket.....	32
2.1.1.3.Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçunun Manevi Unsuru.....	36
2.1.2. Çevrenin Taksirle Kirletilmesi (TCK m.182).....	36
2.1.2.1.Çevrenin Taksirle Kirletilmesi Suçu İle Korunan Hukuki Değer.....	36
2.1.2.2.Çevrenin Taksirle Kirletilmesi Suçunun Maddi Unsuru	37

2.1.2.2.1.Fail	37
2.1.2.2.2.Mağdur.....	37
2.1.2.2.3.Hareket.....	37
2.1.2.3.Çevrenin Taksirle Kirletilmesi Suçunun Manevi Unsuru.....	37
2.2. 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu Kapsamında Çevre Kirliliği Fiilleri	38
2.2.1. Çevreyi Kirletme Kabahatinin Maddi Unsurları.....	39
2.2.1.1.Kabahatin Faili ve Mağduru	39
2.2.1.2.Kabahatin Konusu.....	40
2.2.1.3.Fiil	40
2.2.1.4.Netice	40
2.2.2. Çevreyi Kirletme Kabahatinin Manevi Unsuru	40
2.3. 2872 Sayılı Çevre Kanunu Kapsamında Çevre Kirliliği Fiilleri	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İÇTİMA HÜKÜMLERİ VE NON BIS İN İDEM İLKESİ

3.1. İctima Kavramı	47
3.2. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'na Göre İctima	48
3.2.1. Bileşik Suç (m.42)	48
3.2.2. Zincirleme Suç (m.43)	49
3.2.3. Fikri İctima (m.44).....	49
3.2.4. Çevrenin Kasten ve Taksirle Kirletilmesi Suçlarında İctima Hükümleri	50
3.3. 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu'na Göre İctima	51
3.3.1. Kabahatler Kanunu m.15/1 Düzenlemesi	51
3.3.2. Kabahatler Kanunu m.15/2 Düzenlemesi	52
3.3.3. Kabahatler Kanunu m.15/3 Düzenlemesi	52
3.4. Non (Ne) Bis İn İdem İlkesi	54
3.4.1. Uluslararası Hukukta Non Bis İn İdem İlkesi.....	55
3.4.2. Türk Hukukunda Non Bis İn İdem İlkesi	56
3.4.2.1.İlkeye Yönelik Mevzuat.....	56
3.4.2.2.İlkeye Yönelik Mahkeme Kararları	58
3.4.3. Değerlendirme.....	61
SONUÇ	65
KAYNAKÇA.....	68
ÖZGEÇMİŞ	74

KISALTMALAR LİSTESİ

AY	Anayasa
AYM	Anayasa Mahkemesi
Bkz.	Bakınız
CD.	Ceza Dairesi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
ÇK.	Çevre Kanunu
E.	Esas
K.	Karar
KK.	Kabahatler Kanunu
m./md.	madde
s.	sayfa
ss.	sayfalar
TCK	Türk Ceza Kanunu
vd.	ve devamı

ÖZET

Bu çalışmamızda çevrenin kirletilmesi fiili içtima hükümleri ve non bis in idem ilkesi açısından incelenecektir.

Çalışmamızda özellikle çevre kirliliği fiillerine karşı uygulanacak yaptırımların hukuki temelini ele almamızın sebebi, bu konuda farklı görüşler olmasıdır. Suç olmaktan çıkarma eğilimi kapsamında, kabahatlerin idari yaptırıma tabi kılınması, içtima hükümlerinin ceza hukukundan farklı öngörülmesi ve çevre hukukunda non bis in idem ilkesinin nasıl uygulanacağına dair tartışmalar yaşanmıştır. Çevre kirliliği hakkındaki mevzuat ile kirlilik fiillerine karşı uygulanacak yaptırımlar ile bu yaptırımların hukuki boyutu, kabahat ve suç kavramları çerçevesinde incelenmiştir.

Çalışma sırasında kanunlardan, uluslararası antlaşmalardan, yönetmeliklerden ve yargı kararları ile doktrinden yararlanılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde kabahat ve suç kavramları ile bunlar arasındaki farklar ile Kabahatler Kanunu'nun genel kanun özelliği incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Türk Ceza Kanunu, Kabahatler Kanunu ile Çevre Kanunu, özel ve genel kanun ile kanunların uygulama önceliği açısından karşılaştırılmıştır.

Çalışmamızın son bölümünde ise, içtima hükümleri ve non bis in idem ilkesi incelenmiş, Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu açısından değerlendirmeler yapılmış, ayrıca Çevre Kanunu'ndaki kimi uygulamaların "ne bis in idem" ilkesine aykırı olup olmadığı da tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kabahat, Suç, Suç Politikası, Suç Olmaktan Çıkarma, Çevre.

ABSTRACT

ASSESSMENT OF POLLUTION OF THE ENVIRONMENT IN TERMS OF AGGREGATION AND “NON BIS IN IDEM” PRINCIPLE

In this study, the pollution of the environment will be examined in terms of aggregation of offenses and the principle of non bis in idem.

In our study, the reason we discuss the legal basis of sanctions to be applied against acts of environmental pollution is due to different opinions on this issue. In the context of the decriminalization trend, there have been discussions about subjecting misdemeanors to administrative sanctions, foreseeing different rules of aggregation than those in criminal law and how to principle of non bis in idem will be applied in environmental law. Legislation on environmental pollution and sanctions to be applied against acts of pollution and the legal aspects of these sanctions have been examined within the framework of the concepts of misdemeanor and crime.

Legislation, international treaties, regulations, judicial decisions, and doctrine have been utilized during the study.

In the first part of the study, the concepts of misdemeanor and crime and the differences between them and the general law feature of the Misdemeanors Law were examined.

In the second part of the study, the Turkish Penal Code, the Misdemeanor Code, and the Environmental Code were compared in terms of special and general laws and the priority of the application of these laws.

In the final part of our study, the rules of aggregation and the principle of non bis in idem have been examined, and evaluations have been made in terms of the Turkish Penal Code and the Misdemeanor Code. It was also discussed whether some implementations in the Environmental Code violate the principle of non bis in idem.

Keywords: Misdemeanor, Crime, Crime Policy, Decriminalization, Environment.

GİRİŞ

18.yüzyılın ikinci yarısından sonra Almanya’da başlayarak önce Kıta Avrupası’na arkasından Anglo-Sakson ülkelerine yayılan ve ülkemizde de kabul gören suç olmaktan çıkarma akımı, ceza hukuku kapsamında suç olarak düzenlenen bazı fiillerin artık suç sayılmaması ya da ceza hukuku anlamında cezai yaptırıma tabi olmaması anlamına gelmektedir. Ülkemizde de, izlenen suç politikası sonucu mahkemelerin iş yükünün azaltılması, daha pratik bir şekilde sorumlunun yaptırıma tabi tutulması ve bu şekilde kamu düzeninin sağlanması amaçları güdülerek bu akımı gerçekleştirmeye yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

01 Haziran 2005 tarihinde 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu ile diğer düzenleyici kanun ve yönetmelikler bu akımın etkisiyle izlenen suç politikası çerçevesinde yürürlüğe girmiştir. Suç olmaktan çıkarılan bazı fiiller kabahat olarak adlandırılarak farklı usullere tabi kılınmıştır. 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu kapsamında da kabahat olarak adlandırılan ancak karşılığında hafif hapis veya hafif para cezası öngörülen bazı fiiller Kabahatler Kanunu kapsamına alınarak karşılığında idari para cezası öngörülmüştür. Kanun koyucunun bu yönde bir suç politikası izlerken amaçladığı düzenin tamamen ceza hukukundan ayrılarak idareye yetki vermek olduğunu ya da kabahatlerin ceza hukukundan ayrılamayacağını savunan yazarlar ya da mahkeme kararları çalışmamızda yer almış ve konu suç-kabahat ayrımı ile Kabahatler Kanunu’nun hukuk düzeni içerisindeki yeri ve niteliği ile diğer özel kanunlarla arasındaki ilişki açısından tartışılmıştır.

Kabahatler Kanunu hukukumuza yeni bir soluk getirmiş olup, idari yaptırım gerektiren diğer kanunlardaki fiillere yansımaları da önem arz etmektedir. Kabahatler Kanunu’nun bütün kabahat fiilleri açısından geçerli olan genel hükümlerinden içtima da ceza hukuku alanındaki düzenlemeden farklı bir şekilde düzenlenmiş ve yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir çok mahkeme kararına konu olmuştur. İçtima hükümleri de Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu hükümleri açısından incelenmiştir. Bu aşamada değinilmesi gereken ve başlığımızda da değerlendirme konusu olarak zikredilen husus non bis in idem ilkesidir. Uluslararası belgelerde de yer bulan bu ilke, adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirilen tek fiil tek ceza ilkesi olarak açıklanabilir. İşlenen fiilin karşılığında öngörülen yaptırımların farklı disiplinlere ait olması halinde bu ilkenin uygulanıp uygulanmayacağı konusundaki görüşler çalışmamızda yer almıştır.

Kabahatler Kanunu ve Çevre Kanunu arasındaki genel ve özel kanun ilişkisi ve bu nedenle uygulamada yaşanan sorunlar, non bis in idem ilkesi çerçevesinde uygulanacak yaptırımlar, doktrindeki tartışmalar ve mahkeme kararları, içtima hükümleri açısından değerlendirilmiştir.

Türk Ceza Kanunu kapsamında suç olarak düzenlenen fiiller ile Çevre Kanunu'nda kabahat olarak idari yaptırıma bağlanan fiillerin karşılığında öngörülen yaptırımların uygulanışı, Kabahatler Kanunu'nda yer alan içtima hükümleri ve non bis in idem ilkesi doğrultusunda incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SUÇ VE KABAHAHAT KAVRAMLARI

1.1. Suç Kavramı

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü'ne göre suç; “Törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış” ve hukuk anlamıyla ise “Yasalara aykırı davranış, cürüm” olarak tanımlanmıştır¹. Hukuk sözlüğüne göre suç; “Hukuk kurallarının yasakladığı ve yapılmasına veya yapılmamasına cezai yaptırım (müeyyide) bağladığı eylem”dir².

Kanunlarımızda suçun tanımı yapılmamıştır. Bir tanımlamaya göre suç, ceza kanunu tarafından öngörülen emir veya yasağın ihlali; hukuk düzeninin ceza tehdidi ile yasakladığı bir fiildir³. Diğer bir tanımlama da ise suç, kanunun bir ceza hukuku yaptırımı ile karşıladığı fiil olarak belirlenmiştir⁴.

Suç kavramını şekli ve maddi olarak tanımlayan yazarlar da bulunmaktadır. Buna göre şekli anlamda suç, hukuk düzeni tarafından ceza veya güvenlik tedbiri ile karşılanan bir insan davranışı (haksızlık) olarak ifade edilmektedir. Bu açıdan suç, kanunlarda suç olarak tanımlanan fiiller olarak da tanımlanmaktadır. Maddi anlamda ise suçun cezaya layık haksızlık olması gerektiği ifade edilmektedir. Bu kavramlardan yola çıkılarak suç; “*insanların toplum içinde birlikte yaşamalarının temini, toplumsal düzenin devamı için korunması gereken hukuki değerleri ihlal eden belli insan davranışları (tipik haksızlıklar) şeklinde tanımlanmaktadır*”⁵.

Bir insan davranışının hangi şartlarda suç oluşturacağını açıklamaya çalışan sistemli görüşler bütününe suç kuramı (teorisi) adı verilir⁶. Suç genel teorisi, suç adı verilen fiilleri diğer fiillerden ayıran teoridir. Diğer fiiller hukuka aykırı olup da suç teşkil etmeyen fiiller ya da hiçbir şekilde hukuka aykırılık teşkil etmeyen fiiller olabilir. Suç genel teorisine göre; suç kavramından, kusur yeteneği bulunan bir kimsenin tipe (kanuni unsura) uygun, hukuka aykırı

¹ **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Baskı, Ankara, 2011, s.2166; <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 11.06.2024)

² Yılmaz Ejder, **Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Yayınları, Genişletilmiş Sekizinci Baskı, Ankara 2004, s.1124.

³ Toroslu, Nevzat, **Ceza Hukuku Genel Kısım**, Savaş Yayınevi, Ankara 2005, s.87. Erdinç Burcu, “**İdari Yaptırımların Kavramsal Çerçevesi ve Cezai Yaptırımlarla Karşılaştırılması**”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl 2012, Sayı: 2, s.246.

⁴ Hakeri, Hakan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler**, Seçkin Yayıncılık, 12.Baskı, 2015, (Hakeri, Temel Bilgiler), s.107.

⁵ Koca, Mahmut/Üzülmüş, İlhan, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, 12. Baskı, Ankara, 2019, s.39-41.

⁶ Ercan, İsmail, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, Yenilenmiş 16. Baskı, Ankara, 2019, s.65.

ve kusurlu hareketi anlaşılmaktadır⁷. Suç, karşılığında yaptırım öngörülen ve hukuki değeri ihlal eden fiildir.

Bu aşamada karşılığında yaptırım öngörülen ancak suç sayılmayan fiilleri incelemek gerekmektedir. Disiplin hukuku ve kabahatler hukuku kapsamında yer alan fiiller bu bağlamda değerlendirilmektedir.

Disiplin hukuku kapsamında yer alan fiiller, karşılığında ceza olmasına rağmen suç olarak değil disiplinsizlik olarak adlandırılır. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ya da 7068 sayılı Genel Kolluk Disiplin Hükümleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabul Edilmesine Dair Kanun hükümlerine göre uygulanan disiplin cezaları ceza hukuku kapsamında değerlendirilmemektedir. Nitekim, 7068 sayılı Kanunun m.3/1-ç maddesinde disiplinsizlik fiili, “*bu Kanuna göre disiplin cezası ile cezalandırılan fiiller*” olarak tanımlanmıştır.

Kabahatler hukuku açısından değerlendirme yapmak için ise; Kabahatler Kanunu’nun 1. ve 2. maddelerine bakılmalıdır. Bu husus bir sonraki başlık altında incelenecektir.

Bununla birlikte özel bir alandaki düzeni korumak ve düzenlemek amacıyla kanunlarda yer alan regülatif cezalar bulunmaktadır⁸. Örnek olarak 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu m.19’da öngörülen idari para cezaları verilebilir. Ancak yine bir sonraki başlıkta tanımlanacağı gibi bu fiiller ve cezalar da geniş anlamda kabahat kavramı içinde değerlendirilebilir.

1.2. Kabahat Kavramı

Kabahatin tanımı için 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nun 2. maddesindeki düzenlemeye başvurulması gerekmektedir. Buna göre; “*Kabahat deyiminden; kanunun, karşılığında idarî yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlık anlaşılır.*”

Kabahatleri “idari suç” olarak nitelendiren bazı görüşler bulunmaktadır⁹. Ancak ileride incelenecek olan Anayasa Mahkemesi kararından¹⁰ da anlaşılacağı üzere Kabahatler Kanunu’nun yürürlüğe girdiği yıllarda ceza hukuku kapsamından bağımsız olarak kabahat kavramının henüz yerleşmediği görülmektedir.

⁷ Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 22. Baskı, Ankara, 2022, s.161.

⁸ Ulusoy, Ali.D., **İdari Yaptırımlar**, On İki Levha Yayıncılık, 1. Bs., İstanbul, 2013, s.140.

⁹ Ekinci, Mustafa, **Anlatımlı-Gerekçeli Kabahatler Kanunu ile İdari Suç ve Cezalar**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2005, s.1. Karagülmez, Ali, **Suç Olmaktan Çıkarma – İdari Para Cezaları- Açıklamalı Kabahatler Kanunu**, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2005, s. 32 vd., Şen, Ersan, “**Kabahatler Kanunu’nun Ceza Muhakemesi Kanunu Hükümleri ile İlişkisi**”, Ceza Hukuku Dergisi, Sayı: 12, Yıl: 2010, (Şen, Kabahatler Kanunu), s.12.

¹⁰ AYM, 01.03.2006, e:2005/108, K.2006/35, R.G.T:22.07.2006.

Kabahatler Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte artık idare hukukundan kaynaklanan yaptırımlar için “kabahat” ve “kabahatler hukuku” teriminin kullanılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Bir görüşe göre, kabahat haksızlık olarak değil, fiil olarak tanımlanmalıdır¹¹. Haksızlık kabahatin ve suçun bir niteliğidir. Madde gerekçesine bakıldığında da bu husus “*Hukuka aykırı olan ve haksızlık ifade eden fiiller arasında suç veya kabahat olarak bir ayırım yapılması, bir nitelik farkı oluşturmamaktadır. Söz konusu tasnif, haksızlıklar arasındaki nicelik farkına dayanmaktadır.*” denilmek suretiyle açıkça belirtilmiştir¹². Sonuçta hukuk sistemi tarafından yaptırıma tabi kılınan kişilerin fiilleridir. Kanun koyucular kamu düzenini bozan fiilleri tanımlayarak karşılığında izledikleri suç politikasına ve fiillere uygun yaptırımları öngörürler.

1.3. Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi

1.3.1. Suç Olmaktan Çıkarma Kavramı

Günümüz anlamıyla kabahat kavramının ortaya çıkışı ile hangi fiillerin suç hangi fiillerin kabahat oluşturduğunun belirlenmesinde devlet tarafından izlenen suç politikası (suç siyaseti) etkili olmaktadır. Kabahatler Kanunu'nun genel gerekçesinde bu konuya yer verilmiş ayrıca suç veya kabahat olarak tanımlanan fiillerin de haksızlık ifade etmesi gerektiği hususu belirtilmiştir. Esas itibarıyla haksızlık içermeyen, hukuka aykırı olmayan fiillerin hiçbir surette suç veya kabahat olarak tanımlanamayacağı da açıklanmıştır.

Suç politikası, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 23 Haziran 1983 tarihli 361. toplantısında alınan tavsiye kararı çerçevesinde oluşturulan “*Suç Sorunları Komitesi*” tarafından hazırlanan ve “*Suç Politikasının Çerçevesinde ve Uygulanmasında Halkın Katılımının Sağlanması*” konusunun incelenerek tavsiyelerde bulunulduğu raporda şu şekilde tarif edilmiştir: “*Suç politikası, suçlularla meşgul olarak ve suç mağdurlarının haklarını güvence altına alarak, toplumu suça karşı korumayı hedef alan cezai ve diğer nitelikteki değişik tedbirler ve araçlardan oluşan politikayı ifade eder.*”¹³ Anılan raporda suçun önlenmesi ve suçlunun yeniden sosyalleştirilmesine dayalı bir suç politikası açıklanmış ve halkın böyle bir politikaya yönelik tutumu, politikanın hazırlanmasına ve uygulanmasına katılımı ve bu politikayı uygulama araçları incelenmiştir¹⁴. Raporda yer alan bir başlık da

¹¹ Yurtcan Erdener, **Yargıtay Kararları Işığında Kabahatler Kanunu ve Uygulaması**, 4. Bası, İstanbul 2020, (Yurtcan, Uygulama), s.3.

¹² <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss840m.htm>

¹³ Dönmezer, Sulhi, “**Suç Siyaseti**”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 52, Sayı 1-4, Yıl:1987, s.6.

¹⁴ <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/participation-public-crime-policy>

hapis harici cezalandırmaların kullanılmasının tercih edilmesidir. Bu nedenle hafif nitelikteki hukuka aykırılıklara karşı hapis cezası değil, para cezası gibi yaptırımların uygulanmasının devlet tarafından uygulanan suç politikası içerisinde yer almasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Suç politikası, “Genel ve özel önleme dahil, suça karşı direnç ve mücadelede hedefleri belirlemek, araçları tespit etmek ve bunların ne suretle kullanılacaklarını göstermek üzere oluşturulan stratejiler ve bunların uygulanmaları sanatı” olarak tarif edilmiştir¹⁵.

Grispigni tarafından ise “Suç siyaseti, devletin suçları cezalandırmak ve önlemek amacı ile geliştirmesi gereken faaliyetleri inceleyen bilim” olarak tanımlanmıştır¹⁶.

Suç politikası, suçların işlenme sebepleri, suç işlenmemesi için alınacak tedbirleri, suç işlenmesi halinde uygulanacak yaptırımları ve bu yaptırımların caydırıcılık unsurlarını belirler. Toplumsal hayatın düzen içinde yaşanabilmesi için ceza hukukunun sınırlarının nasıl çizilebileceğini tayin eder¹⁷.

TBMM Adalet Komisyonu’nun Türk Ceza Kanunu Tasarısı’na İlişkin 3.8.2004 tarih ve E. 1/593, K. 60 sayılı Raporunda ise suç siyaseti; “Barış esasına dayalı toplum düzeninin devamı için hukuka aykırı fiillerin hangilerinin suç olarak tanımlanması gerektiğinin belirlenmesinde izlenen yol” şeklinde açıklanmıştır. Suç siyaseti ile izlenen yolun sonundaki amaç için, uyulması gereken ilkeler de kusur ilkesi, hukuk devleti ilkesi ve hümanizm ilkesi olarak gösterilmiştir. Türk Ceza Kanunu Tasarısının sayılan felsefi ilkeler doğrultusunda hazırlandığı da raporda yer almaktadır¹⁸.

Anayasa Mahkemesi ceza politikasına ilişkin hususlara kararlarında yer vermiştir¹⁹. “Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirlerine ilişkin kurallar, ceza hukukunun temel ilkeleri ile Anayasa’nın konuya ilişkin kurallarına aykırı olmamak kaydıyla, ülkenin sosyal, kültürel yapısı, ahlaki değerleri ve ekonomik hayatın gereksinimleri göz önüne alınarak saptanacak ceza politikasına göre belirlenir. Kanun koyucu, cezalandırma yetkisini kullanırken toplumda hangi eylemlerin suç ya da kabahat sayılacağı, bunların hangi tür ve ölçüdeki ceza yaptırımı ile karşılanacağı, nelerin ağırlaştırıcı veya hafifletici sebep olarak kabul edileceği konularında takdir yetkisine sahiptir.”

¹⁵Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt 1**, Der Kitabevi, 14.Bası, İstanbul, 2016, s.126. Dönmezer, s.7.

¹⁶ Dönmezer/Erman, s.126..

¹⁷ Demirbaş, Timur, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, 17. Baskı, Ankara, 2022, s.69.

¹⁸ TBMM Adalet Komisyonu’nun Türk Ceza Kanunu Tasarısı’na İlişkin 3.8.2004 tarih ve E. 1/593, K. 60 sayılı Raporu, TBMM, Dönem: 22, Yasama Yılı: 2, Sıra Sayısı: 664, s. 226.

¹⁹ AYM, 05.03.2015 tarih ve 2014/124 E. ve 2015/24 K. sayılı kararı,

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2015-24-nrm.pdf>

Cezai düzenlemelerde devlet tarafından izlenen suç politikası etkili olmaktadır. Devlet ceza hukukunda cezalandırılabilirliği düzenlerken, fiilin haksızlık içeriğini dikkate almaktadır. Bizim hukukumuzda suç ve kabahat arasında nicelik farkı olduğu kabul edilmektedir²⁰. Kabahatler de suçlar da hukuki değerleri korumaktadır. Bu tasnif, haksızlıklar arasında sadece bir işlem farklılığı doğurmaktadır.

Toplumsal düzeni daha az bozan fiillerin ceza kanunlarında düzenlenmesi, hem mahkemelerin iş yükünü arttırmakta, önemli dosyalara ayrılacak zamanı kısıtlamakta, emek kaybına ve gereksiz masrafa neden olmakta ve ceza hukukunun caydırıcılığını zayıflatmaktadır. Ayrıca, ceza hukukunun kişisel özgürlüklere müdahale etkisinin yüksek olması ve toplumsal düzeni sağlamak için son çare olarak kullanılması gerektiği düşüncesi suç olmaktan çıkarma eğilimini ortaya çıkarmıştır²¹.

Suç olmaktan çıkarma eğilimi iki şekilde kendisini gösterir. Suç sayılan fiillerin gözden geçirilerek artık amacı karşılamadığı anlaşılanlarının ceza hukuku sistematiğinden çıkarılması faaliyetine “*décriminalisation*” adı verilmektedir. Suç oluşturan bazı fiilleri karşılığında idari tedbirler öngörülen hukuka aykırı fiiller olarak belirlemeye ise “*dépénalisation*” adı verilmektedir²².

1.3.2. Suç Olmaktan Çıkarma Kavramının Tarihsel Gelişimi

1.3.2.1. Karşılaştırmalı Hukuktaki Tarihsel Gelişim

Suç olmaktan çıkarma eğiliminin bir sonucu olarak, ya suç olarak düzenlenen bazı fiiller artık toplum düzenini bozmadığı gerekçesiyle tamamen hukuk sisteminden çıkarılmış, ya da suç vasfı ortadan kaldırılmış ancak hukuk düzenini bozmaya devam ettiği için ceza hukuku dışında başka yaptırımlara tabi kılınmıştır. Devlet tarafından uygulanacak bu yaptırımlar idari ceza hukukunu ortaya çıkarmıştır. Öncelikle 18.yüzyılın ikinci yarısından sonra Almanya’da “Düzene Aykırılıklar Hakkında Kanun” ile başlayan bazı fiillerin ceza hukuku kapsamı dışına alınması düşüncesi, ceza yerine yaptırım, adli para cezası yerine idari yaptırım terimlerinin kullanılması ile ceza hukuku ile idari ceza hukuku ayırımını ortaya çıkarmıştır²³. Bu düşünce zamanla Avusturya, İsviçre, Fransa, İtalya gibi Kara (Kıta)

²⁰ Akbulut, Berrin; **Türk Ceza Kanunu ile Kabahatler Kanunun Genel Hükümlerinin Yaptırım Hükümleri Dışında Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi**, Adalet Yayınevi, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara 2014, (Akbulut, Karşılaştırmalı), s.29.

²¹ Mahmutoglu, Fatih Selami, **Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi ve Düzene Aykırılıklar Hukukunda (İdari Ceza Hukukunda) Yaptırım Rejimi**, Kazancı Yayınları, İstanbul, 1995, s.13.

²² Dönmezer /Ermann, s.43.

²³ Uykun, Burcu, **İdari Para Cezaları**, Kabahatler Hukuku Yazıları II, On İki Levha Yayıncılık, 1. Bs., İstanbul, 2018, s.55.

Avrupalı ülkelerinde ve İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri gibi Anglo Sakson ülkeleri tarafından da benimsenmiş ve uygulanmaya başlanmıştır²⁴.

1.3.2.2. Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi

Türk hukukundaki suç olmaktan çıkarma eğiliminin ortaya çıkışı 3 Kasım 1988 tarihli 3493 sayılı “6831 sayılı Orman Kanunu’nda, 1475 sayılı İş Kanunu’nda, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu’nda ve 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununda Değişiklikler Yapılmasına ve Bu Kanunlardaki Bazı Cezaların İdari Cezaya Dönüştürülmesine Dair Kanun” ile yaşanmıştır. Diğer bir önemli adım ise 24/4/2003 tarih ve 4854 sayılı “Bazı Kanunlardaki Cezaların İdari Para Cezasına Dönüştürülmesine Dair Kanun” dur.

4854 sayılı Kanun ile 394 sayılı Hafta Tatili Hakkında Kanun, 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu, 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı San’atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 3958 sayılı Gözlükçülük Hakkında Kanun, 6948 sayılı Sanayi Sicili Kanunu, 7126 sayılı Sivil Savunma Kanunu, 167 sayılı Yeraltı Suları Hakkında Kanun, 2908 sayılı Dernekler Kanunu, 3092 sayılı Çay Kanunu gibi kanunlarda yer alan hafif hapis cezaları ile ağır ve hafif para cezaları kaldırılarak yerlerine idari para cezası uygulanması öngörülmüştür. Ancak 2003 yılında henüz Kabahatler Kanunu yürürlüğe girmedikten sonra müsadere işlemi uygulanmaya devam edilmekle birlikte bazı kanunlara göre bu kararın da sulh ceza mahkemelerince verileceği düzenlenmiştir. Ayrıca “Yürürlüğe girdiği tarihten önce bu Kanun kapsamına giren suçlar nedeniyle yürütülen soruşturmalarda Cumhuriyet savcılıklarınca takipsizlik kararı verilerek ilgili ve yetkili idarî mercie evrak gönderileceği, kovuşturmaları sürdürülen dava ve işlerde ilgili mahkemece görevsizlik kararı verilerek, bu Kanuna göre işlem yapılmak üzere yetkili ve görevli idarî makamlara evrakın gönderilmesine karar verileceği” Geçici Madde 1 ile düzenlenmiştir.

4854 sayılı Kanunun 3. maddesi ile Yardım Toplama Kanunu’nun cezalar başlığını taşıyan 29. maddesine fıkralar eklenmiş, maddede yazılı olan para cezalarının o yerin en büyük mülki amiri tarafından verileceği, bu cezalara karşı tebliğ tarihinden itibaren en geç yedi gün içinde yetkili idare mahkemesine itiraz edilebileceği düzenlenmiştir. Ayrıca madde hükümlerine aykırı davranış sonucu izinsiz toplanan mal ve paralara idarece verilen cezalar kesinleşinceye kadar elkonulacağı, para cezasının kesinleşmesinden sonra elkonulan mal ve paraların müsaderesine sulh ceza mahkemesince karar verileceği düzenlenmiştir. Kanunun bu hükmü değerlendirildiğinde mülki amir yani idare tarafından uygulanan idari para cezasına

²⁴ Mahmutoglu, s.14-40.

karşı idari mahkemelerinde itiraz edilebilirken müsadere için ise sulh ceza mahkemesinden karar alınması adli idari yargı ayırımına aykırı olduğu gibi mahkemelere de ayrı iş yükü yüklemesi açısından usul ekonomisine de uygun değildir. Anılan 29. madde 2020 yılında 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun'un 10. maddesi ile değiştirilmiş olup, idari para cezalarına ilişkin hükümlere ilişkin yeni düzenlemeler getirilmiştir. Ayrıca, müsadere yolu kaldırılarak izinsiz toplanan mal ve paralara elkonulacağı ve mülkiyetinin kamuya geçirilmesine karar verileceği hükme bağlanmıştır²⁵. Bununla birlikte idari yaptırımlara karar vermeye yardım toplama iznini veren makamın yetkili olduğu, izinsiz yardım toplanması hâlinde idari yaptırımlara vali tarafından karar verileceği, valinin de bu yetkisini vali yardımcılara veya kaymakamlara devredebileceği düzenlenmiştir. İdari yaptırımlar deyimi idari para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesi gibi diğer idari tedbirler anlaşılmakta olduğundan artık sulh ceza mahkemelerinden²⁶ karar alınmasına gerek yoktur. Maddede itiraz yoluna ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamış olup, genel kanun kapsamında Kabahatler Kanunu'nda yer alan başvuru yolu (m.27-28) ve itiraz yolu (m.29) düzenlemelerine göre hareket edilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 2005 yılından bu yana kabahatler hukuku, hukuk sistematiğimize biraz zaman almakla birlikte yerleşmiş olup, idari yaptırımlar, uygulama yolları, karar mekanizmaları ve itiraz yolları konusunda içtihadlar oluşmuştur.

1.3.3. Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi Açısından Ceza Hukuku ve Kabahatler Hukuku

Türk Ceza Kanunu, ceza hukukunun temel kaynağıdır. Ceza hukukuna ilişkin temel düzenlemeler Anayasa ve milletlerarası antlaşmalarla düzenlenen sınırlar çerçevesinde Türk Ceza Kanunu'nda yer alır. Bu nedenle ceza hükümleri içeren diğer kanunlar için genel kanun niteliği taşır.

²⁵ Yardım Toplama Kanunu'nun "Cezalar" başlığını taşıyan 29. maddesinin 8. fıkrası hükmü "Yukarıdaki fıkralara aykırı davranış sonucu izinsiz toplanan mal ve paralara el konularak mülkiyetinin kamuya geçirilmesine karar verilir." şeklinde düzenlenmişken, Anayasa Mahkemesi'nin 18/1/2024 tarihli ve E: 2021/28, K: 2024/11 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Kararın Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak dokuz ay sonra (3/1/2025 tarihinde) yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmıştır. Anayasa Mahkemesi gerekçe olarak; mülkiyet hakkının Anayasa'nın 35. maddesine göre ancak kamu yararı nedeniyle sınırlandırılabilceğini, maddede öngörülen sınırlamanın kamu yararını gerçekleştirmede Anayasa'nın 13. maddesinde düzenlenen ölçülülük ilkesine aykırı olduğunu göstermiştir.

Anayasa Mahkemesinin iptal kararı konusu tez kapsamı dışında kaldığından burada incelenmeyecek olup, tez içeriği bakımından değinilmek istenen husus, çeşitli kanunlarda idari yaptırımların uygulanmasında birliktelik sağlandığı ve adli-idari yargı ayırımının gerçekleştirildiğidir.

²⁶ 18.06.2014 tarihli 6545 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 84. Maddesi, 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanuna Geçici madde 6 eklenmiştir. Madde ile sulh ceza mahkemeleri kaldırılmış olup, sulh ceza mahkemesi tabirinden anlaşılması gereken sulh ceza hakimliğidir.

765 sayılı Türk Ceza Kanunu birinci kitap olarak “Esaslar” başlığı altında suç ve cezalara ilişkin genel hükümler, ikinci kitap olarak “Cürümler”, üçüncü kitap olarak da “Kabahatler” konularını düzenlemiştir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 26 Eylül 2004 tarihinde kabul edilmiş, 12 Ekim 2004 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanmış ve 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 5237 sayılı Kanun “Genel Hükümler” ve “Özel Hükümler” olmak üzere iki kitaptan oluşmaktadır. Birinci kitap “Temel İlkeler, Tanımlar ve Uygulama Alanı”, “Ceza Sorumluluğunun Esasları” ve “Yaptırımlar” olarak üç kısma ayrılmıştır. İkinci kitap ise “Özel Hükümler” başlığı altında çeşitli suçlardan oluşmakta olup kabahatlere ilişkin düzenlemeler bulunmamaktadır.

Görüldüğü gibi, 2005 yılında kanun koyucu kabahatleri suç olmaktan çıkarma eğilimi doğrultusunda yeni Türk Ceza Kanunu kapsamında suç ve kabahat şeklinde ikili ayrıma yer vermemiştir. Yine 1 Haziran 2005 tarihinde kabahat fiilleri açısından genel bir kanun niteliği taşıyan 5326 sayılı Kabahatler Kanunu yürürlüğe girmiş ve hukukumuzda kabahatler ayrı bir düzenleme alanı bulmuştur.

Bununla birlikte 765 sayılı Kanunda düzenlenen kabahatlerin bir bölümü suç olarak 5237 sayılı Kanunda kendisine yer bulmuş, bir bölümü de kabahat olarak Kabahatler Kanunu’nda düzenlenmiştir. Örnek olarak; 765 sayılı Kanunda yer alan “Cürmü haber vermekte zühul” başlıklı 530. madde²⁷, değiştirilip güncellenerek “Sağlık mesleği mensuplarının suçu bildirmemesi” başlığı ile 5237 sayılı Kanunun 280. maddesinde²⁸ suç olarak düzenlenmesi gösterilebilir. 765 sayılı Kanunun 544 ve 545. maddelerinde²⁹ dilencilik başlığı ile düzenlenen dilencilik yapmak ve küçüklere dilencilik yaptırmak ya da buna

²⁷ 765 sayılı Türk Ceza Kanunu (Mülga)

Cürmü haber vermekte zühul

MADDE 530: Hekim, cerrah, ebe yahut sair sıhiye memurları şahıslar aleyhinde işlenmiş bir cürüm asarını gösteren ahvalde sanatlarının icabettiği yardımı ifa ettikten sonra keyfiyeti adliyeve veya zabıtaya bildirmezler yahut ihbar hususunda teahhur gösterirlerse bu ihbar kendisine yardım ettikleri kimseyi takibata maruz kılacak ahval müstesna olmak üzere otuz liraya kadar hafif cezayı nakdiye mahkûm olurlar.

²⁸ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

Sağlık mesleği mensuplarının suçu bildirmemesi

MADDE 280- (1) Görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Sağlık mesleği mensubu deyiminden tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişiler anlaşılır.

²⁹ 765 sayılı Türk Ceza Kanunu (Mülga)

Dilencilik

MADDE 544 (Değişik: 6123 s. K.- 09/07/1953 m.1) Her kim, çalışmaya muktedir olduğu halde dilencilik ederken tutulursa bir haftadan bir aya kadar hafif hapis cezasıyla cezalandırılır.

Tekerrürü halinde hafif hapis cezası bir aydan aşağı olamaz.

MADDE 545 (Değişik 6123 s. K.- 09/07/1953 m.1) Her kim, 15 yaşından aşağı çocukları toplayıp dilencilik ettirir veya velayet ve vesayeti altında bulunan yahut kendisinin muhafazası ve nezaretine tevdi olunan 15 yaşından aşağı bir küçüğün dilenmesine veya bir kimsenin o küçüğü dilencilikte kullanmasına müsaade ederse üç aydan aşağı olmamak üzere hafif hapis ve 100 liradan aşağı olmamak üzere hafif para cezasıyla cezalandırılır.

müsaade etmek fiilleri ayrılmış; “Çocukları, beden veya ruh bakımından kendini idare edemeyecek durumda bulunan kimseleri dilencilikte araç olarak kullanmak” fiili 5237 sayılı Kanunun 229. maddesinde³⁰ suç olarak düzenlenmiştir. Dilencilik yapmak fiili ise suç olmaktan çıkarılarak Kabahatler Kanununun 33. maddesinde³¹ kabahat olarak yaptırıma bağlanmıştır. Dilencilik örneği gibi suç ve kabahat olarak ayrılarak düzenlenen bir diğer fiil de kumardır. 765 sayılı Kanunun 567. maddesinde düzenlenen “kumar oynatmak” ile “kumar oynatmak için yer gösterme” fiilleri³² suç olarak korunmuş ve 5237 sayılı Kanunun 228. maddesinde³³ düzenlenmiştir. Bununla birlikte 568. maddede düzenlenen kumar oynamak fiilinin suç vasfı ortadan kaldırılmış ve yine Kabahatler Kanununun 34. maddesinde³⁴ kabahat olarak karşımıza çıkmıştır.

³⁰ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

Dilencilik

MADDE 229- (1) Çocukları, beden veya ruh bakımından kendini idare edemeyecek durumda bulunan kimseleri dilencilikte araç olarak kullanan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu suçun üçüncü derece dahil kan veya kayın hısımları ya da eş tarafından işlenmesi halinde verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(3) Bu suçun örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmiş olması halinde, verilecek ceza bir kat artırılır.

³¹ 5326 sayılı Kabahatler Kanunu

Dilencilik

MADDE 33 - (1) Dilencilik yapan kişiye, elli Türk Lirası idarî para cezası verilir. Ayrıca, dilencilikten elde edilen gelire elkonularak mülkiyetin kamuya geçirilmesine karar verilir.

(2) Bu kabahat dolayısıyla idarî para cezasına ve elkoymaya kolluk veya belediye zabıta görevlileri, mülkiyetin kamuya geçirilmesine mülkî amir veya belediye encümeni karar verir.

³² 765 sayılı Türk Ceza Kanunu (Mülga)

Kumar

MADDE 567 (Değişik: 6123 s. K. - 09/07/1953 m.1) Her kim, umuma mahsus veya umuma açık yerlerde kumar oynatır veya oynatmak için yer gösterirse bir aydan altı aya kadar hafif hapis ve 250 liradan 500 liraya kadar hafif para cezasına ve tekerrürü halinde iki aydan bir seneye kadar hafif hapis ve 500 liradan 1.000 liraya kadar hafif para cezasına mahkûm olur.

Kumar oynanan yerde bulunup kumar oynamaya yarıyan veya kumar oynamaya tahsis olunan mevat ve alat ile ortada bulunan eşya ve para zapt ve müsadere olunur.

Fail:

1. Bu fiilleri itiyat edinmiş bulunduğu;
2. Birinci fıkrada beyan olunan kabahatin irtikabında kumar oynayanlara karşı banko tutan olduğu takdirde yukardaki fıkralarda yazılı cezalar bir misli artırılarak hükmolunur ve bu son halde üç aya kadar meslek ve sanatın tatili cezası da ilave edilir.

³³ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

Kumar oynanması için yer ve imkan sağlama

MADDE 228- (1) Kumar oynanması için yer ve imkan sağlayan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve iki yüz günden aşağı olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılır.

(2) Çocukların kumar oynaması için yer ve imkan sağlanması halinde, verilecek ceza bir katı oranında artırılır.

(3) (Ek: 15/8/2017-KHK-694/139 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7078/134 md.) Suçun bilişim sistemlerinin kullanılması suretiyle işlenmesi halinde üç yıldan beş yıla kadar hapis ve bin günden onbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.

(4) (Ek: 15/8/2017-KHK-694/139 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7078/134 md.) Suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(5) Bu suçtan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

(6) Ceza Kanununun uygulanmasında kumar, kazanç amacıyla icra edilen ve kar ve zararın talihe bağlı olduğu oyunlardır.

Bazı suçlar ise doğrudan Kabahatler Kanunu kapsamına alınarak kabahat olarak düzenlenmiştir. Kimliği bildirmeme fiili 765 sayılı Kanunun 528. maddesinde³⁵ hafif hapis cezası ile yaptırıma bağlanmışken Kabahatler Kanunu m.40'ta³⁶ idari para cezası öngörülen bir kabahat olarak düzenlenmiştir. Aynı şekilde afiş asma fiili de mülga TCK'nın 536. maddesinde³⁷ suç olarak düzenlenmişken Kabahatler Kanunu madde 42'de³⁸ kabahat olarak düzenlenmiştir.

³⁴ **5326 sayılı Kabahatler Kanunu**

Kumar

MADDE 34 - (1) Kumar oynayan kişiye, bin Türk Lirası idarî para cezası verilir. Ayrıca, kumardan elde edilen gelire elkonularak mülkiyetin kamuya geçirilmesine karar verilir.

(2) Bu kabahat dolayısıyla idarî para cezasına ve elkoymaya kolluk görevlileri, mülkiyetin kamuya geçirilmesine mülkî amir karar verir.

³⁵ **765 sayılı Türk Ceza Kanunu (Mülga)**

MADDE 528 - Bir memura vazifesini yaptığı sırada isim ve şöhret veya sıfat ve sanatını ve mesken ve ikametgahını veya doğduğu yeri yahut sair şahsi evsafını beyandan imtina eden şahıs otuz liraya kadar hafif cezayı nakdiye mahkûm olur. Ve eğer hakikat hilafında beyanatta bulunursa bir aya kadar hafif hapis cezasıyla cezalandırılır.

³⁶ **5326 sayılı Kabahatler Kanunu**

Kimliği bildirmeme

Madde 40- (1) Görevle bağlantılı olarak sorulması halinde kamu görevlisine kimliği veya adresiyle ilgili bilgi vermekten kaçınan veya gerçeğe aykırı beyanda bulunan kişiye, bu görevli tarafından elli Türk Lirası idarî para cezası verilir.

(2) Açıklamada bulunmaktan kaçınması veya gerçeğe aykırı beyanda bulunması dolayısıyla kimliği belirlenemeyen kişi tutularak durumdan derhal Cumhuriyet savcısı haberdar edilir. Bu kişi, kimliği açık bir şekilde anlaşılınca kadar gözaltına alınır ve gerekirse tutuklanır. Gözaltına ve tutuklamaya karar verme yetkisi ve usulü bakımından Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanır.

(3) Kişinin kimliğinin belirlenmesi durumunda, bu nedenle gözaltına alınma veya tutuklanma haline derhal son verilir.

³⁷ **765 sayılı Türk Ceza Kanunu (Mülga)**

MADDE 536 - (Değişik madde: 2248 s. K.12/06/1979 m.22) Her kim, belediyeler, köy ihtiyar kurulları veya yasalarla yetkili kılınmış diğer makamlarca önceden ayrılmış ya da oturan yerler dışında, o yerin en büyük mülkiye amirine yapılacak bir başvuru üzerine ayrılan yerlere, izin almaksızın veya verilen izne aykırı biçimde, basılı olan veya olmayan, elle yazılmış veya yazılmış her türlü resim, yazı ve işaretler veya bunları içeren kağıt, pano, pankart, bant ya da benzerlerini asar veya yapıştırırsa veya izne dayalı olsa bile bu yerleri boyar veya bu yerlere yazı yazar, resim ya da işaret yaparsa, eylem başka bir suç oluştursa bile ayrıca altı aydan bir yıla kadar hafif hapis ve bin liradan aşağı olmamak üzere hafif para cezasına çarptırılır.

Bu eylemler yukarıdaki fıkra dışında kalan yerlerde veya kamuya ayrılmış veya kamuya açık veya herkes tarafından görülebilecek yerlerde veya her türlü taşıt araçları veya kamu hizmetlerine ait iletişim araçları veya kamu hizmetine ayrılmış veya özel kişi ve kuruluşlara ait işaret veya levhalar üzerinde işlenirse, eylem başka bir suç oluştursa bile ayrıca bir yıldan iki yıla kadar hafif hapis ve ikibin liradan az olmamak üzere hafif para cezasına çarptırılır.

...

³⁸ **5326 sayılı Kabahatler Kanunu**

Afiş asma

Madde 42- (1) Meydanlara veya parklara, cadde veya sokak kenarlarındaki kamuya ait duvar veya alanlara, rızası almaksızın özel kişilere ait alanlara bez, kâğıt ve benzeri afiş ve ilân asan kişiye, yüz Türk Lirasından üçbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir. Aynı içerikteki afiş ve ilânlar, tek fiil sayılır.

(2) Birinci fıkra hükmü, yetkili makamlardan alınan açık ve yazılı izne dayalı olarak asılan afiş ve ilânlar açısından uygulanmaz. Bu izinde, afiş ve ilânın asılacağı zaman dilimi açık bir şekilde gösterilir. Bu afiş ve ilânlar izin verilen gerçek veya tüzel kişi tarafından bu sürenin dolmasını müteakip derhal toplatılır. Toplatma yükümlülüğüne aykırı hareket edilmesi halinde birinci fıkra hükmüne göre idarî para cezası verilir.

(3) Bu afiş ve ilânların kaldırılmasına ilişkin masraflar da ilgili kişilerden ayrıca tahsil edilir.

(4) Bu kabahatler dolayısıyla idarî para cezasına, kolluk veya belediye zabıta görevlileri karar verir.

(5) Özel kanunlardaki hükümler saklıdır.

765 sayılı Kanunda yer almayan bazı fiiller de Kabahatler Kanunu kapsamına alınmıştır. İşgal (m.38), tütün mamullerinin tüketilmesi (m.39), çevreyi kirletme (m.41) fiilleri örnek olarak gösterilebilir.

Ülkemizde ceza hukuku açısından yaşanan bu gelişmenin aslında tam bir suç olmaktan çıkarma hareketi olmadığı da doktrinde savunulmaktadır³⁹.

Suç olmaktan çıkarma akımı dikkatle uygulanmalı, toplumun sosyal gelişimine, kültürel ve ekonomik durumuna uyum sağlamalı, suç politikalarının adalet sistemi ile ilişkisi doğru belirlenmelidir⁴⁰.

1.4. Kabahatler Hukukunun Ceza Hukuku ile İlişkisi

İnsan toplum içinde yaşayan sosyal bir varlıktır. İnsanın varlığını sağlıklı bir şekilde devam ettirmesi toplumsal düzenin sağlanmasına bağlıdır. Devletin belki de en temel görevi toplumsal düzeni gerçekleştirmektir. Bu amaçla kurallar koyabilir ve koyduğu kurallara aykırı davranışları da cezalandırabilir. Devletin bu yolda en etkili mücadele aracı ceza hukukudur⁴¹. Suç adı verilen insan davranışını ve buna uygulanacak yaptırımı belirleyen hukuk kurallarının tümüne ceza hukuku adı verilmektedir.⁴² Ceza hukuku da ceza kanunları yoluyla bu düzenin bozulmasını önleyici tedbirler alabilir. İşte bu nedenle 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun amacı 1. maddede; *“Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir.”* şeklinde açıklanmıştır. Devlet tarafından bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri de Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenerek hükme bağlanmıştır.

Kabahatin özelliği, suçlara oranla, ikinci derecede önem taşımasıdır. Suç kadar ağır olmayan ancak yine de kamu düzenini bozan fiiller kabahat olarak yaptırıma tabi kılınmıştır. Kabahatler Kanunu'nun genel gerekçesinde de belirtildiği gibi *“Esasen hukuka aykırı olan ve haksızlık ifade eden fiiller arasında suç veya kabahat olarak bir ayırım yapılması, bir nitelik farkı oluşturmamaktadır. Söz konusu tasnif, haksızlıklar arasındaki nicelik farkına dayanmaktadır. Bu tasnif, haksızlıklar arasında sadece bir işlem farklılığı doğurmaktadır.”*⁴³

Kanun koyucu tarafından izlenen suç politikası sonucu; hukuka aykırı olan fiilin ifade ettiği haksızlık içeriği esas alınarak haksızlık oluşturan fiiller suç ya da kabahat olarak düzenlenmektedir. 5271 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda cürüm ve kabahat ayrımı kaldırılıp

³⁹ Dönmezer/Erman, s.44.

⁴⁰ Bayraktar, Köksal, *Ceza Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma Akımı*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 50 Sayı: 1-4, Yıl:1984, s.212.

⁴¹ Koca/Üzülmez, 2019, s.29.

⁴² Öztürk/Erdem, s.30.

⁴³ <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss840m.htm>

sadece suçlar düzenlendiğinden, fiiller haksızlık içeriğine göre ya suç olarak Ceza Kanunu'nda ya da kabahat olarak Kabahatler Kanunu'nda düzenlenmiştir. Dolayısıyla nitelik farkı olmayan suç ile kabahat arasındaki ayrım, yaptırıma bakılmak suretiyle tespit edilecektir⁴⁴. Bu doğrultuda, Türk Ceza Kanunu'na göre fiilin karşılığında uygulanan yaptırım cezalar (hapis ve adli para cezaları) ve güvenlik tedbirleri olarak belirlenmişse bu fiil suç, Kabahatler Kanunu m.2'ye göre fiilin karşılığında idari yaptırım (idari para cezası, mülkiyetin kamuya geçirilmesi ve diğer kanunlarda öngörülen idari tedbirler) uygulanması öngörülmüşse bu fiil kabahattir.

Doktrinde idari yaptırımlardan biri olarak gösterilen idari tedbir kavramına bir eleştiri getirilerek, Kabahatler Kanunu'nda her ne kadar tedbir denilmiş olsa da bir kabahat fiili karşılığında idari para cezasıyla birlikte uygulanan tüm tedbirlerin aynı zamanda bir idari ceza olduğu ileri sürülmektedir⁴⁵.

1.5. Suç ve Kabahat Arasındaki Farklılıklar

Suçlara ve kabahatler ve dolayısıyla adli yaptırımlar ile idari yaptırımlar arasındaki farkların belirlenmesi için çeşitli ölçütler kullanılmıştır. Klasik ölçüte göre; adli yaptırımlar toplum düzenini, idari yaptırımlar kurum içi düzeni korumak için konulmuştur. Bu husus suçlar ile disiplinsizlikleri ayırt etmek için kullanılabilir. Ancak bu ölçüt daha önce de belirtildiği gibi kabahatler için kullanılamaz. Bir diğer maddi ölçüt olarak kabahatler karşılığında öngörülen cezaların hafif, suçlar karşılığında öngörülen cezaların hafif olmasıdır. Bu ölçüt de tam olarak ayırım yapmak için yeterli değildir. Kimlik bildirmeme, tütün mamullerinin tüketilmesi, emre aykırı davranış gibi kabahatlerin karşılığı hafif meblağlar olabilirken, daha yüksek meblağ gerektiren hatta izin, ruhsat, lisans iptali gibi idari yaptırıma bağlanmış kabahatler de hukukumuzda mevcuttur⁴⁶.

Suç ve kabahat arasında ayırım yapılırken şekli ölçüt değerlendirilmelidir. Bir önceki bölümde değinildiği gibi öncelikle karşılığındaki yaptırıma ve bu yaptırımı kimin karar verdiği ve uyguladığına bakılmalıdır. Kabahatler hakkında idari işlemlerle, suçlar hakkında yargılama yoluyla yaptırıma karar verilir.

Bu temel ayırım ölçütü dışında, suçlar ve kabahatler arasında ayırım yapmak için aşağıda maddeler halinde belirtilen hususlar incelenecektir.

⁴⁴ Akbulut, Karşılaştırılmalı, s.29. Akbulut, Berrin; **Kabahatler Hukuku**, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2022, (Akbulut, Kabahatler), s.31.

⁴⁵ Korkut, Levent/Otacı Cengiz, **Türk Kabahatler Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara, 2022, s.29.

⁴⁶ Ulusoy, s.45.

- Suçlar kural olarak kasten, kanunda açıkça belirtilmesi halinde ise taksirle işlenebilirken (TCK m.21, 22), kabahatler kanunda açıklık bulunmayan hallerde kasten ya da taksirle işlenebilir (KK m.9).
- Suça teşebbüs cezalandırılabilirken (TCK m.35), kural olarak kabahate teşebbüs cezalandırılmaz. İstisnai olarak, ilgili kanunda teşebbüsün de cezalandırılabilmesine dair hüküm bulunması halinde ceza uygulanabilir. Bu durumda, Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen suça teşebbüs ve gönüllü vazgeçme hükümleri, kabahatler bakımından da uygulanır (KK m.13).
- Suçlar arasında tekerrür kabul edilmiştir (TCK m.58). Kabahatler Kanunu'nda kabahatler arasında tekerrüre ilişkin genel bir düzenlemeye yer verilmemiş olup kanunun 42/A maddesinde düzenlenen “asılsız ihbar” kabahati için tekerrür halinde cezanın artırılarak uygulanacağı öngörülmüştür. Ayrıca bazı özel kanunlarda bazı özel kabahat türleri bakımından tekerrür hükümleri öngörülmüştür (2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu m.35 ve 51, 4922 sayılı Denizde Can ve Mal Koruma Hakkında Kanun m.21, 2872 sayılı Çevre Kanunu m.22 vb.)
- Suçta ve cezada kanunilik ilkesi sert bir biçimde korunurken, kabahatlerde kanunilik ilkesi daha yumuşak bir biçimde kabul edilmiştir. Türk Ceza Kanunu suç ve cezaların kanunda açıkça sayılması gerektiğini, idarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza ihdas edilemeyeceğini düzenlemişken (TCK m.2/2); Kabahatler Kanunu kabahatlerin hem kanunda tanımlanabileceğini, hem de kanun tarafından belirlenen çerçeve dairesinde idarenin genel ve düzenleyici işlemleriyle doldurularak oluşturulabileceğini düzenlemiştir (KK m.4/1, 32). Örneğin, Kabahatler Kanunu m.32’de yetkili makamlar tarafından adlî işlemler nedeniyle ya da kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlığın korunması amacıyla, hukuka uygun olarak verilen emre aykırı hareket eden kişiye bu emri veren makam tarafından idari para cezası verileceği hükme bağlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında kabahatler hukukunun ceza hukuku kadar tavizsiz olmadığı ve yumuşatıldığı, dolayısıyla Kabahatler Kanunu’nda esnek bir düzenlemenin kabul edildiği görülmektedir⁴⁷.

5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nun 66. maddesinde “*İl genel kurulu veya idare kurulları yahut en büyük mülkiye amirleri tarafından kanunların verdiği yetkiye istinaden ittihaz ve usulen tebliğ veya ilan olunan karar ve tedbirlerin tatbik ve icrasına muhalefet eden veya müşkülât gösterenler veya riayet etmeyenler, mahalli mülki amir tarafından Kabahatler Kanununun 32. maddesi hükmü uyarınca cezalandırılır.*” hükmü bulunmaktadır. Kabahatler Kanunu m.32’ye göre idari işlem uygulanabilmesi için kanunda açıkça hüküm bulunması

⁴⁷ Kula, Ayşegül, “**Kabahatler Kanunu Genel Hükümleri**”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı:140, Yıl:2019, s.58.

gerekmektedir. Bu durum kanunilik ilkesine aykırılık teşkil etmemektedir. Bu şekilde bir düzenlemeyle, idari yaptırımlar söz konusu olduğunda idari kurumlara daha geniş takdir yetkisi verilmesi mümkün kılınmıştır.

- Suçlarda cezai sorumluluk yaşı on iki olarak kabul edilmiş ve çeşitli yaş grupları için farklı uygulamalar öngörülmüşken (TCK m.31/1), kabahatlerde idari para cezasından dolayı sorumluluk yaşı on beş olarak kabul edilmiştir (KK m.11/1). Ayrıca akıl hastalığı nedeniyle davranışlarının sonuçlarını algılayamayan kişilere de idari para cezası uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır (KK m.11/2). Bunlar dışındaki ceza sorumluluğunu kaldıran veya azaltan nedenler bakımından Türk Ceza Kanunu'nun hükümleri, Kabahatler Kanunu'nda aksine hüküm bulunmaması halinde kabahatler bakımından da uygulanacaktır (KK m.12).

- İştirak halinde işlenen suçların fail ile ortaklarının cezalandırılmasında suça katkılarına göre cezalandırmayı öngören ikilik sistemi kabul edilmiştir. Kabahate iştirak halinde ise eşitlik sistemi kabul edilmiş olup buna göre kabahate katılanların hepsi fail kabul edilerek her birine idari para cezası uygulanır (KK m.14/1). Özgü suçlarda, ancak özel faillik niteliğini taşıyan kişi fail olabilirken, suçun işlenişine iştirak eden diğer kişiler ise azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulur (TCK m.40/2). Bundan farklı olarak kabahatlerde özel faillik niteliğinin arandığı durumlarda, kabahate iştirak eden ancak bu niteliği taşımayan kişi hakkında da aynı şekilde fail olarak idari para cezası verilir (KK m.14/2). Suça iştirakte bağlılığın kapsamı ile kabahate iştirakte bağlılığın kapsamı aynıdır (TCK m.40/1, KK m.14/3).

- Suç karşılığında öngörülen yaptırımlar, kanun koyucu tarafından ceza ve güvenlik tedbiri olarak sınıflandırılmıştır. Kabahatler karşılığında öngörülen idari yaptırımlar ise idari para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesi ve ilgili kanunlarda öngörülen diğer idari tedbirlerdir.

- Kabahatlerde fikri içtima (KK m.15/1), zincirleme kabahat (KK m.15/2), kesintisiz kabahat (KK m.15/2) ve suçlarla kabahat arasında fikri içtima (KK m.15/3) özel olarak düzenlenmiştir. Suçlar bakımından farklı düzenlemeler yapılmıştır (TCK m.42-bileşik suç, m.43-zincirleme suç, m.44-fikri içtima).

- Suçlar bakımından dava ve ceza zamanaşımı kabul edilmiş ve TCK'da bu zamanaşımalarını kesen ve durduran nedenler düzenlenmiştir. Kabahatler bakımından da soruşturma zamanaşımı ve yerine getirme zamanaşımı kabul edilmiş (KK m.20-21), ancak bu zamanaşımalarının kesilmesi ve durmasına ilişkin düzenleme yapılmamıştır.

- Suç sonucunda hükmedilen hapis cezanın infazının ertelenmesinin koşulları TCK'da düzenlenmiştir. Buna karşılık kural olarak kabahatler dolayısıyla verilen idari yaptırım kararının ertelenmesine ilişkin bir düzenleme Kabahatler Kanunu'nda bulunmamaktadır. Buna karşılık idari para cezasının ilk taksitinin peşin ödenmesi koşuluyla, bir yıl içinde ve dört eşit taksit halinde ödenmesine karar verilmesi mümkündür ve peşin ödenmesi durumunda %25 oranında indirim yapılır (KK m.17/3 ve 17/6).
- Suç nedeniyle yapılan yargılama sonucunda hükmedilen mahkumiyet kararları ancak kesinleştikten sonra infaz edilebilir. Kabahat nedeniyle verilen idari para cezaları ise ilgilinin rıza göstermesi halinde idari para cezası veren kamu görevlisi tarafından kesinleşmesi beklenmeden derhal gerçekleştirilir (KK m.18/8). Ancak mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin kararın yerine getirilmesi için kesinleşmesi gerekmektedir. (KK m.18/8).
- Suç karşılığında hükmedilen adli para cezasının ödenmemesi halinde bu para cezası hapis cezasına çevrilebilir (Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun m.106/3). İdari para cezalarının ödenmemesi halinde bu cezanın hapse çevrilmesi mümkün değildir ancak hacze konu olabilir.
- Suç dolayısıyla ceza ve güvenlik tedbirine hükmetmeye sadece mahkemeler yetkilidir. Buna karşılık kabahat dolayısıyla idari yaptırım kararı vermeye ilgili kanunda açıkça gösterilen idari kurul, makam veya kamu görevlileri yetkilidir (KK m.22/1). Cumhuriyet savcısının da kanunda açıkça hüküm bulunan hallerde bir kabahat dolayısıyla idari yaptırım kararı verme yetkisi bulunmaktadır (KK m.23/1). Kovuşturma aşamasında ilgili fiilin kabahat olduğunun anlaşılması halinde, mahkeme tarafından da idari yaptırım kararı verilir (KK m.24).
- İlk derece mahkemeleri tarafından suç nedeniyle verilen hükme karşı, kural olarak istinaf ve sonra temyiz kanun yoluna başvurulabilir. Kabahate ilişkin idari yaptırıma karşı diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması halinde sulh ceza hakimliğine başvuruda bulunulabilir. Sulh ceza hakiminin kararına karşı da Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre itiraz yoluna gidilebilir (KK m.3, 27, 29).
- Suçlara ilişkin olarak hükmedilen mahkumiyet kararları adli sicile kaydedilirken, idari yaptırım kararları adli sicile kaydedilmez (Adli Sicil Kanunu m.4,5)⁴⁸.

⁴⁸ Zafer, Hamide/Pamuk, Gülfem/Çakır, Kerim, **Gerekçeli, Açıklamalı, İctihatlı Kabahatler Kanunu**, Beta Yayıncılık, 1.Baskı, İstanbul, 2014, s.15.

1.6. Kabahatler Hukukunun İdare Hukuku ile İlişkisi

İdarenin kelime anlamına bakıldığında ilk olarak yönetme, çekip çevirme, güdüm, yönetim anlamlarına geldiği görülecektir. Diğer anlamıyla ülke işlerinin yürütülmesi, kamuya ilişkin hizmetlerin bütünü demektir⁴⁹. Anayasamızda da idare kavramı, hem teşkilat (m.125), hem idari faaliyet (m.126), hem de iki kavramı da kapsayacak şekilde (m.123) kullanılmıştır⁵⁰.

İdare, belli bir amacın gerçekleştirilmesi için kurulan örgüt veya bu amaca ulaşmak için yürütülen planlı insan faaliyetidir. İdare görevinin temel amacı, kamu yararını gerçekleştirmektir⁵¹. Anayasamızın “Devletin temel amaç ve görevleri başlıklı” 5. maddesine göre; “Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.” Devlet bu amaçlara ulaşmak için yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç kuvvet kullanır. Anayasamız idareyi bu üç kuvvet arasından yürütme içinde düzenlemiştir. Çünkü yasama ve yargıdan farklı olarak yürütme; işlemler ve eylemler yapabilme yeteneğine sahiptir.⁵²

İdare hukuku, bazı yazarlar tarafından geniş ve dar anlamlarıyla tanımlanmıştır. Buna göre; idare hukuku geniş anlamıyla idarenin kuruluş ve işleyişine uygulanan hukuk kurallarının bütünüken, dar anlamıyla idarenin kuruluş ve işleyişine uygulanan kamu hukuku kurallarının bütünüdür⁵³.

Devlet idaresi kamu düzenini korumak amacıyla işlemler yaparken ve en temel görevlerinden biri olan kamu hizmetlerini yerine getirirken bazı irade açıklamaları yapmaktadır. İrade açıklamaları ise alınan kararlar doğrultusunda eyleme dönüşür. İdare, toplum tarafından bu kararlara uyulmasını sağlayarak kamu düzeninin gerçekleştirilmesi amacını güder. Bu nedenle bahse konu kararlara aykırı davranılması halinde tüzel ya da gerçek kişiler hakkında bazı yaptırımlar uygulamaya, tedbirlere başvurmaya ve zor kullanmaya ihtiyaç duyabilir.

⁴⁹ **Türkçe Sözlük**, s.2166; <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi:11.06.2024)

⁵⁰ Çağlayan, Ramazan, **İdare Hukuku Dersleri**, Adalet Yayınevi, Güncellenmiş 5.Baskı, Ankara, 2018, s.25.

⁵¹ Günday Metin, **İdare Hukuku**, İmaj Yayıncılık, Güncelleştirilmiş 8. Baskı, Ankara 2003, s.16.

⁵² Özay, İl Han, **Günışığında Yönetim**, Filiz Kitabevi, 3.Baskı, İstanbul 2017, s.11

⁵³ Yıldırım Turan/Yasin, Melikşah/Kaman, Nur/Özdemir, Eyüp/Üstün, Gül/Okay Tekinsoy, Özge, **İdare Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, Güncelleştirilmiş 7. Baskı, İstanbul 2018, s.3; Kalabalık, Halil, **İdare Hukuku Dersleri Cilt-I**, Seçkin Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 5.Baskı, Ankara 2019, s.35.

İdare tarafından uygulanan yaptırımlara idari yaptırım adı verilmektedir. İdari yaptırımlarda, idare düzeni sağlamak konulan için kurallara, emir ve yasaklara aykırılık halinde bizzat kendisi yaptırımları uygular ve gerektiğinde zor kullanır⁵⁴.

Anayasa Mahkemesi'ne göre idari yaptırım, “*öğretide de kabul edildiği gibi idarenin, bir yargı kararına gerek olmaksızın yasaların açıkça verdiği bir yetkiye dayanarak İdare Hukukuna özgü yöntemlerle, doğrudan doğruya bir işlemi ile uyguladığı yaptırımlarla, verdiği cezalardır.*”⁵⁵

İşte idarenin kamu düzenin sağlama amacıyla uyguladığı cezalar sonucu “İdari Ceza Hukuku” kavramı ortaya çıkmıştır⁵⁶.

Bir görüşe göre; idari ceza hukuku, cezalandırıcı müeyyide uygulamasına idari bir unsur karışmış olmasıdır⁵⁷. Bu kavramın ceza hukukundan ayrı olup olmadığı tartışılmıştır⁵⁸. İdare hukukunun ceza hukukunun birçok kavramından faydalandığı, bazı hususlarda ceza hukukuna atıf yaptığı, benzer özellikler taşıdığı görülmekle birlikte kendine özgü özellikleri de olan bir alan olduğu açıktır.

İdarenin başvurduğu yaptırımların adı ceza olsa bile, bunların suç karşılığı uygulanan ceza olarak görülmemesi gerekmektedir. Bu yaptırımlar sadece düzene davet ve uyarı şeklindedir⁵⁹.

Nitekim Uyuşmazlık Mahkemesi bir kararında kanunun öngördüğü bir cezanın idarenin bir organı eliyle uygulanabilmesi halinde bunun genel ceza hukukunun değil, idare hukukunun bir müeyyidesi olduğunu belirtmiştir. Bu tür cezaların uygulama alanı itibariyle, idarenin kamu düzeninin sağlanması ve korunması görev ve yükümlülüğünün yerine getirilmesi amacına yönelik bir hukuki müeyyide niteliğini taşımakta olduğunu; idari ceza uygulamasının, konusu olan suçun niteliği, uygulayan merci ve uygulanan usul ile hukuki sonuçları itibariyle adli ceza uygulamasından farklılık gösterdiğini ve hukuki müeyyidelerin esasen gerçek anlamda bir ceza sayılmadığını içtihat etmiştir.⁶⁰ Aynı doğrultuda Danıştay kararları da bulunmaktadır⁶¹.

⁵⁴ İdari yaptırımlar hakkında detaylı bilgi için bkz. Soyaslan, Doğan, **Yürütme Organının Suç ve Ceza Koyma Yetkisi**, Kazancı Hukuk Yayınları, No: 77, Ankara, 1990.

⁵⁵ AYM, 23.10.1996, E.1996/48-K.1996/41.

⁵⁶ Şen, **Kabahatler Kanunu**, s.13.

⁵⁷ Gölcüklü, Feyyaz, “**İdari Ceza Hukuku**” ve Anlamı; **İdarenin Cezai Müeyyide Tatbiki**”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 02, Yıl: 1963, s.118.

⁵⁸ Bu tartışmalar için bkz. Oğurlu, Yücel: **İdari Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma, İdari Ceza Hukuku ve İdari Cezalara Karşı Başvuru Yolları**, 1.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2000, s.28-29.

⁵⁹ Meran, Necati, **Açıklamalı Kabahatler Kanunu, Kabahat İçeren Kanunlar**, Kartal Yayınevi, 1.Baskı, Ankara, 2006, s.3.

⁶⁰ Uyuşmazlık Mahkemesi Kararı. 8.5.1998, E1998/10, K: 1998/12, RG 6.6.1998-23364.

Yargısal ya da adli bir yönü bulunmayan idari ceza kararlarının yargısal denetiminde, kural olarak idari yargı yerleri görevli ise de; 1608 sayılı Yasa ile öngörüldüğü gibi yasa koyucu, pratik düşüncelerle, bu ceza kararlarına karşı ilgililerin, sadece yapılan tespitin gerçeğe aykırılığını, maddi ağır yanlışlıklar ile yasaya

Doktrinde idari ceza hukukunun “toplumsal düzeni korumak ve bu amaçla düzeni bozucu davranışları önlemek için devletlerin idarelerini donattığı yetkilerin kullanılmasını, sosyal düzeni bozucu davranışların ve bunlara uygulanabilecek yaptırımların gösterildiği hukuk dalı” olduğu görüşü bulunmaktadır⁶². Bir diğer görüşe göre Almanya’da çıkarılan “Düzene Aykırılıklar Kanunu” gibi “düzene aykırılıklar hukuku” tabiri kullanılarak, “devletin toplumsal düzeni korumak ve düzene aykırı eylemleri önlemek amacı ile idare organını bir takım yetkilerle donatması ve yetkilerin kullanılma usullerini gösteren bağımsız bir kamu hukuku dalı” şeklinde tanımlamıştır⁶³. Kabahatler Kanunu yürürlüğe girmeden önce yapılan bu tanımlamalar, Kabahatler Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle birlikte anlamını yitirmiş olup, artık kabahatler hukuku olarak adlandırılması gerektiği değerlendirilmektedir⁶⁴.

Bununla birlikte 2005 sonrasında da idari ceza hukuku tabiri kısmen de olsa kullanılmaya devam etmektedir. Nitekim idari ceza hukuku kavramı bilimsel toplantılarda da isim olarak yer almıştır⁶⁵.

Diğer görüşe göre ise kabahatler hukuku; “suçlara ilişkin genel ilkelerin ve kuralların kabahatlere de uygulanabileceğinden bahisle ceza hukuku, idare tarafından yaptırım uygulanabilirliği yönünden ise idare hukuku arasında kesişme noktasında kalan bir hukuk disiplini niteliğindedir.”⁶⁶

aykırılık bulunduğunu ileri sürerek yapacakları itirazların ülke genelinde yaygın teşkilata sahip adli yargı içinde yer alan hakimlerce sade bir usulle incelenmesini ve kesin kararlarla süratle sonuçlandırılmasını uygun görmüştür. Ancak, itirazın adli yargı yerinde görülecek olması, idare organlarının kamu gücüne dayanarak verdikleri idare hukukunun müeyyidesi olan ceza kararlarının idari niteliğini değiştirmez.

⁶¹ Danıştay 10. Dairesi, 05.12.2003 tarihli, E.2002/521, K.2003/4772.

Ceza yaptırımı ile idari yaptırımlar, amaç, yaptırıma yetkili organ, usul, hukuki sonuç ve hukuksal nitelik yönlerinden birbirlerinden farklıdır.

Ceza yaptırımları, Ceza Kanunlarında suç olarak öngörülen ihlallerin yaptırımı olarak ceza yargılaması sonucunda verilebilen kararlar iken, idari yaptırımlar yasaların açıkça yetki verdiği ve yasaklamadığı durumlarda, araya yargı kararı girmeden, idarenin bir işlemi ile ve İdare Hukukuna özgü usullerle verdiği kararlardır.

Ceza yaptırımları, toplum düzenini korumayı ve sağlamayı amaçlarken, idari yaptırımlar, idari emir ve yasağı bozan idari düzen ihlallerini önlemeyi amaçlar.

Ceza Kanunlarında suç olarak öngörülmediği için ceza yaptırımına konu olmayabilen bazı eylem ve davranışlar idari düzen ihlaline yol açtığı hallerde idari yaptırıma konu olabilir.

Ceza yaptırımları ile idari yaptırımların belirtilen nitelikleri nedeniyle, ceza yaptırımları yanında, idarece ayrı bir yaptırım uygulanabildiği gibi, ceza yaptırımı uygulanmadığı hallerde de idari yaptırım uygulanmasını gerektiren bir eylemin varlığı halinde, ceza yargılamasındaki nitelendirme ve verilen karar idari yaptırım uygulanmasını engellemez.

⁶² İçel, Kayıhan, **İdari Ceza Hukuku ve Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 50, Sayı: 1-4, Yıl: 1984, s.117. **Mahmutoğlu**, s.54. Yalçın, İsmail; **Tüm Yönleriyle Kabahatler Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 1.Baskı, Ankara, 2007, s.33.

⁶³ **Mahmutoğlu**, s.101.

⁶⁴ Pehlivan, Ali; **Kabahatler Hukukunun Genel Esasları**, Beta Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2020, s.26. Alpsoy, Zeliha; **İdari Yaptırım Kavramı ve Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi**, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 26 Sayı: 45, Yıl: 2021, s.269.

⁶⁵ İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından İdari Ceza Hukuku Sempozyumu düzenlenmiş olup 2009 yılında kitap olarak düzenlenerek basılmıştır.

⁶⁶ **Zafer/Pamuk/Çakır**, s.5.

İdari yaptırımlar ve kabahatler kavramlarının idare hukukunun kendine özgü gelişme alanı içerisinde yerlerini aldığı da doktrinde kabul edilmiştir⁶⁷. Katıldığımız görüşe göre, günümüzde yaptırım kavramı, ceza hukuku kavram ve kurallarını akla getirmekte ve idari yaptırım denilince de idare hukuku ve ceza hukukunun kesiştiği bir alan düşünülmekte ise de, idari yaptırımlar, yapısal ve işlevsel bakış açısı içerisinde yepyeni bir nitelik kazanmış bulunmaktadır.

1.7. Kabahatler Kanunu’nun Genel Kanun Niteliği

Kabahatler Kanunu genel kanun niteliğindedir. Bu durum, Kabahatler Kanununun “Genel Kanun Niteliği” başlığını taşıyan 3. maddesinde;

“(1) Bu Kanunun;

a) İdarî yaptırım kararlarına karşı kanun yoluna ilişkin hükümleri, diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması halinde,

b) Diğer genel hükümleri, idarî para cezası veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımını gerektiren bütün fiiller hakkında,

uygulanır.”

denilmek suretiyle açıkça düzenlenmiştir.

2005 yılında yürürlüğe giren maddenin ilk halinde “*Bu kanunun genel hükümleri diğer kanunlardaki kabahatler hakkında da uygulanır.*” şeklinde bir düzenleme mevcuttu. Bu maddenin gerekçesi;

“Madde 3.- Özel kanunlarda çeşitli fiiller karşılığında idarî yaptırımlar öngörülürken; çoğu zaman, bu yaptırımların yerine getirilmesi, bunlara bağlanan hukukî sonuçlar, zamanaşımı, tekerrür, özellikle idarî para cezası türündeki yaptırımın yerine getirilmesi, bu suretle oluşan malî kaynağın kullanılma biçimi gibi hususlarda da kazuistik hükümlere yer verilmektedir.

Sistemden yoksun bu kazuistik düzenlemelerin önüne geçebilmek bakımından, ayrıca hukuk uygulamasında birliği ve hukuk güvenliğini sağlamak için; özel kanunlarda sadece kabahat türünden fiillerin tanımlanması ve bu fiiller karşılığında öngörülen idarî yaptırımların belirlenmesiyle yetinilmelidir.

Bu itibarla, Tasarıda belirlenen genel ilkelerin, özel kanunlarda tanımlanan kabahatler hakkında da uygulanmasının temin edilmesi gerekmiştir.”⁶⁸

olarak belirtilmiştir.

Ancak anılan maddenin hukuk dünyasındaki yeri uzun sürmemiş, Anayasanın 2, 125 ve 155. maddelerine aykırı olduğu iddiasıyla Anayasa Mahkemesi’ne itiraz yolu ile başvurulmuştur. Anayasa Mahkemesinin 01 Mart 2006 tarihli kararıyla⁶⁹ 5326 sayılı Kanunun 3. maddesi; Anayasa’nın, idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık

⁶⁷ Aslan, M. Yasin, “İdari Yaptırımlar”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı:85, Yıl:2009, s.187-188.

⁶⁸ <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss840m.htm>

⁶⁹ AYM, 01.03.2006, e:2005/108, K.2006/35, R.G.T:22.07.2006.

olduğunu düzenleyen 125. maddesi ve Danıştay'ın görevlerini düzenleyen 155. maddesine aykırılığı nedeniyle iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi iptal kararını şu şekilde gerekçelendirmiştir:

Anayasa'da idari ve adli yargının ayrılığı kabul edilmiştir. Bu ayrım uyarınca idarenin kamu gücü kullandığı ve kamu hukuku alanına giren işlem ve eylemleri idari yargı, özel hukuk alanına giren işlemleri de adli yargı denetimine tâbi olacaktır. Buna bağlı olarak idari yargının görev alanına giren bir uyuşmazlığın çözümünde adli yargının görevlendirilmesi konusunda yasakoyucunun geniş takdir hakkının bulunduğunu söylemek olanaklı değildir.

Ceza hukukundaki gelişmelere koşut olarak, kimi yasal düzenlemelerde basit nitelikte görülen suçlar hakkında idari yaptırımlara yer verildiği görülmektedir. Daha ağır suç oluşturan eylemler için verilen idari para cezalarına karşı yapılacak başvurularda konunun idare hukukundan çok ceza hukukunu ilgilendirmesi nedeniyle adli yargının görevli olması doğaldır. Ancak, idare hukuku esaslarına göre tesis edilen bir idari işlemin, sadece para cezası yaptırımı içermesine bakılarak denetiminin idari yargı alanından çıkarılarak adli yargıya bırakılması olanaklı değildir.

Bu durumda, itiraz konusu kuralla diğer yasalardaki kabahatlere yollama yapılarak, yalnızca yaptırımın türünden hareketle ve idari yargının denetimine tabi tutulması gereken alanlar gözetilmeden, bunları da kapsayacak biçimde başvuru yolu, itiraz, bunlara ilişkin usûl ve esasların değiştirilmesi, Anayasa'nın 125. ve 155. maddelerine aykırıdır, Kural'ın iptali gerekir.

Anayasa Mahkemesinin bu kararı ile iptal hükmünün, kararın Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesine karar verilmiştir.

Aynı dosya ile ayrıca 5326 sayılı Yasa'nın 27/1. maddesi ile 28. maddesi de itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesi tarafından incelenmiş ancak bu maddelerin Anayasaya aykırı olmadığına karar verilmiştir. Mahkeme bu kararının gerekçesi de şu şekildedir:

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun İkinci Kısımında “Çeşitli kabahatler” başlığı altında düzenlenen fiilleri, ağırlıklı olarak 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 526. ve devamı maddelerinde düzenlenmiş olan kabahatler oluşturmaktadır. 5252 sayılı Yasa'nın 7. maddesiyle, çeşitli yasalarda hafif hapis veya hafif para cezası olarak öngörülen yaptırımlar idari para cezasına dönüştürülmüştür. Yaptırımın adının yasa ile “idari” olarak değiştirilmesinin, bu tür yaptırım uygulanacak eylemlerin gerçekte ceza hukuku alanına giren suç olma özelliklerini etkilemeyeceği açıktır.

5326 sayılı Yasa'nın 3. maddesinin iptal gerekçesi doğrultusunda, cezaî karakteri ağır basan bu eylemler açısından verilen idari para cezası ve/veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımlarına karşı başvurunun sulh ceza mahkemesince kanunda belirtilen usule göre incelenmesinde, Anayasa'nın 2., 125. ve 155. maddelerine aykırılık bulunmamaktadır. İtirazın reddi gerekir.”

Kabahatlerin suç olmaktan çıkarılmasının, onların niteliklerini değiştirmedigini kabul etmenin, yapılan düzenlemeleri anlamsız kılacağını belirten görüş bulunmaktadır. Bu görüşe göre, nitelikleri değişmeyecek idiyse kabahatlerin Ceza Kanunu'ndan ayrı bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmadan, TCK'da kalmasının daha uygun olacağını ileri sürülmektedir⁷⁰.

⁷⁰ İlave görüşler için bkz. **Erdinç**, s.246.

Anayasa Mahkemesinin 5326 sayılı Kanunun 27/1. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın reddine ilişkin kararına karşı kullanılan oy gerekçesinde, Kabahatler Kanunu ile 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nu bağdaştırmamak gerektiği, yasakoyucunun yeni bir kanun ile düzenleme yapmak suretiyle kabahatleri ceza hukuku sisteminden dışarı çıkardığı, kişilere yargılama yapılmadan ceza verilmesinin idarenin bu eylemlerinin cezai niteliğini ortadan kaldırdığının göstergesi olduğunu, bu nedenle verilen cezaların adli yargı denetimine değil idari yargı denetimine tabi kılınması gerektiğini belirtilmiştir⁷¹.

Danıştay ve diğer mahkemeler tarafından 5326 sayılı Kabahatler Kanunun 27/1. maddesinin iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne önüne getirilen başka dosyalarda da Anayasa Mahkemesi tarafından, 09.03.2006, E:2006/34, K.2006/37, R.G.T:06.10.2006. kararı ile aynı şekilde karar verilmiş olup karşı oyları da aynı doğrultudadır⁷².

Anayasa Mahkemesi bu kararları ile "kabahat" kavramını suç kavramından tamamen ayırmadığını göstermiştir. Yürürlüğe girmesi henüz bir yıl bile olmamış bir düzenlemenin uygulamada tam yerleşmemiş olması nedeniyle böyle bir karar verildiğini değerlendirmekteyiz. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu bünyesinden ayrılarak bağımsızlığını kazanan, üstelik yaptırıma karar verme yetkisi, uygulama, başvuru yolu bakımından farklı usullere tabi bir uygulamanın ceza hukuku kapsamı ile benzeşen genel hükümlerine bakılarak adli yargı kapsamında değerlendirilmesi hukuk sistemi açısından doğru gözükmemektedir.

Yasa koyucu kabahatler kavramı ile artık ceza hukuku sisteminden bağımsız, adli yargının alanına girmeyen bir sistem oluşturmak istemiştir. Fikrimce, Kabahatler Kanunu'nun 27. maddesinde düzenlenen sulh ceza hakimliğine başvuru yolu amaçlanan sisteme aykırı bir durum oluşturmaktadır. Yukarıda bahsedildiği üzere Anayasamızda yer alan adli ve idari yargı ayırımına uygun bir şekilde idare tarafından herhangi bir yargılama olmaksızın verilen ve bir idari işlem niteliğinde olan idari yaptırımlar hakkında başvuru yolunun idari yargı olması gerektiği kanaatindeyiz. Anayasanın idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğuna dair 125. maddesi hükmü ile Danıştay'ın idari mahkemelerce verilen

⁷¹ AYM, 01.03.2006, E:2005/108, K.2006/35, R.G.T:22.07.2006.

Karşı Oy: 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 526. ve devamı maddelerinde düzenlenmiş olan fiillerin, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun İkinci Kısımında "Çeşitli kabahatler" başlığı altında yeniden düzenlenmesi ve bunlara idari para cezası verilmesinin öngörülmesi ile, bu eylemler artık ceza hukukunun kapsamı dışına çıkartılmış olmaktadır. Zira yaptırımın uygulanmasındaki yöntem, ceza hukuku ilkelerine değil idare hukuku ilkelerine göre düzenlenmektedir. Kabahat sayılan eylemlerde bulunan kişilere yaptırım uygulanmadan, yani idari para cezası verilmeden önce hakim huzurunda savunma olanağı tanınmaması ve idari işlem niteliğinde para cezası kesilmesi, çoğunluk kararında belirtildiğinin aksine, eylemlerin cezai niteliğinin tamamen ortadan kalktığını göstermektedir. Ceza değil idari işlem niteliğinde olan idari yaptırımların, Türk hukuk sisteminin kökleşmiş kurumları ve Anayasa kuralları gereğince, idari yargı denetimine tabi olması gerekir. Adli yargının görev alanını, idari yargı aleyhine genişleten, idari para cezalarına karşı itirazların ceza mahkemesince incelenmesini öngören yasa kuralı, Anayasa'nın 2., 125. ve 155. maddelerine aykırıdır. Bu nedenle iptali gerekir.

⁷² AYM, 09.03.2006, E:2006/34, K.2006/37, R.G.T:06.10.2006.

AYM, 12.04.2006, E:2006/58, K.2006/50, R.G.T:01.09.2006.

ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme mercii olduğuna dair 155. madde hükmü birlikte incelendiğinde bu sonuca varılması kaçınılmazdır.

Aynı doğrultuda Anayasa Mahkemesi'nin kararı bulunmaktadır. Yasama organının Anayasa'da açıkça düzenlenmiş adli ve idari yargı ayırımına aykırı olarak idari yargının görev alanına giren idari eylem ya da işleme karşı adli yargıyı görevlendirmesinin mümkün olmadığını, bunun Anayasa'nın 37. maddesinde düzenlenen kanuni hakim ilkesine aykırılık oluşturacağını belirtmiştir.⁷³

Bu karara aksi yönde Uyuşmazlık Mahkemesi kararı bulunmaktadır. Kararda mahkeme idari ceza kararlarında kural olarak asıl yetkinin idari yargı mercilerinde olduğunu ancak yaygın teşkilat ve daha kolay ulaşımın mümkün olması gerekçeleriyle kanun koyucu tarafından adli yargının da görevlendirilebileceğine karar vermiştir⁷⁴. Aynı doğrultuda Kabahatler Kanunu yürürlüğe girdikten sonra verilmiş olan nispeten yeni tarihli Anayasa Mahkemesi kararı da bulunmaktadır⁷⁵.

Kabahatler Kanunu eğer genel bir kanun olarak diğer kabahat içeren kanunları da kapsayacak düzenleme olacak idiyse, ağır idari yaptırım hafif yaptırım olarak bir ayırım gözetilerek fiillerin farklı yargı kolları kapsamına alınmasını gerektiren bir düzenleme yapılmamalıydı. Anayasa Mahkemesinin anılan kararları birlikte değerlendirildiğinde 01.03.2006 tarihli karar metninde yer alan; *“Daha ağır suç oluşturan eylemler için verilen idari para cezalarına karşı yapılacak başvurularda konunun idare hukukundan çok ceza*

⁷³ AYM 22/12/1988 tarihli ve E:1988/5, K: 1988/55 sayılı kararı

“Anayasa'nın yargı yolu başlığı altındaki 125. maddesinin birinci fıkrasında yer alan “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır” biçimindeki kural, kuşkusuz, yönetimin her türlü, başka bir anlatımla kamu hukuku ya da özel hukuk alanına giren eylem ve işlemlerini kapsamaktadır. Bunlardan, kamu hukuku alanındaki eylem ve işlemler için idari yargının, özel hukuk alanındakiler için de adli yargının görevli olduğunda duraksanamaz. Yasama organı, anayasal bir gerek olarak idare hukuku alanına giren bir idari eylem ya da işleme karşı adli yargı yolunu seçme hakkına sahip değildir. Aksi halde, Anayasa'nın Kanunî hâkim güvencesi başlığı altındaki 37. maddesinin birinci fıkrasında ‘Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.’ biçiminde ifade edilmiş buyurucu kurala aykırılık oluşur.”

⁷⁴ Uyuşmazlık Mahkemesi'nin 8.5.1998 tarihli ve E1998/10, K: 1998/12 sayılı kararı

Yargısal ya da adli bir yönü bulunmayan idari ceza kararlarının yargısal denetiminde, kural olarak idari yargı yerleri görevli ise de; 1608 sayılı Yasa ile öngörüldüğü gibi yasa koyucu, pratik düşüncelerle, bu ceza kararlarına karşı ilgililerin, sadece yapılan tespitin gerçeğe aykırılığını, maddi ağır yanlışlıklar ile yasaya aykırılık bulunduğunu ileri sürerek yapacakları itirazların ülke genelinde yaygın teşkilata sahip adli yargı içinde yer alan hakimlerce sade bir usulle incelenmesini ve kesin kararlarla süratle sonuçlandırılmasını uygun görmüştür. Ancak, itirazın adli yargı yerinde görülecek olması, idare organlarının kamu gücüne dayanarak verdikleri idare hukukunun müeyyidesi olan ceza kararlarının idari niteliğini değiştirmez.

⁷⁵ AYM 11/6/2009 tarihli ve E: 2007/115, K: 2009/80 sayılı kararı.

İdari yargının denetimine bağlı olması gereken idari bir uyuşmazlığın çözümü, haklı neden ve kamu yararının bulunması halinde yasa koyucu tarafından adli yargıya bırakılabilir. Kabahat konusu eylemlerin çeşitliliği ve idari yaptırımların uygulanma alanı dikkate alındığında, idari yargı teşkilatına oranla daha yaygın olan sulh ceza mahkemelerine başvuru olanağı tanınmasının, hak arama özgürlüğünü kolaylaştırıcı nitelikte olduğu, bu suretle kısa sürede sonuç alınmasını olanaklı kıldığı ve idari yaptırımlara karşı sulh ceza mahkemelerine başvurulabileceği yolunda getirilen düzenlemenin haklı nedenini oluşturduğu sonucuna varılmıştır.

hukukunu ilgilendirmesi nedeniyle adli yargının görevli olması doğaldır.” cümlesinden 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 526. ve devamı maddelerinde düzenlenmiş olan fiillerden bahsedildiği anlaşılmaktadır. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 526. ve devamı maddelerinde karşılığı hafif hapis veya hafif para cezası olarak öngörülen fiiller, Kabahatler Kanunu'nda karşılığı -Kanunun yürürlüğe girdiği tarih olan 2005 yılı itibarıyla- 20, 50 100 YTL⁷⁶ olan fiiller haline gelmiştir. Oysa ki özel kanunlarda 2005 yılı itibarıyla bu meblağlardan çok daha yüksek idari para cezası gerektiren fiiller yer almaktadır. 2024 yılı idari para cezaları miktarlarından örnek vermek gerekirse, Kabahatler Kanununda düzenlenen idari para cezaları kabahate göre 313 TL ile 106.229 TL arasında değişmekteyken, 2872 sayılı Çevre Kanunu uyarınca verilecek idari para cezaları yine ilgili kabahate göre 5.733 TL'den 38.721.523 TL'ye kadar çıkabilmektedir.⁷⁷ Ayrıca gemilerden kaynaklı deniz kirliliği kabahatlerinde geminin grostonu⁷⁸ esas alınarak yüksek meblağlı idari para cezaları da uygulanabilmektedir. Aynı şekilde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre öngörülen idari para cezaları da; 9.095 TL ile 91.135 TL arasında değişiklik göstermektedir. Para cezalarının miktarına göre adli yargının ya da idari yargının görevli olduğuna karar verilmesi hukuk sistemine uygun değildir. 765 sayılı Kanun düzenlemesine bakılarak eskiden fiillerin karşılığında hafif hapis veya hafif para cezası olmasının fiilleri daha ağır hale getirmeyeceği açıktır.

“Daha ağır suç oluşturan eylemler” olarak bahsedilen fiillerin hangilerinin olduğu, sırf 765 sayılı Kanun'da düzenlenen fiillerden mi oluştuğu, diğer özel kanunlarda bu nitelikte fiiller olup olmaması da başka bir eleştiri konusudur. Devletin kurumları tarafından verilen aynı nitelikteki kararların tabi oldukları kanun ve başvuru yollarının farklı olması kişilerin hukuki güvenliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Keza *“suç oluşturan eylemler için verilen idari para cezaları”* tabiri bile kendi içinde çelişki doğurmaktadır. Bir fiilin karşılığında idari para cezası veya idari tedbir olarak bir idari yaptırım öngörülmüşse bu fiil artık suç değil kabahattir (KK.m.2). Anayasa Mahkemesinin anılan kararları bu yönlerden eleştirilebilir.

⁷⁶ 01 Ocak 2005 tarihinde Türk Lirasından altı sıfır atılarak Türk Lirasının adı Yeni Türk Lirası olarak değiştirilmiştir. Uygulama 01 Ocak 2009 tarihine kadar devam etmiş, bu tarih itibarıyla “yeni” ibaresi kaldırılarak tekrar Türk Lirası ifadesine dönüştürülmüştür.

⁷⁷ 2872 Sayılı Çevre Kanunu Uyarınca Verilecek İdari Para Cezalarına İlişkin Tebliğ (2024/1)

⁷⁸ Groston: Bir geminin kullanılan bölümünün ton birimi cinsinden karşılığı. (<https://sozluk.gov.tr/>) Erişim tarihi: 29.05.2024.

Zamanla suç ile kabahat kavramları hukuk sistemimizde oturmuş olmakla birlikte, Kabahatler Kanununun bir genel kanun olma özelliğine yaraşır şekilde 27/1. maddesinin değiştirilerek gerçekten bu özelliğin hayata geçirilmesi gerektiği kanısındayım. Çünkü idari yaptırımlar ister idari para cezası olsun ister bir meslek ve sanatın yerine getirilmemesi, işyerinin kapatılması, kara, deniz veya hava nakil aracının trafikten veya seyrüseferden alıkonulması gibi idari tedbirler olsun kabahatler karşılığında öngörülen yaptırımlardır. Kabahat denilen ana kavram ise yargılama yapılmadan, kişi hakim karşısına çıkmadan, hatta kimi zaman haberi bile olmaksızın uygulanan, idarenin (mülki amir, kolluk, belediyeler, bakanlıklar) kararıyla uygulanması yeterli olan fiillerdir. Kişi güvencesi kapsamında aynı birimler tarafından aynı şekilde uygulanan idari yaptırımların farklı denetim mekanizmalarına tabi tutulmasının hukuka uygun olmadığı kanaatindeyiz. Örnek vermek gerekirse, İçişleri Bakanlığı'na bağlı silahlı bir genel kolluk kuvveti olan Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın⁷⁹ Kabahatler Kanunu'nda yer alan kimlik bildirmeme fiili gereğince uyguladığı idari para cezasına karşı sulh ceza hakimliğine başvurulabilecekken, 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu'na göre uyguladığı idari para cezalarına karşı idare mahkemelerine dava açılabilir (1380 sy. Kanun Ek m.3)⁸⁰.

Uygulamada birlik ve hukuki güvenliğin sağlanması amacıyla idari yaptırımlara karşı başvurulacak yargı yoluna ilişkin ikili sistemin değiştirilmesi gerektiği de ifade edilmektedir⁸¹.

⁷⁹ 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu

m.2: Bu Kanunda belirtilen görev ve hizmetleri yapmak üzere silahlı bir genel kolluk kuvveti olan Sahil Güvenlik Komutanlığı kurulmuştur.

Bu Komutanlık İçişleri Bakanlığına bağlıdır.

⁸⁰ 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu

Ek Madde 3 – (Ek: 22/7/2003-4950/8 md.) (Değişik:6/11/2019-7191/12 md.)

36 ncı maddede yer alan idarî para cezaları mahallin en büyük mülki amiri ile Sahil Güvenlik Komutanlığının yetki ve sorumluluk alanlarında Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından görevlendirilen personel tarafından uygulanır. Mülki amirler idarî para cezası verme yetkilerini 33 üncü maddede belirtilen görevlilere devredebilir.

Vali mülkiyetin kamuya geçirilmesi yetkisini ildeki mülki idare amirlerinden birine veya Tarım ve Orman Bakanlığı il müdürüne devredebilir.

Cezaların verilme usulleri, makbuzların şekli, dağıtımı ve kontrolüne ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

İdarî yaptırımlara karşı tebliğ tarihinden itibaren onbeş gün içerisinde yetkili idare mahkemesinde dava açılabilir.

Bu Kanuna göre verilen idarî para cezaları tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde ödenir.

⁸¹ Karabulut, Mustafa, **İdari Yaptırımların Hukuki Rejimi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s.171.

5326 sayılı Kabahatler Kanunu ile kabahatlerin kapsam ve koşulları, kabahat karşılığı uygulanacak yaptırımların türü, süresi ve miktarı, ölçülülük ilkesi, zamanaşımı, idari yaptırımlara karar verme yetkisi, kusurluluk, teşebbüs, iştirak ve sorumluluk gibi genel hükümlerin düzenlenmesinin son derece yerinde ve olumlu olduğunu değerlendirilmektedir⁸². Ancak, bizim de katılmakta olduğumuz görüşe göre; idari yaptırımlara karşı yargısal denetim yerinin kural olarak adli yargı olarak belirlenmesi ve idari yaptırımlara karşı iki ayrı denetim mekanizması bulunması uygun bulunmamaktadır. Yukarıda belirtilen kararlardan da anlaşılacağı gibi Kabahatler Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 2005 tarihinden önce de yaşanmakta olan ikiliğin devam ettiği, dağınıklığın giderilemediği değerlendirilmektedir. Bu hususun açıklığa kavuşturulması için kabahatler karşılığında uygulanan idari yaptırım kararlarında idari yargının görevlendirilmesinin yargı sistematığına uygun olacağı düşünülmektedir.

⁸² Gişi, Selçuk, “**Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi ve Kabahatler Kanunu**”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, Yıl: 2017, s.150.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE KİRLİLİĞİ FİİLLERİ

Çevreyi kirletme fiili, Türk Ceza Kanunu’nun 181. ve 182. maddelerinde suç olarak düzenlenmiştir. Madde gerekçesinde, bireylerin sağlıklı bir çevrede yaşama haklarının korunmak istendiği belirtilmiş ve suç tipi ile korunan hukuki değere vurgu yapılmıştır. Çevrenin Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu aracılığıyla korunmasındaki amaç, çevre kirliliğinden korunma ve çevrenin doğal yapısının bozulmasının önlenmesidir. Bu nedenle failleri cezalandırma amacı değil önleme amacı bulunmaktadır.

Çevre Kanunu ile bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasının sağlanması amaçlanmıştır (ÇK m.1). Çevre hakkının, sadece insanlara ait bir hak olmadığı bütün canlı varlıklara ait bir hak olduğu vurgulanmaktadır⁸³.

Çevre Kanunu’na dayanılarak çıkarılan yönetmelikler ve diğer düzenleyici işlemler bulunmaktadır. İşletmelerden kaynaklanan kirlilik, gemilerden kaynaklanan deniz kirliliği, gürültü kirliliği, imar kirliliği gibi kirlilik çeşitlerinin çokluğu nedeniyle mevzuat bir hayli dağınık ve karışık şekildedir. Bu nedenle bazı yazarlar tarafından Kabahatler Kanunu m.41’de yer alan düzenlemenin yürürlükten kaldırılması gerektiği değerlendirilmektedir⁸⁴.

2.1. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Kapsamında Çevre Kirliliği Fiilleri

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun “Topluma Karşı Suçlar” başlıklı üçüncü kısmının “Çevreye Karşı Suçlar” başlığını taşıyan ikinci bölümünde düzenlenmiştir. Bu bölümde çevrenin kasten kirletilmesi, çevrenin taksirle kirletilmesi, gürültüye neden olma ve imar kirliliğine neden olma fiilleri düzenlenmiştir⁸⁵. Çalışmamızda konumuz açısından çevrenin kasten ve taksirle kirletilmesi fiilleri (m.181-182) incelenecektir.

⁸³ Kaboğlu, İbrahim, **Çevre Hakkı**, İmge Kitabevi, 3.Bs.1996, s.55.

⁸⁴ **Korkut/Otacı**, s.236.

⁸⁵ **Çevrenin kasten kirletilmesi**

Madde 181-(1) *İlgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten veren kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

(2) *Atık veya artıkları izinsiz olarak ülkeye sokan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

(3) *Atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza iki katı kadar artırılır.*

(4) *Bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan fiillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi halinde, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına ve bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.*

2.1.1. Çevrenin Kasten Kirletilmesi (TCK m.181)

Çevrenin kasten kirletilmesi fiilinde, kişilerin, eylemlerden doğrudan ya da dolaylı zarar görmesi veya tehlikeye girmeleri aranmadan, çevreye ve bunun oluşturan bitki örtüsü hayvan ve insanlara yönelik genel tehlikeler suç olarak tanımlanmıştır.

Kasta dayalı çevrenin kirletilmesi suçunun oluşması için “ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak” kirletmenin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Maddede belirtilen şekilde teknik usuller ülkemizde yürürlükte bulunan yasalar çerçevesinde belirlenmemiş, ayrıntılı hükümler içermekte olduğundan yönetmelik, genelge, standart gibi idari nitelik taşıyan belgelerde düzenlenmiştir⁸⁶. Örnek olarak Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği ve Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği verilebilir.

(5) Bu maddenin iki, üç ve dördüncü fıkrasındaki fiillerden dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

Çevrenin taksirle kirletilmesi

Madde 182-(1) Çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesine taksirle neden olan kişi, adli para cezası ile cezalandırılır. Bu atık veya artıkların, toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması halinde, iki aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) İnsan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya taksirle verilmesine neden olan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Gürültüye neden olma

Madde 183-(1) İlgili kanunlarla belirlenen yükümlülüklere aykırı olarak, başka bir kimsenin sağlığının zarar görmesine elverişli bir şekilde gürültüye neden olan kişi, iki aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

İmar kirliliğine neden olma

Madde 184-(1) Yapı ruhsatıyesı alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yaptıran kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Yapı ruhsatıyesı olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsaade eden kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

(3) Yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınai faaliyetin icrasına müsaade eden kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Üçüncü fıkra hariç, bu madde hükümleri ancak belediye sınırları içinde veya özel imar rejimine tabi yerlerde uygulanır.

(5) Kişinin, ruhsatsız ya da ruhsata aykırı olarak yaptığı veya yaptırdığı binayı imar planına ve ruhsatına uygun hale getirmesi halinde, bir ve ikinci fıkra hükümleri gereğince kamu davası açılmaz, açılmış olan kamu davası düşer, mahkum olunan ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar.

(6) **(Ek: 29/6/2005 – 5377/21 md.)** İkinci ve üçüncü fıkra hükümleri, 12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılmış yapılarla ilgili olarak uygulanmaz.

⁸⁶ Taneri, Gökhan, **Ne Bis İn İdem ve Kanunilik İlkesine Göre Çevreye Karşı Suçlar**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s.40.

Bu madde ile sanayi atık ve artıkları ile çevrenin kirletilmesi suç olarak düzenlenmiştir. Bu maddeden dolayı verilen mahkeme kararlarında fiilin suç oluşturup oluşturmadığının incelenmesi ve fiilin madde içeriğinde yazan koşulları taşıyıp taşımadığının değerlendirilip tartışılarak gerekçelendirilmesi gerektiği görüşü bulunmaktadır. Aksi halde eksik inceleme ve yetersiz gerekçe ile anılan kararların bozulması sonucu ile karşılaşılacaktır. Yargıtay 4. Ceza Dairesi tarafından verilen kararlarda bu hususa önem verilmektedir⁸⁷.

2.1.1.1.Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçunun Konusu

Çevrenin kasten kirletilmesi suçunun maddi konusu, çevredir.

Çevrenin kasten kirletilmesi suçunun hukuki konusu yani korunan hukuksal değer, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkıdır. Anayasamızın 56. maddesinde bu hak; *“Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.”* şeklinde düzenlenmiştir.

2.1.1.2.Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçunun Maddi Unsuru

2.1.1.2.1.Fail

Çevrenin kasten kirletilmesi suçunun faili herhangi bir gerçek kişi olabilir. Fabrika, otel gibi tüzel kişilerin de sorumlu olduğu durumlarda bu kişiler hakkında TCK m. 60 gereğince güvenlik tedbiri uygulanması gerekir. Bu durum TCK 181/5 maddesinde de belirtilmiş ancak birinci fıkra düzenlemesi bu kapsama alınmamıştır. Doktrinde katıldığımız görüşe göre; birinci fıkra düzenlenmesi suçun faillerinin de tüzel kişi olabileceği dikkate alınmadan eksik bir düzenleme yapılmıştır⁸⁸. Uygulamada karşılaşılan sorunlar göz önüne alındığında çevre kirliliği fillerinin çoğunluğunun tüzel kişiler tarafından işlendiği görülmektedir. Kanaatimizce, çevre kirliliği fillerinin cezasız kalmasının önlenmesi açısından kanun değişikliği yoluna gidilmesi uygun olacaktır.

Bu suç kapsamında sorumluluğun tespiti için önemli olan tüzel kişiliklerde suçun işlenmesi emrini verenin kim olduğunun tespitidir. Atık ya da artıkların toprağa, havaya veya suya verilmesi işlemleri ile görevli kişiler varsa onlar, böyle bir görevlendirme yapılmamışsa işletme sahibi veya yönetim kurulu sorumludur⁸⁹. Yargıtay’ın işletme sahibi ya da yönetim kurulu yerine işletmeyi fiilen işleten kişinin de fail olarak sorumlu tutulması gerektiğine dair kararları bulunmaktadır⁹⁰.

⁸⁷ Çakır, Kerim, **“Çevreyi Kirletme Kabahati”**, Prof.Dr.Feridun Yenisey’e Armağan Cilt 1, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2014, s.723.

⁸⁸ Yokuş Sevrük, Handan. **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, Adalet Yayınevi, 4.Bs., 2022, s. 576.

⁸⁹ Taneri, s.48.

⁹⁰ 4.CD. 24.11.2014 gün, 2012/36819 Esas 2014/34044 Karar

2.1.1.2.2.Mağdur

Çevre suçlarında mağdurun belirlenmesi çok mümkün olmadığından bütün insanlık suçun mağduru olarak değerlendirilmektedir. Sadece suçun işlendiği sırada yaşayan insanlar değil gelecek kuşaklara da sirayet edebilecek mağduriyetlere yol açabilecek bir suçtur. TCK'nın sistematığına bakıldığında ise topluma karşı suçlar başlığı altında düzenlendiği görülmektedir.

Yargıtay'ın, çevre suçlarında Çevre ve Orman Müdürlüklerinin davaya katılma hakkı bulunduğu dair kararları bulunmaktadır⁹¹.

2.1.1.2.3.Hareket

Maddenin ilk fıkrasında atık ya da artıkların teknik usullere aykırı olarak kasten toprağa, suya veya havaya verilmesi suçun hareket unsurudur. Ayrıca ortaya çıkan kirliliğin de çevreye zarar verecek ölçüde olması gerekmektedir.

Yargıtay 4. Ceza Dairesine göre; Türk Ceza Kanunu'nun "Çevrenin Kasten Kirlenmesi" suçunu düzenleyen 181/1 ve "Çevrenin Taksirle Kirlenmesi" suçunu düzenleyen 182/1 maddelerinde suçun unsuru olarak kabul edilen "çevreye zarar verecek şekilde" kavramı, gerçekleşmiş somut bir zararı değil, zarar verme ihtimalini ifade etmektedir. Çevrenin kasten kirlenmesi, kanunda tehlike suçu olarak düzenlenmiştir. Zararın gerçekleşmesi, bu suçta unsur olarak aranmamıştır ayrıca cezalandırma şartı da değildir. Bu durumda çevreyi kirlenme ve zarar verme ihtimali olan atık ya da artığın alıcı ortamı kirlenmesi ya da kirlenme ihtimalini doğurması ile suç oluşacaktır⁹².

Yine Daire kararına göre; bir atık/artığın maddede belirtilen niteliklere sahip olup olmamasının belirlenmesi aşamasında TÜBİTAK MAM'dan rapor alınması gerekmektedir. Öncelikle tüm kanıtlar toplanmalı, gerekirse mahallinde keşif yapılarak numune alınmalı, alıcı ortam toprak ise üniversitelerin ziraat fakültesi toprak ve bitki besleme bölümü toprak biyolojisi birimi, çevre mühendisliği bölümü ve kimya mühendisliği bölümünde çalışan öğretim üyelerinden, alıcı ortam su ise çevre mühendisi, genetik mühendisi, kimya mühendisi ve ziraat fakültelerinin su ürünleri bölümünde çalışan öğretim görevlilerinden oluşan bilirkişi heyetinden rapor alınmalı, daha sonra dosya TÜBİTAK MAM'a gönderilerek atık/artığın, TCK 181/4, 181/2 kapsamında bir atık olup olmadığı sorulmalıdır⁹³.

⁹¹ 4.CD. 10.06.2013 gün, 2011/13625 Esas 2013/18007 Karar, 4.CD. 10.06.2013 gün, 2011/15230 Esas 2013/18032 Karar

⁹² Otacı, Cengiz, "Çevrenin Kasten ve Taksirle Kirlenmesi Suçuna (TCK 181, 182) İlişkin Yargıtay 4. Ceza Dairesi Kararlarında Belirlenen İlkeler", Ankara Barosu Dergisi, Sayı:1, Yıl:2015, s.283.

⁹³ "...polimer kimya, farmakoloji, adli kimya, biyomedikal mühendisliği, çevre mühendisliği, toprak biyolojisi alanlarında uzman öğretim üyelerinden oluşan bilirkişi heyetine dosya tevdi edilerek, öncelikle atıkların yukarıda yer verilen mevzuat ve yönetmelikler kapsamında toprağı kirlen, kirlenme ihtimali bulunan

Maddede bahsedilen atıkların, tehlike içermeleri nedeniyle kanun tarafından soyut tehlikeli kabul edildiği görüşü bulunmaktadır. Başka bir deyişle atık ya da artığın, örneğin hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olma tehlikesi taşıması, fıkranın uygulanması açısından yeterlidir. Somut olarak zararın oluşması, örneğe göre hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmesi gerekli değildir⁹⁴.

Çevrenin kasten kirletilmesi fiilinin somut tehlike suçu olduğunu, tipik hareketin gerçekleştirilmesinin tehlikenin de gerçekleşmiş sayılacağı anlamına gelmediğini savunan görüş de bulunmaktadır⁹⁵. Çevrenin somut bir tehlikeyle karşı karşıya bırakılmasının suçun oluşumu için gerekli olduğu ileri sürülmektedir.

Görüşümüze göre, maddenin düzenleniş biçiminden anlaşılmaktadır ki, çevrenin kasten kirletilmesi soyut tehlike suçu olarak düzenlenmiştir, fiilin suç oluşturmaları ve failin cezalandırılabilmesi için insanlar üzerinde ve doğada bir zararın ortaya çıkması aranmamaktadır.

TCK’da atık ya da artık kavramı tanımlanmamıştır. Çevre Kanunu’nun 2. maddesinde düzenlenen tanımına göre atık; *“herhangi bir faaliyet sonucunda oluşan, çevreye atılan veya bırakılan her türlü maddeyi”* ifade etmektedir. Maddeye göre atıkların sadece çevreye verilmesi değil, ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde olması gerekmektedir.

İkinci fıkroda ise suçun hareket unsuru, atık veya artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulmasıdır.

Üçüncü ve dördüncü fıkralarda ise suçun nitelikli halleri düzenlenerek cezada artırım gerektiren hususlar düzenlenmiştir.

atık sınıfında olup olmadığı, kalıcı özellik gösterip göstermediği ve tüm üretim ve madde alım belgeleri tahkik edilerek suça konu atıkların ilgili ilaç fabrikasına ait olup olmadığı hususlarında rapor alınmalıdır. Alınacak bilirkişi raporunda belirtilen bilgi ve saptamalar üzerine, gerektiğinde dosya TÜBİTAK MAM’a gönderilerek, atıkların TCK’nın 181/4. fıkrasında bahsedilen “insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek” nitelikte olup olmadığı sorulmalıdır. ... 4. CD., 08.12.2014, 23903/3586

⁹⁴ Otacı, s.285-286.

⁹⁵ Maviş, Volkan, **Türk Ceza Kanunu’nda Çevreye Karşı Suçlar**, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2021, s. 262; Güneş, Ahmet M, **Çevre Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, 1. Bs., İstanbul, 2015, s.280; Özen, Mustafa, **“Çevreye Karşı İşlenen Suçlar (TCK m.181-182)”**, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 18 Sayı: 1, Yıl 2010, s.17, (Özen, TCK m.181-182).

Suçun ihmali hareketle de işlenmesi mümkün olduğu tartışmalıdır⁹⁶. Suçun ihmali hareketle işlenebileceği görüşüne ilişkin örnek bir Yargıtay kararına göre; “*Gemi Söküm Yönetmeliği’nin 8. maddesi uyarınca çevre, sağlık ve güvenlik risklerini önlemek amacıyla gerekli doğrudan tedbirleri almadan sökümü yapılan gemiden deniz petrol türevi atıkların deşarjına imkan sağlamak suretiyle ihmali hareketle çevrenin kasten kirletilmesi suçunu işlediği gözetilmeden, sanığın eyleminin çevrenin taksirle kirletilmesi şeklinde nitelendirilerek ... düşme kararı verilmesi usul ve kanuna aykırıdır.*”⁹⁷

⁹⁶ Taneri, s.66.

⁹⁷ 4.CD.22.12.2014 gün, 2013/7387 Esas, 2014/36816 Karar.

Vicdani kanının oluştuğu duruşma sürecini yansıtan tutanaklar, belgeler ve gerekçe içeriğine göre yapılan incelemede;

I- Genel İlkeler:

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56/1. maddesine göre herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında getirilen düzenleme ile de çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek gerek Devlete gerekse vatandaşlara ödev olarak yüklenmiştir. Anayasada yer alan bu ilkeler 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 3/a maddesinde de benzer biçimde düzenlenmiştir. Buna göre; gerçek ya da tüzel kişi olarak herkes, çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi ile görevli olup, alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdür. Bu bağlamda, “kamu sağlığını ve çevreyi koruma” prensibi Türk Ceza Kanunu’nun birinci maddesinde, Kanun’un amaçlarından birisi olarak öngörülmüş, ayrıca “sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı” başta bu Kanunun 181 ilâ 184. maddeleri olmak üzere, 2872 sayılı Çevre Kanunu’nda ve diğer bir kısım mevzuatta koruma altına alınmış, çevreyi kirlletme eylemi farklı suç ve kabahat türleri ile yaptırma bağlanmıştır.

Türk Ceza Kanunu’nun 181. maddesinin birinci fıkrasında suç olarak düzenlenen atık veya artıklarla çevrenin kasten kirlletilmesi fiili, kanunlarda belirtilen teknik usullere aykırı olarak, çevreye zarar verecek şekilde atık veya artıkların alıcı ortamlar olan toprak, su ve havaya kasten verilmesidir. Buna göre suç, atık veya artıkların teknik usullere aykırı olarak bir defa alıcı ortama verilmesiyle oluşacaktır. Türk Ceza Kanunun 182. maddesinde suç olarak düzenlenen çevrenin taksirle kirlletilmesi eylemi ise çevreye zarar verecek şekilde atık veya artıkların alıcı ortama taksirle verilmesidir. Bu kapsamda bir kusurluluk türü olan taksir, hukuki anlamda failin suç işlemek istememesi, buna rağmen hukuk düzeninin gereklerine de aldırması halini ifade eder. Türk Ceza Kanunu, taksiri, bilinçli ve bilinçsiz taksir olarak ikili şekilde düzenlemiştir. Buna göre “bilinçsiz taksir” Türk Ceza Kanunu’nun 22/2. maddesinde, “dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyerek gerçekleştirilmesi” biçiminde tanımlanmış; bilinçli taksir ise aynı maddenin üçüncü fıkrasında “kişinin öngördüğü neticeyi istememesine karşın, neticenin meydana gelmesi” şeklinde açıklanmıştır. Bu düzenleme uyarınca bilinçli taksir ile bilinçsiz taksir arasındaki temel farklılık, bilinçli taksirde istenmeyen neticenin öngörülmesiyken, bilinçsiz taksirde ise öngörülmemesidir. Başka bir deyişle, bilinçsiz taksirde fail özen yükümlülüğünün ihlali dolayısıyla kanuni tanıma uygun bir fiilin gerçekleşeceği ihtimalini düşünmemektedir. Bilinçli taksirde ise fail, suçun konusu bakımından somut bir tehlikenin varlığını öngörmesine rağmen bu tehlikenin derecesini önemsememesi veya şahsi yeteneğini abartması ya da şansına güvenmesi nedeniyle kanuni tanıma uygun bir fiilin gerçekleşmeyeceğine güven beslemektedir. Bu açıklamalar ışığı altında dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla kirlenme neticesi öngörülmeden atık veya artıkların alıcı ortama verilmesiyle bilinçsiz taksir, kirlenme neticesi öngörülmesine karşın meydana gelmeyeceği düşüncesiyle hareket edilmesi halinde ise bilinçli taksirle çevrenin kirlletilmesi suçu oluşacaktır. TCK’nın 181/1. maddesinde sözü edilen “ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırılık” hali; 2872 sayılı Çevre Kanunu, 2690 sayılı Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu, 5977 sayılı Biyogüvenlik Kanunu, 3213 sayılı Maden Kanunu gibi kanunların, kapsadıkları alanlarla ilgili olarak “çevreyi kirlletmeme” ilkesi gereğince çerçeve olarak benimsedikleri düzenlemelere dayanılarak oluşturulan yönetmeliklerde açıklanan ve somut olayın özelliklerine göre değerlendirilecek olan, arıtma, depolama, imha etme, taşıma, koruma, alıcı ortama verme, uzaklaştırma gibi hususlar bakımından öngörülen yükümlülüklerle aykırı davranmayı ifade etmektedir. “Çevreyi kirlletmeme” prensibi ise genel olarak 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun “Kirlletme Yasağı” kenar başlıklı 8. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; “Her türlü atık ve artığı çevreye zarar verecek şekilde, ilgili yönetmeliklerde belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı olarak doğrudan ve dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, depolamak, taşımak, uzaklaştırmak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak yasaktır. Kirlenme ihtimalinin bulunduğu durumlarda ilgililer kirlenmeyi önlemekle, kirlenmenin meydana geldiği hallerde ise kirlleten, kirlenmeyi durdurmak, kirlenmenin etkilerini gidermek veya azaltmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.” Yine aynı Kanunun “Tanımlar” kenar başlıklı 2. maddesine göre atık, herhangi

bir faaliyet sonucunda oluşan, çevreye atılan veya bırakılan her türlü madde, alıcı ortam ise hava, su, toprak ortamları ve bu ortamlarla ilişkili ekosistemlerdir. Mevzuatımızda tanımı bulunmayan artık ise; öğretimdeki düşüncelerden de yararlanılarak, bir maddenin tüketimi, kullanımı ya da harcanmasından sonra artan, geriye kalan kısım olarak tanımlanabilir. Türk Ceza Kanunu'nun "çevreyi kasten kirlletme" suçunu düzenleyen 181/1, "taksirle kirlletme" suçunu düzenleyen 182/1 ve 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 8. maddelerinde suçun unsuru olarak kabul edilen "çevreye zarar verecek şekilde" kavramı ise, "gerçekleşen somut bir zararı" değil, "zarar vermeye elverişliliği, zarar ihtimalini" anlatmaktadır. Madde gerekçesinde de açıklandığı üzere atık veya artığın; suç tipine göre kasten veya taksirle, su, hava ve toprak şeklinde gruplandırılan alıcı ortama ya da bu ortamlarla ilişkili ekosistemlerden birine verilmesi ile suç oluşacaktır. Çevrenin kasten veya taksirle kirlletilmesi, kanunda tehlike suçları olarak düzenlenmiştir. Zararın gerçekleşmesi, bu suçlarda unsur olmadığı gibi cezalandırma şartı da değildir. Öte yandan atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi hali TCK'nın 181. maddesinin 3. fıkrası ile 182/1. maddesinin ikinci cümlesinde, bunların insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek etkilerinin olması ise 184/1. maddesi ile 182/2. maddelerinde, çevreyi kasten veya taksirle kirlletmek suçlarında cezanın artırılmasını gerektiren nitelikli haller olarak düzenlenmiştir.

II – Yargılamaya Konu Olayda Uygulanacak Mevzuat ve Düzenleyici İşlemler: 2872 sayılı Kanun'un 20. maddesinin (ı) ve (n) bentleri, denizler, içme ve kullanma suları (yapay ya da tabii göller, barajlar, akarsular, yer altı suları vs) ile içme ve kullanma suyu sağlama amacı dışındaki sular şeklinde üç grup su kaynağı belirlemiş, tanker, gemi ve diğer deniz araçlarının kirlletme faaliyetleri ayrıca düzenlenerek, sular her türlü kirlenmeye karşı koruma altına alınmıştır. Öte yandan Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 8, 9, 11, 12, 15 ve 20. maddelerine dayanılarak "Ülkenin yeraltı ve yerüstü su kaynakları potansiyelinin korunması ve en iyi bir biçimde kullanımının sağlanması için, su kirlenmesinin önlenmesini sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirmek üzere gerekli olan hukuki ve teknik esasları belirleme" amacıyla kabul edilmiştir.

Yönetmeliğin 16 ilâ 21. maddelerinde içme ve kullanma suyu temin edilen yüzeysel sularla ilgili kirlletme yasaklarına, 23. maddesinde denizlerle ilgili kirlletme yasaklarına yer verilmiş, 25 ilâ 36. maddelerinde ise atıksuların boşaltım ilkeleri açıklanmıştır. Yine Yönetmeliğin 6. maddesinde alıcı su ortamını kirlleten en önemli kaynaklar ve etkenler dokuz bent halinde örnekleme yoluyla sayılmış, sınırlayıcı bir belirleme yapılmamıştır. Buna göre; fekal atıklar, organik atıklar, kimyasal atıklar, aşırı üretim artışına neden olan besin maddelerinin alıcı ortamın dengesini bozacak şekilde aşırı boşaltımı, atık ısı, radyoaktif atıklar, deniz dibinden taranan malzeme, çamur, çöp ve hafriyat artıklarının ve benzeri atıkların boşaltımı, gemilerden kaynaklanan petrol türevli katı ve sıvı atıklar (sintine suyu, kirli balast, slaç, slop, yağ ve benzeri atıklar), Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliğinin eklerinde belirtilen maddeler, örnekleme yoluyla sayılmış kirlletici unsurlardır.

Yönetmeliğin "Tanımlar" kenar başlıklı 3. maddesinde alıcı ortam; "Atıksuların deşarj edildiği veya dolaylı olarak karıştığı göl, akarsu, kıyı ve deniz suları ile yeraltı suları gibi yakın veya uzak çevre" şeklinde tüm su kaynaklarını kapsayacak şekilde tanımlanmıştır. Aynı maddede atık "Her türlü üretim ve tüketim faaliyetleri sonunda, fiziksel, kimyasal ve bakteriyolojik özellikleriyle alıcı ortamların doğal bileşim ve özelliklerinin değişmesine yol açarak dolaylı veya doğrudan zararlıya yol açabilen ve ortamın kullanım potansiyelini etkileyen katı, sıvı veya gaz halindeki maddelerle atık enerji", atıksu ise "Evsel, endüstriyel, tarımsal ve diğer kullanımlar sonucunda kirlenmiş veya özellikleri kısmen veya tamamen değişmiş sular ile maden ocakları ve cevher hazırlama tesislerinden kaynaklanan sular ve yapılaşmış kaplamalı ve kaplamasız şehir bölgelerinden cadde, otopark ve benzeri alanlardan yağışların yüzey veya yüzeyaltı akışa dönüşmesi sonucunda gelen sular" şeklinde tarif edilmiştir.

Suların korunması ile ilgili esasları düzenleyen Yönetmeliğin 4/j maddesinde belirtilen genel ilke, atıksuların arıtılmadan doğrudan alıcı ortama verilmemesidir. Keza "Alıcı Ortama Doğrudan Boşaltım Esasları" kenar başlıklı 26. maddenin (d) bendine göre "her türlü katı atık ve artıklarla, arıtma çamurları ve fosseptik çamurlarının alıcı su ortamlarına boşaltılması" da yasaktır. Alıcı ortam olan denizlerin korunması ile ilgili düzenlemelere gelince;

Anılan Yönetmeliğin "Denizlerle İlgili Kirlletme Yasakları" kenar başlıklı 23. maddesinde özetle; 6. maddede bahsedilen kirlletici etkileri doğuran her türlü deniz ve kıyı suyu kullanımı ile boşaltımlar tamamen yasaklanmış veya izne bağlanmıştır. Hiç kimse gerekli izni almadıkça denizlere yasaklanmış veya izne tabi kılınmış maddeleri atamaz ve boşaltamaz. Gemilerden çöp, petrol ve petrol türevleri ile bunlarla bulaşık sintine suları, kirli balast suları, slaç, slop, yağ ve benzeri katı ve sıvı atıklar ile her türlü kargo artık ve atıklarının boşaltılması yasaktır. Öte yandan gemilerden evsel nitelikli atıksu boşaltımı, tüm gemiler için Denizlerin Gemiler Tarafından Kirlletilmesinin Önlenmesine Ait Uluslararası Sözleşmenin (Marpol 73/78) Ek-IV hükümlerine tabidir. Hassas alan niteliğindeki koy ve körfezlerde, gemide arıtma cihazı olsa dahi gemilerden evsel nitelikli atıksu boşaltımı yapılamaz. Yüzme ve rekreasyon amacıyla kullanılan kıyı sularının kirlenmesinin önlenmesi için sahillerin kum bandı üzerinde veya burayı etkileyecek yakınlıkta inşa edilen fosseptiklerin sızdırmaz olması ve oluşan atıksuyun arıtma tesisi ya da kanalizasyon sistemine verilmesi gereklidir. Hafriyat

2.1.1.3.Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçunun Manevi Unsuru

Suçun manevi unsuru kasttır. Kast, suçun tanımında düzenlenen unsurların bilerek ve isteyerek gerçekleştirilmesidir.

2.1.2. Çevrenin Taksirle Kirletilmesi (TCK m.182)

TCK m.22/2'ye göre “*Taksir, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmemekle gerçekleştirilmesidir.*”

Dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak çevre kirliliğine neden olmak TCK m.182 ile suç olarak düzenlenmiştir.

2.1.2.1.Çevrenin Taksirle Kirletilmesi Suçu ile Korunan Hukuki Değer

Çevrenin taksirle kirletilmesi fiilinde de korunan hukuki değer çevrenin kasten kirletilmesi fiili ile aynı şekilde Anayasamızın 56. maddesinde düzenlenen insanların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkıdır.

atıkları, moloz, arıtma ve proses artığı çamurlar ve benzeri atıkların bertaraf amacıyla deniz ve kıyı sularına boşaltımı yasaktır.

Yukarıda belirtildiği üzere denizlere deşarj izni bazı durumlarda atıksuyun arıtılmış olması koşuluna bağlanmıştır. Öte yandan atıksuyun arıtılmış su olduğunun kabul edilebilmesi için de, bunların Yönetmeliğin 31. maddesinde belirtilen 16 sektör bakımından Yönetmeliğin ekindeki tabloda gruplar halinde öngörülen limit deşarj değerlerine uygun olması gerekir. Aksi durumda atıksuyun tam olarak arıtıldığından, dolayısıyla deşarj edilme koşulunun gerçekleştiğinden bahsedilemez. Görüleceği üzere; açıklanan mevzuatla, çevrenin kirletilmesinin önlenmesi amaçlanmış, kişilere, temiz, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı sağlanması hedeflenmiştir.

III - Yargılamaya Konu Olay Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliğinin 6. maddesinin (h) bendinde “gemilerden kaynaklanan petrol türevli katı ve sıvı atıklar (sintine suyu, kirli balast, slaç, slop, yağ ve benzeri)” kirlenmeye neden olan başlıca etkenler arasında düzenlenmiştir. L.. Gemi S.. Ltd. Şti müdürü olan sanığın, Gemi S.. Yönetmeliğinin 8. maddesi uyarınca çevre, sağlık ve güvenlik risklerini önlemek amacıyla gerekli doğrudan tedbirleri almadan sökümlü yapılan gemiden denize petrol türevi atıkların deşarjına imkan sağlamak suretiyle ihmali hareketle çevrenin kasten kirletilmesi suçunu işlediği gözetilmeden, sanığın eyleminin çevrenin taksirle kirletilmesi şeklinde nitelendirilerek ön ödeme önerisini yerine getirdiğinden bahisle düşme kararı verilmesi usul ve kanuna aykırıdır.

IV – Sonuç ve Karar:

Açıklanan gerekçelerle katılan İzmir İl Çevre ve Orman Müdürlüğü vekilinin temyiz nedenleri yerinde görüldüğünden, tebliğnamedeki onama düşüncesinin reddiyle HÜKMÜN BOZULMASINA, yargılamanın bozma öncesi aşamadan başlayarak sürdürülüp sonuçlandırılmak üzere dosyanın esas/hüküm mahkemesine gönderilmesine, 22/12/2014 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

2.1.2.2.Çevrenin Taksirle Kirletilmesi Suçunun Maddi Unsuru

2.1.2.2.1.Fail

Suçun faili herhangi bir kişi olabilir. Kanunda suçun faili “Çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesine taksirle neden olan kişi” olarak tanımlanmıştır.

Suçun tanımında yer alan verilmesine neden olan kişi ifadesi çok geniştir ve eylemin gerçekleşmesinde doğrudan ya da dolaylı olarak sorumluluğu olan herkesin fail olabileceği sonucuna ulaşılmaktadır⁹⁸.

Çevrenin kasten kirletilmesi maddesinde yer alan, tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri uygulanması hükmüne bu madde kapsamında yer verilmemiştir. Bu durum eksiklik olarak değerlendirilebilir.

2.1.2.2.2.Mağdur

Kasten kirletme suçunda olduğu gibi suçun mağduru bütün bireylerdir.

2.1.2.2.3.Hareket

Maddenin birinci fıkrasında düzenlenen fiil, çevreye zarar verecek şekilde atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesine neden olmaktır. Bu suç da bir tehlike suçu olduğundan zararın gerçekleşmesi aranmaz. Çevrenin kasten kirletilmesi suçu başlığı altında yapılan somut ve soyut tehlike suçlarına dair açıklamalar çevrenin taksirle kirletilmesi suçu için de geçerlidir.

Maddenin ikinci fıkrasında ise suçun nitelikli hali düzenlenerek uygulanacak ceza daha yüksek olarak belirlenmiştir.

2.1.2.3.Çevrenin Taksirle Kirletilmesi Suçunun Manevi Unsuru

Suçun manevi unsuru, fiilin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak işlenmesidir. Teknik arıza ya da hava muhalefeti sebebiyle sintine boşaltılması ya da geminin yükünün denize dökülmesi durumlarında sanığın (gerekli önlemlerin önceden alınması şartıyla) kusuru bulunmamaktadır⁹⁹. Bu durumda kasıt ya da taksire dayanan sorumluluk bulunmadığından fiil zorunluluk hali kapsamına girmektedir.

⁹⁸ Taneri, s.148.

⁹⁹ 4.CD. 08.12.2014 gün, 2012/34626 Esas, 2014/35726 Karar.

2.2. 5326 sayılı Kabahatler Kanunu Kapsamında Çevre Kirliliği Fiilleri

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 41. maddesi "Çevreyi Kirliletme" başlığı ile düzenlenmiştir¹⁰⁰. Evsel atık ve artıkları toplama ve depolama yerleri dışına atmak, hayvan kesilmesine özgülenmiş yerler dışında hayvan kesmek, kesilen hayvan atıklarını kamuya ait alanlara atmak, inşaat atık ve artıkları toplama ve depolama yerleri dışına atmak, kullanılamayacak halde olan ev eşyalarını ve nakil araçlarını kamuya ait alanlara atmak, bu madde ile kabahat olarak tasnif edilerek idari yaptırıma tabi kılınmıştır.

Doktrinde bu madde eleştirilmiştir. Bu maddede yazılı fiillerin çoğunun, Atık Yönetimi Yönetmeliği, Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği, Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği, 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu, Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği gibi düzenlemelerde mevcut olduğunu, cezai müeyyidesi olmayan örnek olarak Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği'nde düzenlenen fiillerin karşılığının bu maddede düzenlendiği belirtilmektedir. Çevre mevzuatının zaten karışık olduğunu, düzenlemelerin çoğalmasının mevzuatı daha da karmaşık hale getirdiği ileri sürülmektedir¹⁰¹.

¹⁰⁰ 5326 sayılı Kabahatler Kanunu

Çevreyi kirliletme

Madde 41- (1) Evsel atık ve artıkları, bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atan kişiye, yirmi Türk Lirası idari para cezası verilir. Bireysel atık ve artıkların atılması halinde de bu fıkra hükmü uygulanır.

(2) Fiilin yemek pişirme ve servis yerlerinde işlenmesi halinde işletme sahibi gerçek veya tüzel kişiye, beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir.

(3) Hayvan kesimine tahsis edilen yerler dışında hayvan kesen veya kesilen hayvan atıklarını sokağa veya kamuya ait sair bir alana bırakan kişiye, elli Türk Lirası idari para cezası verilir.

(4) İnşaat atık ve artıklarını bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atan kişiye, yüz Türk Lirasından üçbin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir. İnşaat faaliyetinin bir tüzel kişi adına yürütülmesi halinde bu tüzel kişi hakkında verilecek idari para cezasının üst sınırı beşbin Türk Lirasıdır. Bu atık ve artıkların kaldırılmasına ilişkin masraf da ayrıca kişiden tahsil edilir.

(5) Kullanılamaz hale gelen veya ihtiyaç fazlası ev eşyasını bunların toplanmasına ilişkin olarak belirlenen günün dışında sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakan kişiye elli Türk Lirası idari para cezası verilir. Bu eşyanın toplanması hususunda belediye tarafından belirli aralıklarla yılda üç günden az olmamak üzere belirlenen günler önceden uygun araçlarla ilan olunur.

(6) Kullanılamaz hale gelen motorlu kara veya deniz nakil araçlarını ya da bunların mütemmim cüzlerini sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakan kişiye ikiyüzelli Türk Lirası idari para cezası verilir. Bunların kaldırılmasına ilişkin masraf da kişiden ayrıca tahsil edilir.

(7) **(Değişik:6/12/2019-7196/60 md.)** Bu kabahatler dolayısıyla idari para cezasına belediye sınırları içerisinde belediye zabıta görevlileri, belediye sınırları dışında kolluk görevlileri karar verir.

(8) Bu kabahatler dolayısıyla meydana gelen kirliliğin kişi tarafından derhal giderilmesi halinde idari para cezasına karar verilmeyebilir.

(9) **(Mülga:6/12/2019-7196/60 md.)**

(10) Özel kanunlardaki hükümler saklıdır.

¹⁰¹ Korkut/Otacı, s.236-240.

Kabahatler Kanunu'nun "Çevreyi Kirletme" başlıklı 41. maddesinin bu madde hükümlerinin sadece belediye sınırları içinde uygulanabileceğini düzenleyen 9. fıkrası hükmü, 6 Aralık 2019 tarihli ve 7196 sayılı Kanunun 60. maddesi ile mülga edilmiş olup, kabahat artık sadece belediye sınırları içinde değil her yerde işlenebilecek hale getirilmiştir. Ayrıca yine aynı Kanunun aynı maddesi ile kabahatin işlendiği yere göre düzenleme yapılarak idari para cezalarına belediye sınırları içerisinde belediye zabıta görevlileri, belediye sınırları dışında kolluk görevlileri tarafından karar verileceği hükme bağlanmıştır.

Bu maddede sayılan kabahatler dolayısıyla meydana gelen kirliliğin kişi tarafından derhal giderilmesi halinde idari para cezasına karar verilmeyebileceği hükmü ile de düzenlemenin amacının cezalandırmak değil çevre kirliliğini önlemek ve toplumsal yaşamın düzenini sağlamak olduğunu göstermektedir¹⁰².

2.2.1. Çevreyi Kirletme Kabahatinin Maddi Unsurları¹⁰³

2.2.1.1. Kabahatin Faili ve Mağduru

Çevreyi kirletme kabahatinin faili gerçek ya da tüzel kişiler olabilir. Çevrenin bireysel olarak kirletilmesi fiilinin faili gerçek kişi olabileceği gibi yemek pişirilen yerlerden kaynaklanan kirlenmelerde fail gerçek ya da tüzel kişi olabilir. Bu durum "işletme sahibi gerçek ya da tüzel kişi" denilmek suretiyle de açıkça belirtilmiştir. Ayrıca inşaat atıkları ile çevrenin kirletilmesi fiilini düzenleyen dördüncü fıkra da tüzel kişi deyimine yer verilmiş, ayrıca öngörülen ceza da artırılarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte Kabahatler Kanunu'nun 8. maddesinde ise "Organ veya temsilcinin davranışından dolayı sorumluluk" düzenlenmiştir. Buna göre; "*Organ veya temsilcilik görevi yapan ya da organ veya temsilci olmamakla birlikte, tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde görev üstlenen kişinin bu görevi kapsamında işlemiş bulunduğu kabahatten dolayı tüzel kişi hakkında da idarî yaptırım uygulanabilir.*"

Çevreyi kirletme fiilinin mağduru ise toplumu oluşturan bireylerdir. Bu kabahat ile korunan hukuki değer, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkıdır. Bununla birlikte gerçekleşen olayın sonuçlarına göre belirli kişi ya da kişiler de bu kabahatin mağduru olabilir¹⁰⁴.

¹⁰² Güçlü, Yaşar, **İdari Para Cezaları ve Diğer İdari Yaptırımlar**, Seçkin Yayınevi, 3.Bs., Ankara, 2016, s.417.

¹⁰³ Çakır, s.725.

¹⁰⁴ Özen, TCK m.181-182, s.25-26.

2.2.1.2.Kabahatin Konusu

Çevreyi kirlletme kabahatinin konusu çevredir. Çevre Kanunu’nun 2. maddesine göre çevre, “*Canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı*” ifade eder.

2.2.1.3.Fiil

Kabahatler Kanunu’nun “Çevreyi kirlletme” başlıklı 41. maddesi çevreyi kirlletme kabahatini oluşturacak birden fazla fiili düzenlemiştir. Bu fiiller şu şekildedir:

- Evsel ve bireysel atık ve artıkları bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atmak (KK m.41/1)
- Yemek pişirme ve servis yerlerindeki atık artıkları bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atmak (KK m.41/2)
- Hayvan kesmek ya da hayvan kesimiyle ortaya çıkan artıkları sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakmak (KK m.41/3)
- İnşaatlardan ortaya çıkan atık ve artıkları bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atmak (KK m.41/4)
- Kullanılamaz hale gelen ev eşyasını sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakmak (KK m.41/5)
- Kullanılamaz hale gelen motorlu kara veya deniz nakil araçlarını sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakmak (KK m.41/6).

2.2.1.4.Netice

Çevreyi kirlletme kabahati soyut tehlike kabahatidir. Kabahat fiilinin işlenmesi sonucu bir zarar ortaya çıkması ya da kirliliğin oluşması gerekli değildir.

2.2.2. Çevreyi Kirlletme Kabahatinin Manevi Unsuru

Kabahatler Kanunu’nun “Kast veya taksir” başlıklı 9. maddesi “*Kabahatler, kanunda açıkça hüküm bulunmayan hallerde, hem kasten hem de taksirle işlenebilir.*” hükmünü taşımaktadır. Bu nedenle çevreyi kirlletme kabahati de bilerek ve isteyerek işlenebileceği gibi, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık sonucu da işlenebilir.

2.3. 2872 sayılı Çevre Kanunu Kapsamında Çevre Kirliliği Fiilleri

Çevre Kanunu m.2’de çevre, “*Canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı*”, çevre kirliliği ise “*Çevrede meydana gelen ve canlıların sağlığını, çevresel değerleri ve ekolojik dengeyi bozabilecek her türlü olumsuz etkiyi*” olarak tanımlanmıştır.

Çevre Kanunu temel kuralları belirlemiş olsa bile konu kapsamının geniş olması sebebiyle birçok yönetmelik ile detaylar düzenlenmiştir. Bu özelliği ile Çevre Kanunu çerçeve bir yasa niteliği taşımaktadır¹⁰⁵.

Çevre Kanunu’nda kabahatler, Kanunun “idari nitelikteki cezalar” başlığı ile 20. maddesinde düzenlenmiştir. Maddede çevre kirliliğine ilişkin olarak çeşitli fiiller yer almaktadır¹⁰⁶. Ancak madde metni oldukça uzundur ve karmaşık düzenlenmiştir. Yine de konu bütünlüğü açısından dipnotta verilme zorunluluğu bulunmaktadır.

¹⁰⁵ Keleş, Ruşen/Ertan, Birol: **Çevre Hukukuna Giriş**, İmge Kitabevi, 1.Bs., 2002, s.277.

¹⁰⁶ **İdari nitelikteki cezalar:**

Madde 20 – (Değişik: 26/4/2006-5491/14 md.)

İdari nitelikteki cezalar şunlardır:

a) (Değişik:29/11/2018-7153/5 md.)

1) Ek 4 üncü madde uyarınca, egzoz gazı emisyon ölçümü yaptırmayan motorlu taşıt sahiplerine 1.250 Türk lirası **(9.943 TL)**, ancak aynı aracın yönetmeliklerle belirlenen standartlara aykırı emisyonu sebep olması durumunda motorlu taşıt sahibine 2.500 Türk lirası **(19.897 TL)**,

2) Taşıtın imalatında bulunan egzoz gazı emisyon kontrol sistemi olan katalitik konvertör/katalizör/dizel partikül filtresi olmadan kullanılan motorlu taşıt sahibine 1.250 Türk lirası **(9.943 TL)**,

3) Egzoz Gazı Emisyon Yetki Belgesi bulunan ancak yetkilendirme sonrasında ilgili yönetmelikle düzenlenen şartları kaybettiği tespit edildiği halde ölçüme devam eden ve/veya tekniğine ve belirlenen kurallara aykırı ölçümler yapanlara 5.000 Türk lirası **(39.797 TL)**,

4) Bu Kanun kapsamında yapılan düzenlemelerle öngörülen belge olmadan emisyon ölçümü yapanlara ve/veya belgelerde tahrifat yapanlara ve/veya sahte belge düzenleyenlere diğer kanunlarda yazılı yaptırımlar saklı kalmak üzere 10.000 Türk lirası **(79.611 TL)**, idari para cezası verilir.

b) Hava kirliliği yönünden önemli etkileri nedeniyle kurulması ve işletilmesi yönetmelikle izne tâbi tutulan tesisleri, yetkili makamlardan izin almadan kuran ve işleten veya iznin iptal edilmesine rağmen kurmaya ve işletmeye devam eden veya bu tesislerde izin almaksızın sonradan değişiklik yapan veya yetkili makamların gerekli gördükleri değişiklikleri tanıyan sürede yapmayanlara 24.000 Türk Lirası **(464.585 TL)** idarî para cezası verilir. Bu tesislerde emisyon miktarları yönetmelikle belirlenen sınırları aşıyorsa 48.000 Türk Lirası **(929.233 TL)** idarî para cezası verilir.

İzne tâbi tesisleri, aldıkları izin belgesinde veya yönetmeliklerde öngörülen önlemleri almadan veya yönetmeliklerde belirlenen emisyon standartlarına ve sınırlamalarına aykırı olarak işletenlere 24.000 Türk Lirası **(464.585 TL)** idarî para cezası verilir.

c) Hava kirliliği yönünden kurulması ve işletilmesi izne tâbi olmayan tesislerin işletilmesi sırasında yönetmelikle belirlenen standartlara aykırı emisyonu neden olanlara 6.000 Türk Lirası **(116.060 TL)** idarî para cezası verilir.

Bu Kanunun ek 9 uncu maddesine aykırı davrananlara 2.000 Türk Lirası **(38.630 TL)** idarî para cezası verilir.

Bu bendin birinci paragrafında öngörülen fiilin konutlarla ilgili olarak işlenmesi halinde verilecek ceza toplu veya ferdî ısıtılan konutlarda her bağımsız bölüm için 300 Türk Lirasıdır **(5.733 TL)**. Bu cezai sorumluluk toplu ısıtılan konutlarda yöneticiye, ferdî ısıtılan konutlarda ise konutu kullanana aittir.

(Ek paragraf:24/12/2020-7261/17 md.) Benzin ve naftanın depolanması, dolumu ve tankerlerle nakliyesine ilişkin terminaller, dolum adaları veya akaryakıt istasyonlarında kullanılan her türlü düzene, tesis ile tankerlerden salınan uçucu organik bileşiklerin kontrolüne ilişkin Bakanlıkça belirlenen esas ve kriterlere uymayan; terminaller veya dolum adaları için 60.000 Türk lirası **(288.679 TL)**, akaryakıt istasyonları için 30.000 Türk lirası **(144.339 TL)**, tankerler için 3.000 Türk lirası **(14.432 TL)** idari para cezası verilir.

d) Hava kirliliği yönünden özel önem taşıyan bölgelerde veya kirliliğin ciddi boyutlara ulaştığı zamanlarda ve yerlerde veya kritik meteorolojik şartlarda yönetmeliklerle öngörülen önlemleri almayan, yasaklara aykırı davranan ya da mahallî çevre kurullarınca bu konuda alınan kararlara uymayanlara bu maddenin (b) ve (c) bentlerinde öngörülen cezalar bir kat artırılarak verilir.

(Değişik paragraf:29/11/2018-7153/5 md.) Katı yakıtlar için bu Kanun kapsamında yapılan düzenlemelerle öngörülen;

1) Katı yakıt özelliklerini sağlamayan yakıtları ithal eden veya satanlara; katı yakıtların depolanması, taşınması, yüklenmesi, boşaltılması veya torbalanmasına ilişkin düzenlemelere uymayanlara 10.000 Türk lirası **(79.611 TL)**,

2) Belgelerin veya izinlerin alınmaması durumunda 15.000 Türk lirası **(119.420 TL)**, idari para cezası verilir.

e) Çevresel Etki Değerlendirmesi süreci tamamlamadan inşaata başlayan ya da faaliyete geçene proje bedelinin yüzde ikisi oranında idarî para cezası verilir. Cezaya konu olan durumlarda yatırımcı faaliyet alanını eski hale getirmekle yükümlüdür.

Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinde verdikleri taahhünameye aykırı davrananlara, her bir ihlal için 10.000 Türk Lirası **(193.522 TL)** idarî para cezası verilir.

f) 11 inci maddeye göre kurulması zorunlu olan atık alım, ön arıtma, arıtma veya bertaraf tesislerini kurmayanlar ile kurup da çalıştırmayanlara 60.000 Türk Lirası **(1.161.568 TL)** idarî para cezası verilir. **(Ek cümle:10/6/2022-7410/5 md.)** Boğazlar ve Susurluk Havzası dâhil Marmara Denizi Hidrolojik Havzası'nda ve bu Havza'da yer alan illerden İstanbul, Bursa ve Kocaeli illerinin tamamında bu bentteki ceza iki kat olarak uygulanır.

g) 12 nci maddede öngörülen bildirim ve bilgi verme yükümlülüğünü yerine getirmeyenlere 6.000 Türk Lirası **(116.060 TL)** idarî para cezası verilir.

h) Bu Kanunun 14 üncü maddesine göre çıkarılan yönetmelikle belirlenen önlemleri veya gerekli izinleri almayan veya standartlara aykırı şekilde gürültü ve titreşime neden olanlara, konutlar için 400 Türk Lirası **(7.667 TL)**, ulaşım araçları için 1.200 Türk Lirası **(23.155 TL)**, işyerleri ve atölyeler için 4.000 Türk Lirası **(77.372 TL)**, fabrika, şantiye ve eğlence gürültüsü için 12.000 Türk Lirası **(232.264 TL)** idarî para cezası verilir.

ı) Bu Kanunda öngörülen yasaklara ve sınırlamalara aykırı olarak ülkenin egemenlik alanlarındaki denizlerde ve yargılama yetkisine tâbi olan deniz yetki alanlarında ve bunlarla bağlantılı sularda, tabii veya suni göller ve baraj gölleri ile akarsularda;

1) **(Değişik:29/11/2018-7153/5 md.)** Petrol ve petrol türevleri (ham petrol, akaryakıt, sintine, slaç, slop, rafine ürün, yağlı atık vb.) tahliyesi veya deşarjı yapan tankerlerden, bin (dahil) grostona kadar olanlar için groston başına 400 Türk lirası **(3.184,81 TL)**, bin ilâ beşbin (dahil) groston arasında olanlara, bu miktar ve ilave her groston başına 100 Türk lirası **(796,23 TL)**, beşbin grostondan fazla olanlara ise, yukarıdaki miktarlar ve ilave her groston başına 10 Türk lirası **(79,59 TL)**,

2) Kirli balast tahliyesi yapan tankerlerden bin (dahil) gros tona kadar olanlar için gros ton başına 30 Türk Lirası **(580,25 TL)**, bin ilâ beşbin (dahil) gros ton arasında olanlara bu miktar ve ilave her gros ton başına 6 Türk Lirası **(115,76 TL)**, beşbin gros tondan fazla olanlara ise, yukarıdaki miktarlar ve ilave her gros ton başına 100 Kuruş **(18,37 TL)**,

3) **(Değişik:29/11/2018-7153/5 md.)** Petrol türevleri (sintine, slaç, slop, akaryakıt, yağlı atık vb.) veya kirli balast tahliyesi yapan gemi ve diğer deniz vasıtalarından bin grostona kadar olanlar için groston başına 200 Türk lirası **(1.592,40 TL)**, bin ilâ beşbin (dahil) groston arasında olanlara bu miktar ve ilave her groston başına 40 Türk lirası **(318,49 TL)**, beşbin grostondan fazla olanlara ise, yukarıdaki miktarlar ve ilave her groston başına 10 Türk lirası **(79,59 TL)**,

4) **(Değişik:29/11/2018-7153/5 md.) (Ek cümle:10/6/2022-7410/5 md.)** On sekiz (dahil) grostona kadar olan tanker, gemi ve diğer deniz araçlarından kaynaklı evsel atıksuların, deterjanlı su, köpük, egzoz gazı yıkama sistemi suları vb. yıkama sularının veya katı atıkların denize boşaltılması durumunda 5.000 Türk lirası **(17.661)**, on sekiz ilâ elli (dahil) groston arasında olanlara 10.000 Türk lirası **(35.325)**, elli ilâ yüz (dahil) groston arasında olanlara 20.000 Türk lirası **(70.650)**, yüz ilâ yüz elli (dahil) groston arasında olanlara 30.000 Türk lirası **(105.976)** idari para cezası uygulanır. Yüz elli groston ilâ bin (dahil) grostona kadar olanlar için groston başına 100 Türk lirası **(796,23 TL)**, bin ilâ beşbin (dahil) groston arasında olanlara bu miktar ve ilave her groston başına 20 Türk lirası **(159,25 TL)**, beşbin grostondan fazla olanlara ise yukarıdaki miktarlar ve ilave her groston başına 11,59 Türk lirası **(18,37 TL)**,

idarî para cezası verilir. **(Ek cümle:30/3/2023-7446/2 md.)** Ancak yüzbin grostondan büyük tanker, gemi ve diğer deniz araçları için yüzbin groston esas alınarak idarî para cezası verilir.

Tehlikeli madde ve atıkların deşarjı durumunda uygulanacak idarî para cezaları, petrol ve türevleri kategorisi esas alınarak on katı verilir.

Kirliliğin oluşmasını müteakip gemi veya deniz aracının kendi imkânları ile neden olduğu kirliliği giderdiğinin tespit edilmesi durumunda, idarî para cezası 1/3 oranında uygulanır.

Cezanın derhal ve defaten ödenmemesi veya bu hususta yeterli teminat gösterilmemesi halinde, gemiler ve götürülebilen diğer deniz vasıtaları en yakın liman yetkilisine teslim edilerek seyrüseferden ve faaliyetten men edilir. Banka teminat mektubu veya geminin bağlı olduğu kulüp sigortacısı tarafından düzenlenecek teminat mektubu teminat olarak kabul edilir.

Yabancı devlet egemenliği altındaki sulara bu devletlerin mevzuatının Türk bayraklı gemiler tarafından ihlali durumunda, ilgili devletin ceza uygulamaması ve Türkiye'nin cezalandırmasını talep etmesi durumunda bu Kanun hükümleri uygulanır.

Bu bendin birinci paragrafı dışında, bu Kanun ve bu Kanun uyarınca çıkarılan yönetmeliklere aykırı olarak ülkenin egemenlik alanındaki denizlere ve yargılama yetkisine tâbi olan deniz yetki alanlarına, içme ve kullanma suyu sağlama amacına yönelik olmayan sulara atık boşaltanlara, su kirliliği nedeni ile kurulması veya işletilmesi yönetmelikle izne tâbi tutulan tesisleri, yetkili makamlardan izin almadan kuran, işleten veya izni iptal edilmesine rağmen kurmaya veya işletmeye devam eden veya bu tesislerde izin almaksızın sonradan değişiklik yapan veya yetkili makamların gerekli gördükleri değişiklikleri tanınan sürede yapmayanlara 24.000 Türk Lirası **(464.585 TL)** idarî para cezası verilir. Yukarıda öngörülen fiilin konutlarla ilgili olarak işlenmesi halinde her konut ve bağımsız bölüm için 600 Türk Lirası **(11.540 TL)** idarî para cezası verilir. Bu cezai sorumluluk, müstakil konutlarda konutu kullanana, diğer konutlarda ise yöneticiye aittir.

(Ek paragraf:24/12/2020-7261/17 md.) Su ürünleri yetiştiriciliği faaliyetleri ile ilgili olarak bu Kanunun 9 uncu maddesinin birinci fıkrasının (h) bendine aykırı davrananlara 100.000 Türk lirası **(481.132 TL)** idari para cezası verilir.

i) Bu Kanunun ek 8 inci maddesi uyarınca yürürlüğe konulan yönetmelik hükümlerine aykırı davrananlara 1.000 Türk Lirası **(19.276 TL)** idarî para cezası verilir.

j) Kanunda ve yönetmelikte öngörülen yasaklara veya standartlara aykırı olarak veya önlemleri almadan atıkları toprağa verenlere 24.000 Türk Lirası **(464.585 TL)** idarî para cezası verilir.

Bu fiilin konutlarla ilgili olarak işlenmesi halinde her konut ve bağımsız bölüm için 600 Türk Lirası **(11.540 TL)** idarî para cezası verilir. Bu cezai sorumluluk, müstakil konutlarda konutu kullanana, diğer konutlarda ise yöneticiye aittir.

k) Bu Kanunun 9 uncu maddesinin (a) bendinde belirtilen hususlara aykırı olarak biyolojik çeşitliliği tahrip edenlere, (d) bendi uyarınca ilan edilen Özel Çevre Koruma Bölgeleri için tespit edilen koruma ve kullanma esaslarına aykırı davrananlara ve (e) bendinin ikinci paragrafı uyarınca sulak alanlar için yönetmelikle belirlenen koruma ve kullanım usûl ve esaslarına aykırı davrananlar ile (f) bendinde belirlenen esaslara ve yasaklamalara aykırı davrananlara 20.000 Türk Lirası **(387.141 TL)**, (e) bendinin birinci paragrafına aykırı davrananlara 100.000 Türk Lirası **(1.936.005 TL)** idarî para cezası verilir.

l) Bu Kanunun ek 1 inci maddesinin (c) bendine aykırı olarak anız yakanlara her dekar için 20 Türk Lirası **(386,79 TL)** idarî para cezası verilir. Anız yakma fiilinin orman ve sulak alanlara bitişik yerler ile meskûn mahallerde işlenmesi durumunda ceza beş kat artırılır.

(Değişik paragraf:24/12/2020-7261/17 md.) Ek 1 inci maddenin (d) bendi uyarınca çıkarılan yönetmelik esaslarına aykırı olarak faaliyet gösterenlere 100.000 Türk lirasından **(481.132 TL)** 300.000 Türk lirasına **(1.443.397 TL)** kadar, bu faaliyetlerin sanat yapılarına zarar vermesi veya akarsuyun akış rejimini bozması halinde 300.000 Türk lirası **(1.443.397 TL)**, kum, çakıl ve benzeri maddeleri alanlara ise metrekep başına 450 Türk lirası **(2.165,10 TL)** idari para cezası verilir.

m) Bu Kanunun ek 2 nci maddesinde öngörülen çevre yönetimi hizmeti almayanlardan; çevre yönetim birimini kurmayanlara ya da çevre danışmanlık firmalarından hizmet almayanlara 6.000 Türk Lirası **(116.060 TL)**, çevre mühendisi veya Bakanlıkça yetkilendirilen kişiyi bulundurmayanlara 4.000 Türk Lirası **(77.372 TL)** idarî para cezası verilir.

n) Bu Kanunun 9 uncu maddesi uyarınca belirlenen koruma esaslarına aykırı olarak içme ve kullanma suyu koruma alanlarına, kaynağın kendisine ve bu kaynağı besleyen yerüstü ve yeraltı sularına, sulama ve drenaj kanallarına atık boşaltanlara 48.000 Türk Lirası **(929.233 TL)** idarî para cezası verilir.

Bu fiilin konutlarla ilgili olarak işlenmesi halinde her konut ve bağımsız bölüm için 1.200 Türk Lirası **(23.155 TL)** idarî para cezası verilir. Bu cezai sorumluluk, müstakil konutlarda konutu kullanana, diğer konutlarda ise yöneticiye aittir.

Bu alanlarda Kanuna ve yönetmeliklere aykırı olarak yapılan yapılar 3194 sayılı İmar Kanununda belirlenen esaslara göre yıktırılır.

o) Bu Kanunun 11 inci maddesinde öngörülen acil durum plânlarını yönetmelikle belirlenen usûl ve esaslara uygun olarak hazırlamayan ve bu plânların uygulanması için gerekli tedbirleri almayan, ekip ve ekipmanları bulundurmamayanlar ile yerel, bölgesel ve ulusal acil durum plânlarına uymayanlara 12.000 Türk Lirası **(232.264 TL)** idarî para cezası verilir.

p) Bu Kanunun 13 üncü maddesinde öngörülen malî sorumluluk sigortasını yaptırmayanlara 24.000 **(464.585 TL)** Türk Lirası idarî para cezası verilir.

r) Bu Kanunda ve yönetmeliklerde öngörülen usûl ve esaslara, yasaklara veya sınırlamalara aykırı olarak atık toplayan, taşıyan, geçici ve ara depolama yapan, geri kazanan, geri dönüşüm sağlayan, tekrar

kullanan veya bertaraf edenlere 90.000 Türk lirasından **(433.018 TL)** 360.000 Türk lirasına kadar **(1.732.078 TL)**, ithal edenlere 300.000 Türk lirası **(1.443.397 TL)** idarî para cezası verilir.

s) Umuma açık yerlerde her ne şekilde olursa olsun çevreyi kirletenlere 1.000 Türk lirası **(4.810 TL)** idarî para cezası verilir.

t) Tehlikeli atıkların her ne şekilde olursa olsun ülkeye girişini sağlayanlara ayrı ayrı 2.000.000 Türk Lirası **(38.721.523 TL)** idarî para cezası verilir.

u) Tehlikeli atıkları ilgili mercilere ön bildirimde bulunmadan ihraç eden veya transit geçişini yapanlara 2.000.000 Türk Lirası **(38.721.523 TL)** idarî para cezası verilir.

v) Bu Kanunda ve ilgili yönetmeliklerde öngörülen yasaklara veya sınırlamalara aykırı olarak tehlikeli atıkları toplayan, ayıran, geçici ve ara depolama yapan, geri kazanan, yeniden kullanan, taşıyan, ambalajlayan, etiketleyen, bertaraf eden ve ömrü dolan tehlikeli atık bertaraf tesislerini kurallara uygun olarak kapatmayanlara 100.000 Türk Lirasından **(1.936.005 TL)** 1.000.000 Türk Lirasına **(19.360.712 TL)** kadar idarî para cezası verilir.

y) Tehlikeli kimyasallar ve bu kimyasalları içeren eşyayı bu Kanunda ve ilgili yönetmeliklerde belirtilen usul ve esaslara, yasak ve sınırlamalara aykırı olarak üreten, işleyen, ithal ve ihraç eden, taşıyan, depolayan, kullanan, ambalajlayan, etiketleyen, satan ve satış sunanlara, 100.000 Türk Lirasından **(1.936.005 TL)** 1.000.000 Türk Lirasına **(19.360.712 TL)** kadar idarî para cezası verilir.

z)(**Ek:29/11/2018-7153/5 md.)** Bu Kanunun ek 11 inci maddesine aykırı olarak geri kazanım katılım payını ödemediği tespit edilenlere katılım payı tutarının %20' si kadar idari para cezası olarak verilir.

aa) (**Ek:29/11/2018-7153/5 md.)** Bu Kanunun ek 12 nci maddesine aykırı olarak depozito uygulanmadan yıllık piyasaya sürülen ambalaj için piyasaya sürenlere ton başına 100 Türk lirası **(796,23 TL)** idari para cezası verilir.

bb) (**Ek:29/11/2018-7153/5 md.) (Değişik:24/12/2020-7261/17 md.)** Bu Kanunda geri kazanım katılım payına tabi olan ek (1) sayılı listede yer alan ürünlere yönelik olarak;

1) Plastik poşetleri ek 13 üncü maddeye aykırı olarak ücretsiz verdiği veya Bakanlıkça belirlenen usul ve esaslara aykırı olarak plastik poşet verdiği tespit edilen satış noktalarına depo alanı hariç kapalı satış alanının her metrekaresi için 15,16 Türk lirası **(79,59 TL)**, elektronik ortamda satış yapanlara ise 3.000 Türk lirasından **(14.432 TL)** 30.000 Türk lirasına **(144.339 TL)** kadar,

2) Bakanlıkça belirlenen usul ve esaslara aykırı olarak plastik poşetleri üretene, tedarik edene; üreticinin Türkiye dışında olması halinde, üretici tarafından yetkilendirilen temsilciye ve/veya ithalatçıya 15.000 Türk lirası **(72.169 TL)**,

3) Geri kazanım katılım payına ilişkin belirlenen esaslara uymayanlara 1.500 Türk lirası **(7.216 TL)**, idari para cezası verilir.

cc) (**Ek:24/12/2020-7261/17 md.)** 11 inci maddede belirlenen sıfır atık yönetim sistemini kurmayanlara ve/veya kurduğunu belgeleyemeyenlere 20.000 Türk lirası **(96.226 TL)** idari para cezası verilir.

çç) (**Ek:24/12/2020-7261/17 md.)** Sera gazı emisyonlarının takibine ilişkin yasaklara veya sınırlamalara aykırı olarak;

1) Sera gazı emisyonu izleme planını sunmayanlara veya süresi içerisinde güncellemeyenlere 24.000 Türk lirası **(115.471 TL)**,

2) Doğrulanmış sera gazı emisyonu raporunu süresi içerisinde sunmayanlara 36.000 Türk lirası **(173.207 TL)**, idari para cezası verilir.

dd) (**Ek:24/12/2020-7261/17 md.)** Ek 15 inci madde uyarınca yetki belgesi bulunmaksızın motor yağı değişimi yapan işletmelere altmış gün içinde yetki belgesi alınması için yazılı ihtarla bulunulur. Yazılı ihtara rağmen yetki belgesi bulunmaksızın motor yağı değişimi yapan işletmelere 10.000 Türk lirası **(48.113 TL)** idari para cezası verilir.

ee) (**Ek:24/12/2020-7261/17 md.)** Ek 11 inci ve ek 12 nci maddelerde tanımlı depozito uygulamalarına yönelik Bakanlıkça belirlenen usul ve esaslara aykırı olarak;

1) Depozitoya tabi ürünleri piyasaya sürenlere 20.000 Türk lirası **(96.226 TL)**, satış noktaları dâhil depozitolu ürünleri kullanıcılara/tüketicilere sunanlara ise faaliyet alanının her metrekaresi için 15,16 Türk lirası **(72,95 TL)**,

2) Depozito uygulaması toplama sistemine katılım sağlama yükümlülüğünü ve şartlarını yerine getirmeyen satış noktalarına satış alanının her metrekaresi için 100 Türk lirası **(481,13 TL)**, idari para cezası verilir.

ff) (**Ek:24/12/2020-7261/17 md.)** 11 inci madde uyarınca yükümlülük getirilen üreticiler, ithalatçılar ve piyasaya sürenlerden bu yükümlülüklere uymayanlara 10.000 Türk lirası **(48.113 TL)**, bu yükümlülüğe konu ürünlerin satışına ve dağıtımına ilişkin düzenlemelere aykırı hareket edenlere ise 5.000 Türk lirası **(24.055 TL)** idari para cezası verilir.

gg) (**Ek:24/12/2020-7261/17 md.)** Ek 14 üncü maddenin ikinci fıkrasına aykırı faaliyette bulunanlara 300.000 Türk lirası **(1.443.397 TL)** idari para cezası verilir.

ğğ) (**Ek:10/6/2022-7410/5 md.)** Liman, tersane, gemi bakım-onarım, gemi söküm, yat limanı gibi kıyı tesisi yönetimlerinin; bu Kanun ve bu Kanun uyarınca çıkarılan yönetmeliklere aykırı olarak, kendi yönetim

İçtimaa konu olabilecek özellikle maddenin ı, j, n ve s fıkralarında düzenlenmiştir. Buna göre; Çevre Kanunu’nda öngörülen yasaklara ve sınırlamalara aykırı olarak ülkenin egemenlik alanlarındaki denizlerde ve yargılama yetkisine tâbi olan deniz yetki alanlarında ve bunlarla bağlantılı sularda, tabiî veya sunî göller ve baraj gölleri ile akarsularda; tankerler tarafından petrol ve petrol türevleri (ham petrol, akaryakıt, sintine, slaç, slop, rafine ürün, yağlı atık vb.) ve kirli balast tahliyesi veya deşarjı yapılması, tanker, gemi ve diğer deniz araçlarından kaynaklı evsel atıksuların, deterjanlı su, köpük, egzoz gazı yıkama sistemi suları vb. yıkama sularının veya katı atıkların denize boşaltılması idari para cezasını gerektirmektedir. Ayrıca yine Kanunda ve yönetmelikte öngörülen yasaklara veya standartlara aykırı olarak veya önlemleri almadan atıkları toprağa vermek ve belirlenen koruma esaslarına aykırı olarak içme ve kullanma suyu koruma alanlarına, kaynağın kendisine ve bu kaynağı besleyen yerüstü ve yeraltı sularına, sulama ve drenaj kanallarına atık boşaltmak, umuma açık yerlerde her ne şekilde olursa olsun çevreyi kirletmek idari para cezası ile yaptırıma bağlanan fiillerdir.

Tezimizin konusu açısından önemli olan içtima hükümleridir. Bu nedenle Çevre Kanunu’nun 27. maddesinin incelenmesi gerekmektedir. “*Diğer kanunlarda yazılı cezalar başlığı*” ile düzenlenen madde “*Bu Kanunda yazılı fiiller hakkında verilecek idari nitelikteki cezalar, bu fiiller için diğer kanunlarda yazılı cezaların uygulanmasına engel olmaz.*” hükmünü amirdir.

sahaları içerisinde meydana gelen kirliliği yetkili mercilere bildirmemesi halinde kıyı tesis yönetimlerine 25.000 Türk lirası (88.312 TL); deniz çöpleri, atıklar ve atıksuların toplanması ve yönetimine ilişkin gerekli tedbirleri almaması halinde bu yönetimlere 25.000 Türk lirasından (88.312 TL) 100.000 Türk lirasına (353.254 TL) kadar idari para cezası uygulanır. Bu bentte yer alan idari para cezaları, balıkçı barınaklarına üçte bir oranında uygulanır.

hh) (Ek:10/6/2022-7410/5 md.) Taraf olunan uluslararası sözleşmelerde ve ilgili yönetmeliklerde belirlenen kükürt oranından daha fazla kükürt içeren akaryakıtı denizcilik yakıtı olarak kullanan gemi ve diğer deniz vasıtalarından bin (dâhil) grostona kadar olanlar için groston başına 200 Türk lirası (706,51 TL), bin ilâ beşbin (dâhil) groston arasında olanlara bu miktar ve ilave her groston başına 25 Türk lirası (88,31 TL), beşbin grostondan fazla olanlara ise, yukarıdaki miktarlar ve ilave her groston başına 5 Türk lirası (17,67 TL) idari para cezası verilir.

ıı) (Ek:10/6/2022-7410/5 md.) Günlük 1 kilogram veya daha az tıbbi atık üreten sağlık kuruluşlarından, tıbbi atıklarını bu Kanunda ve ilgili yönetmeliklerde öngörülen yasaklara veya sınırlamalara aykırı olarak biriktiren, sınıflandıran, depolayan, taşıyan, ambalajlayan ve bertaraf edenlere 10.000 Türk lirasına (35.325 TL) kadar idari para cezası verilir.

Bu maddenin (ı) bendinin (1), (2), (3) ve (4) numaralı alt bentleri ile (k), (l), (r), (s), (t), (u), (v) ve (y) bentlerinde öngörülen idari para cezaları kurum, kuruluş ve işletmelere üç katı olarak verilir.

(Ek fıkra:10/6/2022-7410/5 md.) Bu maddede öngörülen cezalar Özel Çevre Koruma Bölgelerinde iki kat olarak uygulanır.

Bu maddede öngörülen ceza miktarlarını on katına kadar artırmaya Cumhurbaşkanı yetkilidir.

Bu maddenin uygulamasında Türk Ceza Kanunu ile diğer kanunların, fiilin suç oluşturması haline ilişkin hükümleri saklıdır.

İçtimaa ilişkin diğ er bir madde olan  evre Kanunu’nun “İdari nitelikteki cezalar” başlığını taşıyan 20. maddesinin son fıkrası da “*Bu maddenin uygulamasında Türk Ceza Kanunu ile diğ er kanunların, fiilin suç oluşturması haline ilişkin hükümleri saklıdır.*” şeklinde düzenlenmiştir.

Bir sonraki bölümde Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu’nda düzenlenen içtima hükümleri bu maddeler doğrultusunda açıklanmaya çalışılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İÇTİMA HÜKÜMLERİ VE NON BIS IN IDEM İLKESİ

3.1. İçtima Kavramı

İçtima, toplanma, birleşme, bir araya gelme anlamına gelmektedir. Suçların içtimaı, suç olarak düzenlenen insan davranışının birden fazla olması durumunda ortaya çıkar.

Ceza hukukundan ceza sisteminden fayda sağlanması için faile verilecek ceza, fiilin haksızlık içeriğini kapsamalı ve failin kusuru ile orantılı olmalıdır. Birden fazla suç içeren hüküm ihlal edildiğinde, bu suçların karşılığında öngörülen cezaların toplanması, bazen kusur karşısında orantısız kalmaktadır. İşte bu sakıncayı en aza indirgeyip, kusur oranında ceza verilmesini sağlamak amacıyla içtima kavramı ortaya çıkmıştır¹⁰⁷.

Ceza hukukunda kural olarak “fiil sayısı kadar suç, suç sayısı kadar ceza” anlayışı geçerlidir. Birden fazla suç işlendiğinde her suç diğerlerinden bağımsız olarak cezalandırılır. Bu husus hukukumuzda gerçek içtima olarak adlandırılır. Ancak istisna olarak bazı durumlarda ortada birden fazla suç ve dolayısıyla birden fazla ihlal olmasına rağmen kanun koyucu faile tek bir ceza verilmesini öngörür. Bu durumlarda tespit edilmesi gereken birden fazla suç işlenip işlenmediğidir.

Fail tek bir davranışla birden fazla suç tipini ihlal etmiş olabileceği gibi, birden fazla davranışla birden fazla suç tipini de ihlal etmiş olabilir¹⁰⁸.

Fiil kavramından anlaşılması gerekenin tespiti için doğal anlamda hareket tekliği ve hukuki anlamda hareket tekliği kavramlarından faydalanılabilir.

Doğal anlamda hareket tekliği, iradi olarak gerçekleştirilen her beden davranışıdır. El sallamak, başıyla selamlamak, gülümsemek gibi. İradi olarak yapılmayan davranışlarda ceza hukuku ve kabahatler hukuku açısından hareket yoktur. Birden fazla hareketin bir araya gelerek tek hareket olarak kabul edildiği durumlar da mevcuttur. Bu duruma en çok verilen örnek bir aracın sürülmesidir. Ceza hukukunda ve kabahatler hukukunda doğal hareket tekliği ile tipik hareket tekliği birbirinden farklıdır. Doğal hareket tekliğinde, dışarıdan bakan bir kişi tarafından hareketler anlamlı bir bütün olarak (bir araya getirilmiş tek fiil olarak) görülebiliyorsa tek tek yapılan hareketler tek hareket kabul edilir. Fiilin işlenmesinde kısa

¹⁰⁷ Göktürk, Neslihan, “Türk Hukukunda Suçların İçtimaı”, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, C:2, Sayı:1-2, Yıl: 2021, s.32.

¹⁰⁸ Öztürk/Erdem, s.385.

sürekli aralar bulunması doğal hareket tekliğinin bozulmasını gerektirmez. Zaman aralığının süresi için kural bulunmamakta, somut olayın özelliğine karar verilmektedir¹⁰⁹.

Tipik anlamda hareket tekliği (hukuki anlamda hareket tekliği) ise birden fazla doğal anlamda hareketin kanunda düzenlenen tipe uygun olarak bir araya gelmesidir. Bu durumda birden çok hareket tek bir kanun hükmünü ihlal eder. Kabahatler Kanunu m.35'e göre kabahat "sarhoş olarak başkalarının huzur ve sükununu bozacak şekilde davranışlarda bulunmak" olarak tanımlanmıştır. Bu maddede sarhoş olmak ve bu şekilde başkalarının huzur ve sükununu bozmak tipe uygun davranıştır. Farklı hareketler olmasına rağmen kanun koyucu bu hareketlerde bir bağ aramaktadır. Çok hareketli kabahat varsa ya da "ve" bağlacı kullanıyorsa tipik hareket tekliği bulunmaktadır¹¹⁰.

3.2. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'na Göre İçtima

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Genel Hükümleri Birinci Kitap'ta düzenlenmiştir. Ceza Sorumluluğunun Esasları başlığını taşıyan İkinci Kısımın Beşinci Bölümünde Suçların İçtimasına ilişkin hükümler yer almaktadır. Suçların içtimai hükümleri, bileşik suç (TCK m.42), zincirleme suç (TCK m.43) ve fikri içtima (TCK m.44) olmak üzere üç maddede düzenlenmiştir.

3.2.1. Bileşik Suç (m.42)

"(1) Biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suça bileşik suç denir. Bu tür suçlarda içtima hükümleri uygulanmaz."

Türk Ceza Kanunu m.42'de bileşik suç "*Biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suç*" olarak tanımlanmıştır. Birden fazla suç birleşerek yeni bir suç tipi oluştururlar. Bu durumda yalnızca diğer suçu unsuru ya da ağırlaştırıcı nedeni olarak bünyesine alan suçtan dolayı işlem yapılarak ceza verilir. Bu tür suçlarda içtima hükümleri uygulanmaz¹¹¹.

Yağma suçu bu suç tipine en sık verilen örnektir. Hırsızlık (TCK m.141 vd.) ile cebir kullanma (TCK m.108) suçları birleşerek yağma (TCK m.148) suçunu oluşturur. Yağma suçunda tipe uygun hareket olarak karşımıza çıkarlar.

Kasten öldürme suçunu (TCK m.81), yangın çıkarmak (TCK m.170), suretiyle işlemek kasten öldürme suçunun nitelikli hali (TCK m.82) olarak düzenlendiğinden m.82'den dolayı tek fiil olarak kabul edilecek ve bu maddeye göre işlem yapılacaktır.

¹⁰⁹ Akbulut, Kabahatler, s.464. Akbulut, Karşılaştırılmalı, s.639.

¹¹⁰ Akbulut, Kabahatler, s.466. Akbulut, Karşılaştırılmalı, s.640.

¹¹¹ Öztürk/Erdem, s.393.

3.2.2. Zincirleme Suç (m.43)

“(1) Suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda, bir cezaya hükmedilir. Ancak bu ceza, dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır. Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri, aynı suç sayılır. (Ek cümle: 29/6/2005 – 5377/6 md.) Mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır.

(2) Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda da, birinci fıkra hükmü uygulanır.

(3) Kasten öldürme, kasten yaralama, işkence ve yağma suçlarında bu madde hükümleri uygulanmaz.”

“Fiil sayısı kadar suç, suç sayısı kadar ceza” kuralının ilk istisnası zincirleme suçtur. Kuralın uygulanmasının hakkaniyete aykırı sonuçlara sebebiyet vermesinin önüne geçilmesi amacıyla failin lehine olarak bulunmuş bir yoldur. Birden fazla suçun bir araya gelerek tek bir suç gibi işlem görmesini sağlamaktadır. Failin suç işleme kararındaki birliğe dayanır¹¹². Birbirinden farklı zamanlarda, aynı kişiye karşı, aynı suçun birden fazla kez işlenmesi ile oluşur. Her suç ayrı olarak cezalandırılmaz, belli oranlarda artırım uygulanır¹¹³.

Örnek olarak bir market kasiyerinin bir ay boyunca her gün kasadan 100 TL çalması verilebilir. Aslında 30 tane ayrı ayrı hırsızlık suçu bulunmasına rağmen zincirleme suç şartları gereği tek bir suç işleme iradesi bulunmasından dolayı tek bir suç gibi işlem görür, ancak cezaya artırım uygulanarak karar verilir ve ceza uygulanır.

3.2.3. Fikri İçtima (m.44)

“(1) İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır.”

Fikri içtima için tek fiil ile birden fazla suçun işlenmesi gerekir. Bu durumda fail ağır olan suçun cezası ile cezalandırılır. Bu uygulamanın sebebi, en ağır cezayı gerektiren suçun fiilin haksızlık içeriğine uygun olacağı düşüncesidir¹¹⁴. TCK’nın kabul ettiği bu sisteme erime sistemi denilmektedir¹¹⁵.

Örneğin, dışarıya doğru arka arkaya beş el ateş eden failin fiili tek fiil olarak kabul edilmiş ve hem mala zarar verme hem de genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması suçları da fikri içtima kapsamında sayılarak en ağır cezanın verilmesi yoluna gidilmiştir.

¹¹² Koca/Üzülmez, 2019, s.517.

¹¹³ Öztürk/Erdem, s.387-393.

¹¹⁴ Öztürk/Erdem, s.394.

¹¹⁵ Ercan, s.218.

3.2.4. Çevrenin Kasten ve Taksirle Kirletilmesi Suçlarında İçtima Hükümleri¹¹⁶

Çevrenin kasten ve taksirle kirletilmesi fiilleri konusunda özel içtima hükmü yoktur, genel hükümler uygulanacaktır. Ancak, fiilin kabahat oluşturması halinde KK. m.15/3 gereğince öncelikle soruşturma ve kovuşturma yapılacak, yukarıda açıklanan fiilin cezasız kalması hallerinde KK. m.24¹¹⁷ gereğince mahkeme tarafından resen idari yaptırım uygulanacaktır¹¹⁸. Yargıtay'ın da konuya ilişkin olarak verdiği kararlar bulunmaktadır. Yargıtay “5326 sayılı Kanun'un 24. maddesinde kovuşturma konusu fiilin kabahat oluşturduğunun anlaşılması halinde mahkeme tarafından idari yaptırım kararı verileceğinin belirtilmesi karşısında, yargılamaya devam edilerek idari yaptırım kararı verilmesi gerektiğinin gözetilmemesi”nin bozma nedeni olduğunu içtihat etmiştir¹¹⁹.

Tehlike suçunun zarar suçuna dönüşmesi halinde, meydana gelen zarar nedeniyle başka bir suç oluşmuş ise, örneğin tehlikeli bir atıkla temas eden bir insan ölmüşse, yaralanmışsa ya da mala zarar verme suçu oluşmuşsa sorunun, fikri içtima kurallarına göre çözüleceği ve en ağır cezanın uygulanacağı konusunda görüşler bulunmaktadır¹²⁰. Bununla birlikte kanunumuzda tehlike suçundan sonra aynı yönde bir zarar suçunun oluşması halinde uygulanacak norma ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır. Bu aşamada asli norm - tali (yardımcı) norm ilişkisi kuralları uygulanmak suretiyle faile tek zarar suçundan dolayı ceza verilmesi gerekeceği de savunulmaktadır¹²¹. Asli norm – tali norm ayrımı “görünüşte içtima” kavramı kapsamında yer almaktadır. Buna göre, aynı olaya uygulanabilir gözükene birden çok norm bulunmasına rağmen bunlardan biri olaya uygulanabilir. Asli norm - tali norm ilişkisinde hareket bir normla beraber zorunlu olarak diğer normu da ihlal etmiştir. Bu durumda tali normun sonralığı ilkesi uygulama alanı bulacak ve fail asli norm sebebiyle sorumlu tutulacaktır. Tehlike suçu olarak düzenlenmiş fiilin zarar suçunun bir önceki basamağı olması sebebiyle zarar suçunun oluşması durumunda görünüşte içtima kuralına göre sadece zarar suçu hükümlerinin uygulanması gerektiği yönündeki görüşe¹²² katılmaktayız¹²³.

¹¹⁶ İçtima ile ilgili detaylı bilgi için bkz. İçel, Kayıhan, “Suçların İçtimarı”, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:1762, Hukuk Fakültesi Yayınları No: 385, İstanbul, 1972.

¹¹⁷ 5326 sayılı Kabahatler Kanunu

Mahkemenin karar verme yetkisi

Madde 24- (1) Kovuşturma konusu fiilin kabahat oluşturduğunun anlaşılması halinde mahkeme tarafından idari yaptırım kararı verilir.

¹¹⁸ Korkut/Otacı, s.76-77 ve 150-151.

¹¹⁹ 4.CD. 10.06.2013 gün, 2011/15197 Esas, 2013/18013 Karar. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>

¹²⁰ Otacı, s.286.

¹²¹ Hakeri, Hakan, **Yeni Türk Ceza Hukukunun Temel Kavramları**, Seçkin Yayıncılık, 3.Bs., 2005, (Hakeri, Temel Kavramlar), s. 331.

¹²² Koca/Üzülmüş, 2019, s.554, Öztürk/Erdem, s.399.

¹²³ Konu ile ilgili tartışmalar için bkz. Ünal, Osman Gazi, “Tehlike Suçu ve Zarar Suçu Arasındaki Suçların İçtimai Konusunun Uzlaştırma Kurumu Bakımından Sonuçları”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 30, S. 2, 2022, s. 859-902.

Kabahatler ile suç arasında da asli norm – tali norm ilişkisi olduğu görüşü bulunmaktadır. Kabahatler Kanunu m.15/3 gereğince “bir fiilin hem suç hem kabahat olarak tanımlanması halinde sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanabileceği, suçtan dolayı yaptırım uygulanamayan hallerde kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanabileceği” hükmü bu kapsamda değerlendirilmektedir¹²⁴. Ancak baskın görüşe göre, kabahatler ile suçlar arasında fikri içtima ilişkisi bulunmaktadır. Konu ilerleyen başlıkta incelenecektir.

3.3. 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu’na Göre İçtima

Kabahatler hukukunda içtima hükümleri ceza hukukuna göre farklı şekillerde düzenlenmiştir. Meclise sunulan Hükümet Tasarısının madde gerekçesinde içtima hükümlerinin düzenlenmesindeki amaç açıklanmıştır¹²⁵.

3.3.1. Kabahatler Kanunu m.15/1 Düzenlemesi

“Bir fiil ile birden fazla kabahatin işlenmesi halinde bu kabahatlere ilişkin tanımlarda sadece idarî para cezası öngörülmüşse, en ağır idarî para cezası verilir. Bu kabahatlerle ilgili olarak kanunda idarî para cezasından başka idarî yaptırımlar da öngörülmüş ise, bu yaptırımların her birinin uygulanmasına karar verilir.”

Maddenin ilk cümlesinde idari para cezaları açısından en ağırının uygulanması öngörülmüş olup, fikri içtima hükümlerine göre düzenleme yapılmıştır.

Kabahatler Kanunu’nun 15. maddesinin 1. fıkrasının ikinci cümlesinde ise, kanun koyucu idari yaptırımlar açısından gerçek içtima hükümlerine uygun düzenleme yapmış, öngörülen idari yaptırımların hepsinin uygulanması gerektiğini belirtmiştir.

Aynı fıkra da hem fikri içtima hem de gerçek içtima hükümlerine yer verilmiştir.

¹²⁴ **Hakeri**, Temel Bilgiler, s. 418.

¹²⁵ Maddenin birinci fıkrasında, Türk Ceza Kanunu’nun farklı neviden fikri içtimaa ilişkin hükmüne paralel bir düzenleme yapılmıştır. Ancak bu hüküm, sadece idari para cezaları açısından uygulanabilir. Bu itibarla, bir fiille gerçekleştirilebilen birden fazla kabahatten her biri açısından idari para cezası dışında başka idari yaptırımlar öngörülmüş ise, bu yaptırımların hepsine birden karar verilir.

Maddenin ikinci fıkrasında, Türk Ceza Kanunu’nun zincirleme suça ilişkin hükümlerinin kabahatler açısından uygulanamayacağı vurgulanmıştır. Bir kabahatin birden fazla işlenmesi durumunda gerçek içtima hükümlerine göre, her bir fiille ilgili olarak ayrı ayrı olarak idari para cezasına karar verilecektir.

Bir fiil, bazı durumlarda hem suç hem kabahat oluşturabilir. Maddenin üçüncü fıkrası, bu hallere özgü ve fakat sadece içtima ile ilgili bir hüküm içermektedir. Bu gibi durumlarda kişi hakkında sadece suçtan dolayı ceza veya güvenlik tedbirine hükmedilebilecektir; fiilin kabahat oluşturmaya dolayısıyla ayrıca idari yaptırım uygulanamayacaktır. Böylece, “non bis in idem” kuralına suçlarla kabahatler arasında da geçerlilik tanınmıştır. Ancak, suçtan dolayı ceza ve güvenlik tedbirine hükmedilmeyen hallerde, kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanabilecektir.

3.3.2. Kabahatler Kanunu m.15/2 Düzenlemesi

“Aynı kabahatin birden fazla işlenmesi halinde her bir kabahatle ilgili olarak ayrı ayrı idari para cezası verilir. Kesintisiz fiille işlenebilen kabahatlerde, bu nedenle idari yaptırım kararı verilinceye kadar fiil tek sayılır.”

Bu hüküm ile ceza hukukunda yer alan zincirleme suça ilişkin düzenleme uygulanmayarak gerçek içtimaı yer verilmiştir. Buna göre, yukarıda bahsedildiği gibi ceza hukukunda bir cezaya hükmedilip bu ceza artırılırken, kabahatler hukukunda her fiil ayrı ayrı idari para cezası ile cezalandırılır. Madde gerekçesinde bu husus, *“Türk Ceza Kanunu’nun zincirleme suça ilişkin hükümlerinin kabahatler açısından uygulanamayacağı vurgulanmıştır. Bir kabahatin birden fazla işlenmesi durumunda gerçek içtima hükümlerine göre, her bir fiille ilgili olarak ayrı ayrı olarak idari para cezasına karar verilecektir.”* şeklinde açıklanmıştır. Aynı fiilden kasıt ise kabahati oluşturan hareketin değişik zamanlarda işlenmesidir.

Aynı maddenin ikinci cümlesinde istisna hükmü düzenlenmiştir. Buna göre, Kabahatler Kanunu m.33’te düzenlenen dilencilik ve m.36’da düzenlenen gürültü kesintisiz fiille işlenen kabahate örnek olarak verilebilir. Örnek olarak gürültü kabahati nedeniyle hakkında idari para cezası uygulanan gerçek ya da tüzel kişinin bu cezanın tebliğinden sonra fiiline son vermemesi ayrı bir kabahat oluşturacak ve bu nedenle ayrı bir idari para cezası uygulanacaktır.

Bu madde doktrinde eleştirilmiştir. İlk olarak, karşılığında idari para cezası olmayan kabahatlerde ne yapılacağının bilinmemesi açısından yetersiz bulunmaktadır. İkinci olarak ise suçlar için bile uygulanan non bis in idem (tek fiil tek ceza) ilkesinin daha hafif olan kabahatler hakkında uygulanmaması açısından anlamsız bulunmaktadır¹²⁶.

Bu maddeye ilişkin bir istisna Kabahatler Kanunu m.42/1’de düzenlenen afiş asma kabahatidir. Maddede “aynı içerikteki afiş ve ilanların, tek fiil sayılacağı” düzenlenmiş, böylece her afiş için ayrı yaptırım uygulanması önlenmiştir¹²⁷.

3.3.3. Kabahatler Kanunu m.15/3 Düzenlemesi

“Bir fiil hem kabahat hem de suç olarak tanımlanmış ise, sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanabilir. Ancak, suçtan dolayı yaptırım uygulanamayan hallerde kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanır.”

¹²⁶ Korkut/Otacı, s.90.

¹²⁷ Yalçın, s.82.

Kanun koyucu, kabahatler ve suçlar arasında fikri içtimayı kabul etmiştir. Suç ve kabahat arasında ağır fiil olan suçun karşılığında öngörülen yaptırımın uygulanmasını öngörmüştür. Suçtan dolayı herhangi bir nedenle yaptırım uygulanamıyorsa, fiil ancak o zaman idari yaptırım konusu olabilir. Suçtan dolayı yaptırım uygulanamayan hallerde kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanacağına ilişkin hüküm, şikayetten vazgeçme, önödeme, uzlaşma gibi kurumların söz konusu olduğu hallerde geçerli olacaktır¹²⁸.

Bir görüşe göre; idari yaptırım uygulayacak makam tarafından fiilin hem kabahat hem de suç olarak tanımlanmış olduğunun tespiti halinde, makam tarafından soruşturma ve kovuşturmanın sonucu beklenmelidir. Soruşturma sonucu kovuşturmaya yer olmadığı kararı ya da kovuşturma sonucu beraat kararı verilmesi durumunda idari yaptırım uygulanmalıdır¹²⁹. Cumhuriyet savcısı, önüne gelen olayın hem suç hem kabahat olduğunu tespit etmişse, cezayı kaldıran şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanması ya da şahsi cezasızlık sebebinin varlığı durumunda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verdiği takdirde (CMK m.171/1), aynı zamanda kabahat karşılığı olarak idari yaptırım kararı uygulanmasına karar vermelidir¹³⁰.

İdari yaptırım uygulama yetkisi bulunan makam tarafından fiilin hem suç hem kabahat teşkil ettiği bilinmeden ya da soruşturma ya da kovuşturma konusu olduğu anlaşılmadan yaptırım uygulanmış olabilir. Durum kişi tarafından yapılan başvuru ile ortaya çıkmış olabilir. Bu durumda mahkeme dava sonucuna kadar beklemeli ve sonuca göre karar vermelidir¹³¹.

Kabahatlerle suçlar arasında içtima hükmünün uygulanabilmesi için, fiilin kabahat ve suç tanımındaki tipiklik unsurunu karşılaması gerekir. Tanımlarda farklılık bulunduğu takdirde fiilin hem suç hem kabahat oluşturduğundan bahsedilemeyeceği için ya sadece suçtan dolayı ya da sadece kabahatten dolayı işlem yapılabilecektir. Aynı zamanda suçun manevi unsurlarının da uyuşması gerekmektedir. Suç ve kabahatin tanımında fiilin kasten ya da taksirle işlenebileceği düzenlenmişse, bu unsurun da gerçekleşmesi gerekmektedir. Suçun tanımında fiilin taksirle işlenebileceğine yönelik bir düzenleme yoksa fail de taksirle hareket etmişse, bu durumda sadece kabahatten dolayı idari yaptırım uygulanabilecektir.

Fiilin hem suç hem kabahat olarak düzenlendiği durumlarda özel kanunlarda kabahatten dolayı da idari yaptırım uygulanacağı ya da suçtan dolayı da işlem yapılacağı düzenlenmişse, içtima hükümleri uygulanmaz.

¹²⁸ Bekar, Elif, “**Kabahatler Kanunu'nun Genel Hükümlerinin Değerlendirilmesi**”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Yıl 2011, Cilt: 69 Sayı: 1-2, s.1048-1049.

¹²⁹ Uğur, Ali Burak, **Uygulamacılar İçin Kabahatler Kanunu Genel Hükümleri**, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2022, s.57.

¹³⁰ Kangal, Zeynel T, **Kabahatler Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2011, s.178.

¹³¹ Uğur, s.57.

3.4. Non (Ne) Bis İn İdem İlkesi

Non bis in idem, aynı konuda aynı kişi aleyhine birden fazla kez dava açılmaması ilkesidir¹³². Bu ilke gereği, bir kişinin bir eyleminden dolayı sadece bir kez cezalandırılması gerekir. Bu ilke, hukuk kuralları vasıtası ile kişilerin kendilerini hukuki güven içinde hissetmeleri için elzem bir ilkedir. Zira, eyleminin neticesi bir adli veya idari bir yaptırım ile muhatap olan kişi eyleminin karşılığını çekmiş olduğundan artık kendisini güvende hissetmek ister. Ancak aynı eylem için birden fazla yaptırımla muhatap olunması halinde hukuk sistemine duyulan güvenin azalması kuvvetle muhtemeldir.

Açılmış ve/veya devam etmekte olan bir ceza yargılaması varken, aynı konuda ve aynı kişi hakkında yeni bir ceza davası açılmaz. Aynı şekilde, bir dava kesin hükümle sona ermişse, yine aynı kişi ve aynı fiil hakkında dava açılmaz. Bu, ceza yargılamasına ilişkin temel bir ilkedir¹³³.

Non bis in idem ilkesi, “*Hiç kimse, ceza yargılamasında kesin/kesinleşmiş bir hükümle mahkum edildiği ya da beraat ettiği bir fiilden dolayı ceza yargılaması kapsamında yeniden yargılanamaz veya cezalandırılamaz.*” şeklinde de tanımlanmıştır¹³⁴.

Konumuz açısından değerlendirildiğinde tanımdaki ceza yargılaması deyiminden ne anlaşılması gerektiği önemlidir. Anayasa Mahkemesi kararları incelendiğinde ceza kavramına idari vergi cezalarının, idari yaptırımların ve disiplin yaptırımlarının da dahil edildiği görülmektedir¹³⁵.

Non bis idem ilkesinin aynı kişi ve aynı fiil olmak üzere iki unsuru bulunmaktadır. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 225. maddesinde “*Hüküm, ancak iddianamede unsurları gösterilen suça ilişkin fiil ve faili hakkında verilir. Mahkeme, fiilin nitelendirilmesinde iddia ve savunmalarla bağlı değildir*” denilmek suretiyle fiile ve faile dikkat çekilmiştir. Yine CMK'nun 223/7. maddesi “*Aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilir.*” hükmünü amir olup daha önce hakkında karar verilmiş aynı fail ve aynı fiil için yeniden hüküm kurulamayacağı ve davanın reddedileceği hüküm altına alınmıştır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223/7. maddesi, söz konusu ilke ile birebir örtüşmekle beraber, bu ilke, aşağıda açıklanacağı üzere, tüm Türk hukuk sisteminde uygulanmamaktadır.

¹³² Kangal, s.178; Taneri, s. 394.

¹³³ Yenisey Feridun/Nuhoğlu Ayşe, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 87.

¹³⁴ Korkut/Otacı, s.64.

¹³⁵ Korkut/Otacı, s.64.

Belirtilen ilke hukuk devleti olmanın gereği olarak uygulanan bir ilke olduğu için uygulanması yazılı bir kurala bağlı değilse de yinede ulusal ve uluslararası metinlerde ve yargı kararlarında kendisine yer bulmuştur¹³⁶.

Non bis idem ilkesinin, genel bir uluslararası hukuk ilkesi olmadığı da doktrinde ifade edilmektedir. Bu nedenle dünya ülkelerini bu ilkeye uymaya yönelten ve uyulmaması halinde yaptırım uygulanmasını gerektiren bir yükümlülükleri yoktur. Bu ilke daha çok uluslararası sözleşmelerin bir gereği olarak uygulama alanı bulmaktadır¹³⁷.

3.4.1. Uluslararası Hukukta Non Bis İn İdem İlkesi

Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin "Adil Yargılanma Hakkı" başlıklı 14. maddesinin 7. fıkrasında " *Bir ülkenin hukukuna ve ceza yargılama usulüne uygun olarak daha önce kesin biçimde mahkum olan veya beraat eden bir kimse aynı suçtan ötürü ikinci kez yargılanamaz ve cezalandırılmaz.*" hükmü zikredilmek suretiyle "non bis in idem" ilkesi kabul edilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Ek 7 numaralı protokolünün 4. maddesinde "aynı suçtan iki kez yargılanmama ve cezalandırılmama hakkı" başlığıyla non bis in idem ilkesi düzenlenmiştir¹³⁸.

Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 17. maddesinde non bis in idem ilkesi düzenlenmiştir. Buna göre, şayet kendisi ya da ulusal bir mahkeme fiil hakkında karar vermiş ise Uluslararası Ceza Mahkemesi aynı fiilden dolayı ikinci bir kez ceza veremez¹³⁹.

Benzer şekilde Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8/4 maddesinde, Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'nin 50. maddesinde, Schengen Anlaşması'nın Uygulanmasına İlişkin Sözleşme'nin 54. maddesinde "non bis in idem" ilkesine yer verilmiştir.

¹³⁶ Mecit, Kemal, "Kabahatler Kanunu Hükümleri Işığında Vergi Kabahatlerinde Katılma ve Birleşme", Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak, 2015, s.37.

¹³⁷ Taneri, sf. 398.

¹³⁸ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Ek 7 numaralı Protokolünün 4. maddesi

Madde 4 Aynı Suçtan İki Kez Yargılanmama ve Cezalandırılmama Hakkı

1. Hiç kimse bir devletin ceza yargılaması usulüne ve yasaya uygun olarak kesin bir hükümle mahkum edildiği ya da beraat ettiği bir suçtan dolayı aynı devletin yargısal yetkisi altındaki yargılama usulleri çerçevesinde yeniden yargılanamaz veya mahkum edilemez.

2. Yukarıdaki fıkra hükümleri, yeni veya yakın zamanda ortaya çıkarılan delillerin veya önceki muamelelerde davanın sonucunu etkileyebilecek esaslı bir kusurun varlığı durumunda, ilgili devletin ceza yargılaması usulü ve yasasına uygun olarak davanın yeniden açılmasını engellemez.

3. Sözleşme'nin 15. maddesi çerçevesinde bu madde ile derpiş olunan yükümlülükler aykırı hiçbir tedbir alınmaz.

¹³⁹ Dannecker Gerhard, Avrupa'da "Aynı Fiilden Dolayı Ancak Bir Defa Ceza Verilebileceği" İlkesinin Getirdiği Garanti, çev. Veli Özer Özbek, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 5 Suç Politikası, Ünver, Yener, 1. Bs., 2006, s.99.

14. Uluslararası Viyana Ceza Kongresi'nde alınan "Muhakemeye İlişkin Esaslar" başlıklı kararda, non bis in idem ilkesine açıkça vurgu yapılarak, bireyin bir ihlal dolayısıyla hem idari yaptırıma hem de ceza yaptırımına uğramasının engellenmesi ya da cezasının birbirinden mahsup edilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁴⁰

3.4.2. Türk Hukukunda Non Bis İn Idem İlkesi

1982 Anayasası incelendiğinde söz konusu ilkeye ilişkin bir hüküm bulunmadığı görülür. Hukuk sistemi içerisinde bulunan disiplinlerin amaç ve yöntemleri birbirinden farklı olduğundan, bu ilkeye Anayasa'da yer verilmemiş olmasının da isabetli olduğu kanaatindeyiz. Nitekim böyle bir ilkenin anayasal bir hüküm olarak kabulü, bütün mevzuatı bağlayıcı nitelikte olacaktır. Anayasa Mahkemesi ise bu ilkeyi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak görmektedir.

3.4.2.1. İlkeye Yönelik Mevzuat

Türk hukuk sistemindeki disiplinler incelendiğinde, kanun koyucunun bu ilkeyi aynı disiplin içinde dahi bazı durumlarda kabul ettiği bazı hallerde ise bu ilkeye tabi olmayı uygun görmediği ortaya çıkmaktadır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Yabancı ülkede hüküm verilmesi" başlıklı 9. maddesi *"Türkiye'de işlediği suçtan dolayı yabancı ülkede hakkında hüküm verilmiş olan kimse, Türkiye'de yeniden yargılanır."* hükmünü amirdir. Yani, Türkiye'de işlenmiş bir suç için yabancı ülkede karar verilmiş olması, kişinin Türkiye'de yeniden yargılanmasına engel değildir. Bu madde açısından, kanun koyucunun "non bis in idem" ilkesini kabul etmediği görülmektedir. Yine Türk Ceza Kanunu'nun "Görev suçları" başlıklı 10. maddesinde *"Yabancı ülkede Türkiye adına memuriyet veya görev üstlenmiş olup da bundan dolayı bir suç işleyen kimse, bu fiile ilişkin olarak yabancı ülkede hakkında mahkûmiyet hükmü verilmiş bulunsa bile, Türkiye'de yeniden yargılanır."* hükmü yer almaktadır. Bu maddede de "non bis in idem" ilkesinin kabul edilmediği görülmektedir.

Türk Ceza Kanunu'nun *"Vatandaş tarafından işlenen suç"* başlıklı 11/1. maddesinde *"Bir Türk vatandaşı, 13. maddede yazılı suçlar dışında, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı bir yıldan az olmayan hapis cezasını gerektiren bir suçu yabancı ülkede işlediği ve kendisi Türkiye'de bulunduğu takdirde, bu suçtan dolayı yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması ve Türkiye'de kovuşturulabilirliğin bulunması koşulu ile Türk kanunlarına göre cezalandırılır."* hükmü düzenlenmiştir. *"Yabancı tarafından işlenen suç"* başlıklı 12/2. maddesi *"Yukarıdaki fıkra belirtilen suçun bir Türk vatandaşının veya Türk kanunlarına göre kurulmuş özel*

¹⁴⁰ Kurt, Hayrettin, *"İdari Yaptırımlara Karşı Güvenceler"*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 1, Yıl: 2014, s.169.

hukuk tüzel kişinin zararına işlenmesi ve failin Türkiye’de bulunması halinde, bu suçtan dolayı yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması koşulu ile suçtan zarar görenin şikayeti üzerine fail, Türk kanunlarına göre cezalandırılır.” şeklinde düzenlenmiştir.

Türk Ceza Kanunu m.13¹⁴¹ ise evrensellik ilkesi gereği olarak, suçun failinin ya da mağdurunun Türk olmadığı ve fiilin Türkiye’de gerçekleşmediği durumlarda da Türkiye’de kovuşturma yapılmasının öngörüldüğü durumları düzenlemiştir. Soykırım (TCK m.76), insanlığa karşı suçlar (TCK m.77-78), göçmen kaçakçılığı (TCK m.79), insan ticareti (TCK m.80), işkence (TCK m.94-95), çevrenin kasten kirletilmesi (TCK m.181), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (TCK m.188), uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (TCK m.190), parada sahtecilik (TCK m.197), fuhuş (TCK m.227), deniz, demiryolu veya havayolu ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması (TCK m.223/2-3) gibi suçlar, bu madde gereğince nerede ve kim tarafından işlenmiş olursa olsun, Türkiye’de bulunması halinde Türk kanunlarına göre yargılama yapılır. TCK’nın 13. maddesinin üçüncü fıkrasında ise non bis in idem ilkesine aykırı olarak yabancı bir ülkede mahkûmiyet veya beraat kararı verilmiş olsa bile, Adalet Bakanının talebi üzerine Türkiye’de yargılama yapılacağı durumlar da düzenlenmiştir. Evrensellik ilkesine göre suçun niteliği önemli olduğundan kim tarafından, kime karşı ve nerede işlendiği önem arz etmemektedir¹⁴². Bir görüşe göre, fiilin Türkiye’de işlenmediği durumda, failin fiilin işlendiği ülkeye ya da failin vatandaşı olduğu ülkeye iade edilmesi gerekir. Fail vatansız ise evrensellik ilkesi gereği fiilin cezasız kalmaması için yargılama Türkiye’de yapılır¹⁴³.

¹⁴¹ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

Diğer suçlar

Madde 13- (1) Aşağıdaki suçların, vatandaş veya yabancı tarafından, yabancı ülkede işlenmesi halinde, Türk kanunları uygulanır:

a) İkinci Kitap, Birinci Kısım altında yer alan suçlar.
b) İkinci Kitap, Dördüncü Kısım altındaki Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Yedinci ve Sekizinci Bölümlerde yer alan suçlar.
c) İşkence (madde 94, 95).
d) Çevrenin kasten kirletilmesi (madde 181).
e) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188), uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (madde 190).
f) Parada sahtecilik (madde 197), para ve kıymetli damgaları imale yarayan araçların üretimi ve ticareti (madde 200), mühürde sahtecilik (madde 202).
g) Fuhuş (madde 227).
h) (Mülga: 26/6/2009 – 5918/1 md.)
i) Deniz, demiryolu veya havayolu ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması (madde 223, fıkra 2, 3) ya da bu araçlara karşı işlenen zarar verme (madde 152) suçları.
(2) (Ek ikinci fıkra: 29/6/2005 – 5377/3 md.) İkinci Kitap, Dördüncü Kısım altındaki Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümlerde yer alanlar hariç; birinci fıkra kapsamına giren suçlardan dolayı Türkiye’de yargılama yapılması, Adalet Bakanının talebine bağlıdır.
(3) Birinci fıkranın (a) ve (b) bentlerinde yazılı suçlar dolayısıyla yabancı bir ülkede mahkûmiyet veya beraat kararı verilmiş olsa bile, Adalet Bakanının talebi üzerine Türkiye’de yargılama yapılır.

¹⁴² Ercan, s.41.

¹⁴³ Demirbaş, s.190; KOCA, Mahmut/Üzülmez, İlhan: **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, 15. Bs, Ankara, 2022. (Koca/Üzülmez, 2022), s.823.

Görüldüğü gibi Türk Ceza Kanunu'nun 9. ve 10. maddelerinde "non bis in idem" ilkesi kabul edilmemiş olmasına rağmen, 11. ve 12. maddelerde bu ilke doğrultusunda düzenleme yapıldığı görülmektedir. 13. maddede ise bazı suçlar bakımından ilkeye aykırı hükümler getirilmiştir. O halde Türk Ceza Hukuku politikası açısından, "non bis in idem" ilkesi "tamamen kabul edilmektedir" ya da "tamamen reddedilmektedir" demek mümkün değildir¹⁴⁴. Bu durum her ne kadar çelişki gibi görülse de ülkenin çıkarları, kanun koyucunun amacı gibi etkenler nedeniyle benimsenen yolun daha makul olduğu değerlendirilmektedir.

Kabahatler Kanunu'nun "Cumhuriyet savcısının karar verme yetkisi" başlığını taşıyan 23. maddesinin son fıkrası "*Soruşturma konusu fiilin kabahat oluşturduğunun anlaşılması halinde Cumhuriyet savcısı bu nedenle idari yaptırım kararı verir. Ancak, bunun için ilgili kamu kurum ve kuruluşu tarafından idari yaptırım kararı verilmemiş olması gerekir.*" hükmünü taşımaktadır. Bu madde ile non bis in idem kuralının uygulandığını, çifte cezalandırmanın önüne geçilmesinin amaçlandığını görmekteyiz.

3.4.2.2. İlkeye Yönelik Mahkeme Kararları

Anayasa Mahkemesi bazı kararlarında ise suçlar ve kabahatler arasında non bis in idem ilkesinin uygulanmasını uygun görmemiştir¹⁴⁵. 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 48/5 maddesine göre 0,50 promil üzeri alkollü olarak araç kullanma fiilinin karşılığında hem idari para cezası ve sürücü belgesinin geri alınması tedbirlerinin uygulanacağı hem de 1.00 promil üzerinde alkol tespit edilmesi halinde 48/6. maddesine göre ayrıca kişi hakkında 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu m.179/3'te düzenlenen trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçu hükümlerinin de uygulanacağı düzenlenmiştir. Anayasa Mahkemesi, hem kabahat hem de suç teşkil eden bir eylemin, her iki yaptırım türü ile de cezalandırılıp cezalandırılmayacağı hususunu ayrıca incelemiştir. "*Hukuk devleti ilkesi ve ceza hukukunun temel ilkeleri arasında yer alan "aynı fiilden dolayı iki kez yargılama olmaz (ne bis in idem)" ilkesi gereğince, kişi aynı eylem nedeniyle birden fazla yargılanamaz ve cezalandırılmaz. Ancak, bu ilke mutlak olmayıp, konu bakımından birbirine benzeseler dahi, korunan hukuki yararı, unsurları, amacı ve neticesi farklı olması nedeniyle aynı fiilin ayrı hukuk disiplinleri kapsamında farklı şekillerde mütalaa edilmesi mümkündür. Bir fiilin söz konusu hukuk disiplinlerinin öngördüğü farklı yaptırımlarla cezalandırılması hukuk devleti ve "aynı fiilden dolayı iki kez yargılama olmaz" ilkesine aykırılık teşkil etmez.*" gerekçesiyle almış oldukları

¹⁴⁴ Non bis in idem ilkesinin hukukumuzda detaylı incelemesi için bkz. Özen, Mustafa, "**Non Bis İn İdem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi**", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 14 Sayı: 1, Yıl:2010, s.389-417.

¹⁴⁵ AYM, 05.03.2015 tarih ve 2014/124 Esas ve 2015/24 K. sayılı kararı.

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2015-24-nrm.pdf>

1.00 promilin üzerindeki alkolün etkisiyle emniyetli bir şekilde araç sevk ve idare edemeyecek hâlde olmalarına rağmen araç kullanan sürücülerin, idari para cezası yanında, ayrıca ceza yaptırımıyla da cezalandırılmalarını öngören kuralın Anayasa'ya aykırı bir yönü bulunmadığı şeklinde hüküm vermiştir. Kararın karşı oyu, gerekçe olarak Kabahatler Kanunu m. 15/3 karşısında Anayasa Mahkemesi'nin kararına katılmanın mümkün olmadığı, her iki yaptırım grubunun da sosyal düzeni korumayı dolaylı ve birbirinden farklı önceliklerle de olsa amaçladığını, bu nedenle farklı disiplin olsa da aynı amaca hizmet ettiğini göstermektedir¹⁴⁶.

¹⁴⁶ Kabahatler Kanunu'nun 15. maddesinin üçüncü fıkrasında "bir fiil hem kabahat hem de suç olarak tanımlanmış ise sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanabileceğini, ancak suçtan dolayı yaptırım uygulanamayan hallerde, kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanır" denmektedir. İtiraz konusu kural ile eylem, hem kabahat hem de cürüm olarak cezalandırılmaya yol açmaktadır. ...

"Non bis in idem" kuramının felsefesi, "geçmişte yapılan yargılama neticesinde verilen hüküm, geleceğe karşı bir güvence işlevine sahiptir" ilkesini temel almaktadır. Bu ilke gereğince, bir kişi hakkında bir fiilden dolayı daha önce dava açılmışsa artık başka bir dava açılmaz, daha önce dava açılmış ve kesin hükümle sonuçlanmışsa yine artık başka bir dava açılmaz. Bu nedenle "non bis in idem" ilkesinin daha önce kesinleşmiş bir hükmün başka hüküm verilmesini önleme (kesin hükmün önleme etkisi) işlevine sahip olduğu görülmektedir. Esas itibarıyla bir yargılama hukuku kuralı olan bu ilke, bir kimseye aynı fiil kapsamında birden fazla ceza verilememesi kuralını da içermesi nedeniyle maddi ceza hukukunun da konusunu teşkil etmektedir. ...

"Non bis in idem" ilkesi, adil yargılanma ilkesinin sonucudur. Çünkü daha önce yargılanarak kesin hüküm değeri kazanmış bir fiil ve bu fiilden mahkûm olan bir kişinin tekrar yargılanarak cezalandırılması, hem adalet duygularını rencide edecek hem de haksızlık ve ceza arasındaki oramı kişi aleyhine bozacaktır.

Kişi işlediği tek bir fiil ile birden farklı hukuk disiplinlerinde yer alan suçların oluşmasına sebep olabilecek ise de "non bis in idem" kuralı gereğince TCK'nun 44. maddesindeki fıkri içtima kuralı gereği bu suçlardan en ağır cezayı gerektiren suç yönünden ya da ağırlaştırılmış hali ile cezalandırılması ceza adaletinin bir gereğidir.

Farklı türden yaptırımlarda anılan kuralın uygulanmasında doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre bir kimseye aynı eylemi nedeniyle farklı hukuk disiplinleri ile ceza vermek kuralın felsefesine aykırı olsa, kural kendi hukuk disiplin türleri içerisinde geçerli olup farklı yaptırım uygulamalarında dikkate alınmayacağı söylenmekte, mahkememizde bu davada bu görüşü benimsemiş gözükmektedir.

Bu anlayışı temelde benimseyen yasa koyucu, 5326 sayılı Kanun'un 15. maddesinin (3) numaralı fıkrasında bir fiile ancak tek yaptırım uygulanacağını vurgulamış ve maddenin gerekçesinde "Bir fiil, bazı durumlarda hem suç hem de kabahat oluşturabilir. Maddenin üçüncü fıkrası, bu hallere özgü ve fakat sadece içtima ile ilgili bir hüküm içermektedir. Bu gibi durumlarda kişi hakkında sadece suçtan dolayı ceza veya güvenlik tedbirine hükmedilebilecektir; fiilin kabahat oluşturması dolayısıyla ayrıca idari yaptırım uygulanamayacaktır. Böylece, "non bis in idem" kuralına suçlarla kabahatler arasında da geçerlilik tanınmıştır. Ancak, suçtan dolayı ceza veya güvenlik tedbirine hükmedilemeyen hallerde, kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanabilecektir." denilerek kanun koyucunun takdir yetkisini "non bis in idem" ilkesini suçlar ve kabahatler arasında da arasında geçerli kılma yönünde kullandığı ifade edilmiştir.

Ceza, adli ilgili makamlarca hukuka aykırı kusurlu harekete uygulanan, kefare, önleme, ıslah amaçlı bir yaptırımdır. İdari yaptırım ise araya yargı kararı girmeden idarenin doğrudan özel usulleri ile uyguladığı toplumsal düzene aykırılığa verdiği cezadır.

Suç ve idari ihlalleri oluşturan fiillerin niceliksel farklılığı yaptırımları farklı hukuk disiplini adları altına itmiş ise de, neticede sosyal düzenin niceliklere göre suç sayılan aykırı davranışların cezalandırılmasının sağlanması ile temel de ve amaçta korunanın kamu düzeni ve kamu yararını sağlamak olduğu, her iki yaptırım türünün de sonuçta aynı sosyal amaca hizmet ettiği açıktır.

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun "amaç ve kapsam" başlıklı 1. maddesinde kabahatlerin ve bunlarla ilgili yaptırımların "toplum düzenini, genel ahlakı, genel sağlığı, çevreyi ve ekonomik düzeni korumak amacıyla" düzenlendiği belirtilmiştir. Hükme bakılarak, idari suçlarda korunan hukuksal yararın sadece idari çıkarları ön planda tuttuğunu söyleme imkânının artık kalmadığı söylenebilir. Zira idare, yalnızca idari çıkarları değil kamu düzenini sağlamak üzere kullandığı kolluk yetkileri ile kişilerin toplumsal hayat içindeki kurallara ve düzene uygun hareketini sağlamak üzere işlemler de yapmaktadır. Kamu düzeninin ve idari düzenin sağlanmasının, nihayetinde sosyal düzeni de etkileyeceği açıktır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, sonuçta her iki yaptırım grubu da sosyal düzeni korumayı dolaylı ve birbirinden farklı önceliklerle de olsa amaçladığı kolaylıkla söylenebilecektir.

Anayasa Mahkemesi bir diğer kararında da “*Ceza hukuku ve kabahatler hukukunun öngördüğü yasak ve yaptırımların farklı hukuki yarar, konu ve unsurlara ilişkin olabileceğini, bu hallerde, "aynı suçtan iki kez yargılanmama ve cezalandırılmama" hakkında bahsedilemeyeceği*” bahsiyle non bis in idem ilkesinin suçlar ve kabahatler açısından aynı olayda uygulanamayacağını içtihad etmiştir¹⁴⁷.

Ceza yaptırımları ve idari yaptırımların aynı anda uygulanması durumunda non bis idem kuralının geçerli olmamasının nedeni bu yaptırımların değişik alanları düzenlemeleri ve amaçlarının farklı oluşudur. Bu durum, ceza mahkemeleri tarafından verilen kararlar ile idare tarafından verilen yaptırımın birbirini etkilememesi sonucunu doğurmaktadır¹⁴⁸.

Adli yaptırımlarda temel amaç, hukuk düzenini bozan bir ihlalin meydana gelmesinden sonra bu ihlali gerçekleştiren kişinin cezalandırılmasıyken idari yaptırımlarda kamu düzeninin bozulmasına sebep olacak davranışın yol açtığı zararların giderilmesi amacı bulunur¹⁴⁹.

İdari yaptırım uygulanmasını gerektiren bir eylemin varlığı halinde, ceza hakiminin hukuksal nitelendirmesi ve sonuçta verdiği karar, idari yaptırıma karar verecek olan idari mercii bağlamaz¹⁵⁰. Bu nedenle farklı kararlar da verilebilmektedir. Danıştay bir kararında konuya ilişkin olarak, “*Ceza yargılamasında irdelenen ihlal nedeni eylem ile idari yaptırım kararı sırasında irdelenen idari düzeni ihlal edici eylem öncelikle birbirleriyle örtüşen, aynı şekilde tanımlanan eylemler ve aynı nitelikte ihlaller olmadığından ceza yargılaması sonucu verilen kararın, idari yaptırıma ilişkin karar yönünden bağlayıcılığı bulunmadığını*” ifade etmiştir¹⁵¹.

Yukarıda açıklanan tüm nedenler ile kural Anayasa'nın 2. maddesine aykırıdır. Çoğunluk görüşüne katılmamıştır.

¹⁴⁷ AYM, 2. Bölüm, Başvuru No: 2014/72, KT. 25.3.2015.

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/72>

¹⁴⁸ Aydın, Gurur Kutay, **İmar Kirliliği Kapsamında Adli ve İdari Yaptırımlar**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020, s.269.

¹⁴⁹ Aydın, s.87.

¹⁵⁰ Oğurlu, Yücel, “**İdari Yaptırımlara Genel Bir Bakış ve İdari Yaptırım-Ceza Yaptırımı Ayrımı**”, Erzincan Binali Yıldırım Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, Yıl:1999, s.190.

¹⁵¹ Danıştay 10. Dairesi, 05.12.2003 tarihli, E.2002/521, K.2003/4772.

<https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=18230000&arananKelime=10.%20Daire,2002/521>

3.4.3. Değerlendirme

Yukarıda incelenen Anayasa Mahkemesi'nin 05.03.2015 tarih ve 2014/124 Esas ve 2015/24 K. sayılı kararı örneğinde olduğu gibi doktrinde çeşitli görüşler bulunmaktadır.

Bir görüşe göre, bir eylem hem cezai hem de idari yaptırım gerektirebilir. Bu durumda yapılan bir eylemle toplumun hem genel çıkarına hem de birtakım özel çıkarlarına zarar verildiğinden her iki yaptırım da uygulanmalıdır. Çevre Kanunu m.27 ve m.20/son hükümleri bu doğrultudadır¹⁵². Hatta farklı amaçlar güdüldüğünden birden fazla idari yaptırıma da hükmedilebilir¹⁵³.

Aynı sonuca ulaşan diğer görüşe göre ise, aynı fiil iki ayrı düzeni ihlal ediyor ise fail hakkında hem suçtan hem de kabahatten dolayı ayrı ayrı cezaya hükmolunmalıdır. Bu nedenle *“Bir fiil hem kabahat hem de suç olarak tanımlanmış ise, sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanabilir”* hükmünü öngören Kabahatler Kanunu m. 15/3'ün değiştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir¹⁵⁴.

Non bis in idem ilkesinin idari yaptırımlar söz konusu olduğunda uygulanmasının sınırlı olduğu görüşüne göre; idari yaptırımlarla cezai yaptırımlar farklı alanları farklı amaçlarla düzenlemektedir. Bu nedenle idarenin, idari faaliyetleri yerine getirirken uyguladığı idari yaptırımların cezai yaptırımlar tarafından etkilenmemesi gerektiği böylece kişinin fiili nedeniyle hem cezai yaptırımlara hem de idari yaptırımlara maruz kalabileceği ifade edilmektedir¹⁵⁵.

Birinci bölümde izah edilmeye çalışıldığı gibi, Kabahatler Kanunu içtima hükümlerinde non bis in idem ilkesine yer vermiş ise de uygulamada farklı düzenleri korumak amacıyla kural koyan farklı disiplinlerde bu kuralın uygulanamayacağı görülmektedir. Yukarıda incelenen Anayasa Mahkemesi'nin 05.03.2015 tarih ve 2014/124 Esas ve 2015/24 K. sayılı kararında çoğunluğun oyuna katılmaktayız ve doğru gerekçelendirildiğini düşünmekteyiz. Anılan kararda ve genel olarak suç ve kabahatler arasındaki non bis in idem ilkesinin uygulanmasına yönelik tartışılan hususların Kabahatler Kanunu m. 15/3'ün değiştirilmesi ile ortadan kalkacağına yönelik yukarıda açıklanan görüşe katılmaktayız.

Konuyu, ikinci ve üçüncü bölüm kapsamında değerlendirmek gerektiğinde; çevre kirliliğine ilişkin olarak Türk Ceza Kanunu (TCK), Çevre Kanunu (ÇK) ve Kabahatler

¹⁵² Özkaya Özlüer, Ilgın, İdari Yaptırımların Özellikleri ve Çevre Kanunu, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 1, Yıl 2015, s.178.

¹⁵³ Erdinç s.246. Aynı doğrultuda görüş ve mahkeme kararları için bkz.Erdoğan, Yüksel, **Kabahatler Kanunu**, Seçkin Yayıncılık, 1 Baskı, Ankara, 2005.

¹⁵⁴ Ekinci, Murat, **“Ceza Hukuku İlkeleri Açısından İdari Yaptırımlar”**, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi Sayı: 1, Yıl: 2017, s.51.

¹⁵⁵ **Karabulut**, s.163.

Kanunu (KK) hükümleri birlikte değerlendirildiğinde farklı görüşler bulunduğu görülmektedir.

Bir görüşe göre, ÇK.m.20/son hükmü gereğince bu maddede öngörülen idari yaptırımların adli yaptırımlarla birlikte uygulanacağı belirtilmektedir. Ayrıca ÇK. 27. madde ile birlikte değerlendirildiğinde KK. m.15/3'e bir istisna getirildiği, bu nedenle hem TCK kapsamında suçtan dolayı hem de Çevre Kanunu kapsamında kabahatten dolayı yaptırım uygulanması gerektiği ileri sürülmektedir. Bu durumun non bis in idem ilkesine aykırılık oluşturmadığı, öngörülen yaptırımların uygulanmalarında farklı usuller izlendiği ve farklı düzenleri korumaları nedeniyle idari yaptırımlarla cezai yaptırımların birlikte uygulanmasının mümkün olduğu ifade etmektedir¹⁵⁶.

Diğer bir görüşe göre ise, çevre hukukunda TCK kapsamında cezai yaptırımların bulunmaması gerektiği, bu hukuk dalının idari yaptırımlarla düzenlenmesinin daha doğru olacağı ileri sürülmektedir. Çevre hukukunun bir çok bilimsel alanı kapsadığı, ayrıntılı ve teknik bilgiler içerdiği, yönetmelik ve idarenin düzenleyici işlemleriyle kuralların konulduğu ve bunun da kanunilik ilkesine aykırılık teşkil ettiği, bilirkişi raporlarına dayanılarak karar verilmesinin hukuk devleti kuralına aykırı olduğu, tüzel kişilerin sorumluluğunun tespitinin suç ve cezada kanunilik ilkesi açısından sorun oluşturduğu ifade edilerek, çevre suçlarına ilişkin kast, taksir gibi genel hükümlerin yeniden belirlenmesi ve yerleşik içtihatlarla ulaşılması gerektiği savunulmaktadır¹⁵⁷.

Bir diğer görüşe göre ise, Çevre Kanunu m.27'de idari yaptırımlar bakımından "non bis in idem" ilkesinin uygulanmayacağını belirtmişse de; her fiile tek ceza tayin edilmeli ve yaptırımın idari yaptırım ya da ceza yaptırımı olması bu durumu değiştirmemelidir. İdari yaptırımların aslında ceza olmadığı, göreve aykırı hareket eden kişiye görevinin hatırlatılması anlamına geldiği düşüncesi de bu hususu haklı göstermemektedir. İdari yaptırımlar (meslek ya da sanatın icrasından men gibi) da kişinin hayatını önemli ölçüde etkileyen cezai sonuçlar doğurmaktadır¹⁵⁸. Bu nedenle idari yaptırımların non bis in idem ilkesi kapsamında değerlendirilmesi gereklidir.

¹⁵⁶ Güneş, s.299-300.

¹⁵⁷ Taneri, sf. 450-451.

¹⁵⁸ Şen Ersan, **Çevre Ceza Hukuku (Ceza Hukuku Açısından Sağlıklı ve Düzenli Çevrede Yaşama Hakkı)**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1994, s.241-242.

Aynı görüş, Çevre Kanunu m.27'nin “non bis in idem” ilkesine aykırı olduğunu savunmaktadır. Ayrıca, idare hukuku yaptırımları ile ceza hukuku yaptırımlarının farklı amaca hizmet etmeleri durumunda her yaptırımın uygulanmasının “non bis in idem” ilkesine aykırı olmadığı görüşünü de kabul etmemektedir. Cezanın niteliğinin aynı olması değil, fiilin amaç ve unsurlarının aynı olmasının ilke tarafından göz önüne alındığını belirtmektedir¹⁵⁹.

Çevrenin kirletilmesi fiili nedeniyle Kabahatler Kanunu 15/3 maddesi ve 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 20/son ve 27 maddeleri hükmü gereğince öncelikle Türk Ceza Kanunundan işlem yapılarak fiil suç açısından değerlendirilmeli, atığın niteliği ve alıcı ortama göre eylem suç oluşturmadığı takdirde kabahate ilişkin hükümler uygulanarak idari para cezası uygulanması yoluna gidilmesi gerektiğini savunan görüş de bulunmaktadır.¹⁶⁰ Bu görüşe dayanak olarak Yargıtay 4. Ceza Dairesi tarafından verilen bir karar gösterilmektedir. Bu kararda; “...*Sanığın eyleminin çevrenin kasten kirletilmesi suçunu oluşturduğu ve 5326 sayılı Kanunun 15/3. maddesindeki, eylemin hem kabahat hem suç oluşturması halinde sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanır hükmü uyarınca sanık hakkında TCK'nın 181. maddesinin uygulanması gerektiği gözetilmeden, “aynı fiil nedeniyle aynı sanık için önceden verilmiş bir idari yaptırım kararı olduğu” şeklindeki gerekçeyle davanın reddine karar verilmesinin usul ve kanuna aykırı olduğu*” içtihad edilmiştir¹⁶¹.

Doktrinde tamamen farklı bir görüş de bulunmaktadır. Bu görüşe göre ÇK. m.27 hükmü gereğince; hem ÇK. uyarınca kabahatten dolayı idari yaptırım uygulanması, hem de TCK uyarınca suçtan dolayı adli yaptırım uygulanması KK. m.15/3 ile düzenlenen içtima hükmü nedeniyle non bis in idem ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. KK. yürürlüğe girmeden önce bile ÇK m.27'nin doktrinde tartışıldığı¹⁶² ve iki kez cezalandırmaya neden olduğu gerekçesiyle bu maddenin non bis in idem ilkesine aykırı olduğu savunulmaktadır. Bununla birlikte Kabahatler Kanunu 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe girdiğinden sonraki kanun olması nedeniyle uygulanması gereken düzenleme olduğundan KK. m.15/3 hükmü karşısında ÇK. m.27'nin uygulanma niteliğini kaybettiği belirtilmektedir¹⁶³.

Gürültü kirliliği fiili açısından yorum yapılan bir diğer görüşe göre ÇK m.27'de düzenlenen “*Bu kanunda düzenlenen idari nitelikteki cezaların, bu fiiller için diğer kanunlarda yazılı cezaların uygulanmasına engel olmayacağına*” ilişkin hüküm KK. m. 15/3 gereğince uygulanamaz¹⁶⁴.

¹⁵⁹ Şen, Çevre Ceza Hukuku, s.243.

¹⁶⁰ Otacı, s.284.

¹⁶¹ Yargıtay 4. CD, 24/11/2014, 17557/34071

¹⁶² Şen, Çevre Ceza Hukuku, s.241-242.

¹⁶³ Akbulut, Kabahatler, s.502. Akbulut, Karşılaştırılmalı, s.675.

¹⁶⁴ Maviş, s. 299.

Son olarak, Kabahatler Kanunu'nun 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe girdiği ve Çevre Kanunu'nun idari nitelikteki cezalar başlığını taşıyan 20. maddesinin son fıkrasının 5491 sayılı Kanun ile 26.04.2006 tarihinde yeniden düzenlendiği ve bu nedenle en son yürürlüğe giren hükmün uygulanması gerektiğini ifade eden görüş de doktrinde yer bulmaktadır. Fiilin bir yönden kabahat diğer yönden de suç olması durumunda hem kabahatten dolayı idari para cezası kesilmesi hem de suçtan dolayı cezai yaptırım uygulanması gerektiği savunulmaktadır¹⁶⁵.

¹⁶⁵ Işık, Neşe/Dündar, Mustafa, **100 Soruda 2872 sayılı Çevre Kanunu Uyarınca Kesilen İdari Para Cezaları**, Seçkin Yayıncılık, 1.Baskı, Ankara, 2014, s.184.

SONUÇ

“Çevrenin Kirletilmesi Fiilinin İctima Hükümleri ve Non Bis İn Idem İlkesi Açısından İncelenmesi” ve bir sonuca ulaşılması adına çalışmamda değerlendirilmesi gereken iki husus bulunmaktadır.

İlk husus, non bis in idem ilkesinin hangi disiplinleri kapsayarak uygulanacağı sorunudur.

Hukuk sistemimize bakıldığında non bis in idem ilkesinin anayasal bir koruma altında olmadığı, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun bir maddesinde (CMK.m.225.) açıkça olmasa da örtülü olarak kabul edildiği görülmektedir. Uluslararası antlaşmalarda ise bu ilkenin “yeniden yargılanmama ve cezalandırılmama” adıyla ifade edildiği bölümlerde açıklanmıştır.

Yukarıda izah edilmeye çalışıldığı gibi, Türk Ceza Kanunu kapsamında suçlar ve Kabahatler Kanunu kapsamında kabahatler düzenlenmiştir. Suç nedeniyle yapılan yargılama sonucu mahkeme tarafından verilen cezai yaptırım farklıdır, kabahat nedeniyle idari makamlar tarafından uygulanan idari yaptırım farklıdır. Bu iki hukuk disiplinini ayıran en temel özelliğin bu aşamada ortaya çıktığı kanısındayız. İlkenin tanımına bakıldığında dar anlamda ceza hukuku yargılamasını kastettiğini, herhangi bir yargılama yapılmadan idari nitelikteki bir kararla uygulanan idari yaptırımların bu tanım dışında kaldığını değerlendiriyoruz.

Kabahatler Kanunu m.15/3’e göre; suç ve kabahat oluşturan fiil nedeniyle sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanmasına, bu uygulamanın temeli olarak görülen kabahatin suç içerisinde eridiği görüşüne katılmamaktayız. Aynı disiplinler içindeki fiillerde yani tek fiille birden fazla farklı suçun işlenmesi (TCK m.44) ya da bir fiil ile birden fazla kabahatin işlenmesi (KK.m.15/1) durumlarında fıkri içtima nedeniyle erime görüşüne tamamen katılmakla birlikte, bu sistemin farklı disiplinlerde (KK.m.15/3) işlemeyeceği, suçların ve kabahatlerin kendi içerisinde değerlendirilerek karar verilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Suç politikası gereğince uygulanan suç olmaktan çıkarma eğilimi nedeniyle (tamamen olmasa da) farklı kurallara tabi tutulan disiplinlerin karıştırılmaması hatta tamamen ayrılması gerektiği fikrindeyiz.

İkinci husus da bu aşamada ortaya çıkmaktadır. 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu ile Kabahatler Kanunu ile gerçekleştirilmesi amaçlanan suç olmaktan çıkarma eğilimi gerçekten tam anlamıyla uygulanabilmekte midir?

Türk Ceza Kanunu kapsamından çıkarılarak ayrı bir kanuna ve ayrı bir sisteme kavuşan kabahatlerin tam olarak bağımsızlığını kazanamadığını düşünmekteyiz. Bu düşüncemizin temel gerekçesi, KK m.27’de düzenlenen idari yaptırımlara karşı başvuru yolunun sulh ceza hakimliği olmasıdır. Anayasamıza göre kurulan adli ve idari yargı ayırımına aykırı olduğunu düşündüğümüz bu uygulamanın dayanağı olan maddenin değiştirilerek idare tarafından uygulanan idari yaptırım kararlarına karşı başvuru yolu ya da itiraz yolunun idari yargı olarak düzenlenmesi gerektiğini, özel kanunlarda da bu doğrultuda değiştirilmesi gereken başka hükümler bulunmakta ise, uyum sağlanması açısından tüm idari yaptırımlara karşı idari yargının görevlendirilmesi gerektiğini değerlendirmekteyiz.

Sonuç olarak non bis in idem ilkesinin farklı disiplinler arası uygulanamayacağından bahisle, Çevre Kanunu’nda düzenlenen kabahatlerin Türk Ceza Kanunu’nda da suç olarak düzenlenmesi halinde ÇK m.20 ve 27. maddeler çerçevesinde her bir yaptırımın ayrı ayrı uygulanması gerektiği kanaatindeyiz. Bu şekilde farklı kanunlarda düzenlenerek farklı usullere tabi tutulan fiillerin farklı amaçlara ulaşmak istediğini ve bu nedenle farklı düzenleri koruduğunu düşünüyoruz.

Örnek vermek gerekirse, gemilerden kaynaklı kirlilik ile ilgili ÇK m.20/1’da düzenlenen hüküm “*Cezanın derhal ve defaten ödenmemesi veya bu hususta yeterli teminat gösterilmemesi halinde, gemiler ve götürülebilen diğer deniz vasıtaları en yakın liman yetkilisine teslim edilerek seyrüseferden ve faaliyetten men edilir. Banka teminat mektubu veya geminin bağlı olduğu kulüp sigortacısı tarafından düzenlenecek teminat mektubu teminat olarak kabul edilir.*” şeklindedir. Deniz ticaretinin masraflı ve zamana bakımından gecikmeye tahammülü olmayan bir alan olma özellikleri gözönüne alındığında bu kabahatin idari yaptırım ile cezalandırılması makul ve mantıklıdır. Sadece ceza hukukuna tabi olması durumunda uzun süren yargılama sürecinin bu alanı olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmelidir. İdari para cezasının ödenmemesi ya da teminat gösterilmemesi durumunda donatanların ağır maddi sorumluluk altına girmesi nedeniyle vakit geçirmeksizin cezayı ödemeleri menfaatlerinedir. Ayrıca çevre kirliliği fiilinin, toplum düzenini bozan ve sadece idari yaptırım ile karşılanamayacak zararlara sebebiyet vermesi nedeniyle ceza hukuku alanından ayıramayacak bir fiil olduğunu değerlendirmekteyiz.

İçtima hükümleri açısından değerlendirildiğinde ise, genel bir kanun olan Kabahatler Kanunu karşısında özel kanun olan Çevre Kanunu hükümlerinin uygulanması gerektiği görüşündeyim. Bu nedenle, çevre kirliliği fiillerinde hem devletin koyduğu düzenleyici kurallara aykırılık hem de kamu düzeninin bozulması sonucu, adli ve idari yaptırımların birlikte uygulanması gerektiğini değerlendirmekteyiz.

Çevre kirliliği gibi geri dönölmez sonuçlara yol açabilecek fiillerde caydırıcılığın sağlanması amacıyla ve yukarıda izah etmeye çalışılan nedenlerle non bis in idem ilkesinin suç ve kabahatlerin karşılığında öngörülen yaptırımların uygulanması açısından geçerli olmayacağını savunmaktayız.

KAYNAKÇA

- AKBULUT, Berrin : **Türk Ceza Kanunu ile Kabahatler Kanunu Genel Hükümlerinin Yaptırım Hükümleri Dışında Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi**, 2. Bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, (Akbulut, Karşılaştırmalı).
- AKBULUT, Berrin : **Kabahatler Hukuku**, 1. Bs., Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, (Akbulut, Kabahatler).
- ALPSOY, Zeliha : **“İdari Yaptırım Kavramı ve Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi”**, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 26 Sayı: 45, Yıl: 2021, ss.261-30.
- ASLAN, M. Yasin : **“İdari Yaptırımlar”**, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı:85, Yıl:2009, ss.173-188.
- AYDIN, Gurur Kutay : **İmar Kirliliği Kapsamında Adli ve İdari Yaptırımlar**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.
- BEKAR, Elif : **“Kabahatler Kanunu'nun Genel Hükümlerinin Değerlendirilmesi”**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 69 Sayı: 1-2, Yıl 2011, ss.1033 – 1050.
- BAYRAKTAR, Köksal : **“Ceza Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma Akımı”**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 50 Sayı: 1-4, Yıl:1984, ss.197-212.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan : **İdare Hukuku Dersleri**, Adalet Yayınevi, Güncellenmiş 5.Bs, Ankara, 2018.
- ÇAKIR, Kerim : **Çevreyi Kirletme Kabahati**, Prof.Dr.Feridun Yenisey’e Armağan Cilt 1, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2014.
- DANNECKER, Gerhard : **Avrupa’da “Aynı Fiilden Dolayı Ancak Bir Defa Ceza Verilebileceği” İlkesinin Getirdiği Garanti**, çev. Veli Özer ÖZBEK, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 5 Suç Politikası, ÜNVER, Yener, 1. Bs., 2006,
- DEMİRBAŞ, Timur : **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, Güncellenmiş 17. Bs., Ankara, 2022.
- DÖNMEZER, Sulhi : **“Suç Siyaseti”**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 52, Sayı: 1-4, Yıl:1987, ss.1-33.

- DÖNMEZER, Sulhi/ERMAN, Sahir: **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt 1**, Der Kitabevi, 14.Bs., İstanbul, 2016.
- EKİNCİ, Murat : **“Ceza Hukuku İlkeleri Açısından İdari Yaptırımlar”**, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi Sayı: 1, Yıl: 2017, ss. 19-54.
- EKİNCİ, Mustafa : **Anlatımlı-Gerekçeli Kabahatler Kanunu ile İdari Suç ve Cezalar**, Adalet Yayınevi, 1. Bs. Ankara, 2005.
- ERCAN, İsmail : **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, Yenilenmiş 16. Baskı, Ankara, 2019.
- ERDOĞAN, Yüksel : **Kabahatler Kanunu**, Seçkin Yayıncılık, 1. Bs., Ankara, 2005.
- ERDİNÇ, Burcu : **“İdari Yaptırımların Kavramsal Çerçevesi ve Cezai Yaptırımlarla Karşılaştırılması”**, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 2, Yıl:2012, ss.239-276.
- GİŞİ, Selçuk : **“Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi ve Kabahatler Kanunu”**, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, Yıl: 2017, ss. 129-152.
- GÖKTÜRK, Neslihan : **“Türk Hukukunda Suçların İçtimai”**, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, C:2, Sayı:1-2, Yıl: 2021, ss.31-59.
- GÖLCÜKLÜ, Feyyaz : **“İdari Ceza Hukuku” ve Anlamı; İdarenin Cezai Müeyyide Tatbiki**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 02, Yıl: 1963, ss.115-182.
- GÖZLER, Kemal : **İdare Hukuku**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 3.Bs, Bursa 2019.
- GÜÇLÜ, Yaşar : **İdari Para Cezaları ve Diğer İdari Yaptırımlar**, Seçkin Yayıncılık, 3.Bs., Ankara, 2016.
- GÜNDAY, Metin : **İdare Hukuku**, İmaj Yayıncılık, Güncelleştirilmiş 8. Bs., Ankara, 2003.
- GÜNEŞ, Ahmet M. : **Çevre Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, 1. Bs., İstanbul, 2015.
- HAKERİ, Hakan : **Yeni Türk Ceza Hukukunun Temel Kavramları**, Seçkin Yayıncılık, 3.Bs., Ankara, 2005, (**Hakeri**, Temel Kavramlar).
- HAKERİ, Hakan : **Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler**, Seçkin Yayıncılık, 12.Bs., Ankara, 2015, (**Hakeri**, Temel Bilgiler).
- IŞIK, Neşe/DÜNDAR Mustafa: **100 Soruda 2872 Sayılı Çevre Kanunu Uyarınca Kesilen İdari Para Cezaları**, Seçkin Yayıncılık, 1.Bs, Ankara, 2014.

- İÇEL, Kayıhan : **“İdari Ceza Hukuku ve Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi”**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 50, Sayı: 1-4, Yıl: 1984, ss. 117–131.
- İÇEL, Kayıhan : **Suçların İctimai**, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1762, Hukuk Fakültesi Yayınları No: 385, İstanbul, 1972.
- KABOĞLU, İbrahim : **Çevre Hakkı**, İmge Kitabevi, 3.Bs.1996.
- KALABALIK, Halil : **İdare Hukuku Dersleri Cilt-I**, Seçkin Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 5.Bs, Ankara, 2019.
- KANGAL, Zeynel T : **Kabahatler Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, 1. Bs., İstanbul, 2011.
- KARABULUT, Mustafa : **İdari Yaptırımların Hukuki Rejimi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.
- KARAGÜLMEZ, Ali : **Suç Olmaktan Çıkarma – İdari Para Cezaları – Açıklamalı Kabahatler Kanunu**, Seçkin Yayıncılık, 1.Bs, Ankara, 2005.
- KELEŞ, Ruşen/ERTAN, Birol: **Çevre Hukukuna Giriş**, İmge Kitabevi, 1.Bs., 2002.
- KORKUT Levent/OTACI Cengiz: **Türk Kabahatler Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 4. Bs., Ankara, 2022.
- KOCA, Mahmut/ÜZÜLMEZ, İlhan: **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, 12. Bs, Ankara, 2019, (Koca/Üzülmez, 2019).
- KOCA, Mahmut/ÜZÜLMEZ, İlhan: **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, 15. Bs, Ankara, 2022. (Koca/Üzülmez, 2022).
- KULA, Ayşegül : **“Kabahatler Kanunu Genel Hükümleri”**, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı:140, Yıl:2019, ss.43-70.
- KURT, Hayrettin : **“İdari Yaptırımlara Karşı Güvenceler”**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 1, Yıl: 2014, ss. 131–178.
- MAHMUTOĞLU, Fatih Selami: **Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi ve Düzene Aykırılıklar Hukukunda (İdari Ceza Hukukunda) Yaptırım Rejimi**, Kazancı Yayınları, İstanbul, 1995.
- MAVİŞ, Volkan : **Türk Ceza Kanunu’nda Çevreye Karşı Suçlar**, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2021.
- MECİT, Kemal : **“Kabahatler Kanunu Hükümleri Işığında Vergi Kabahatlerinde Katılma ve Birleşme”**, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak, 2015.

- MERAN, Necati : **Açıklamalı Kabahatler Kanunu Kabahat İçeren Kanunlar**, Kartal Yayınevi, 1. Bs. Ankara, 2006.
- OĞURLU, Yücel : **İdari Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma, İdari Ceza Hukuku ve İdari Cezalara Karşı Başvuru Yolları**, 1.Bs., Seçkin Yayınevi, Ankara, 2000.
- OĞURLU, Yücel : **“İdari Yaptırımlara Genel Bir Bakış ve İdari Yaptırım-Ceza Yaptırımı Ayrımı”**, Erzincan Binali Yıldırım Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, Yıl: 1999, ss.143-194.
- OTACI, Cengiz : **“Çevrenin Kasten ve Taksirle Kirletilmesi Suçuna (TCK 181, 182) İlişkin Yargıtay 4. Ceza Dairesi Kararlarında Belirlenen İlkeler”**, Ankara Barosu Dergisi, Sayı:1, Yıl:2015, ss.279-327.
- ÖZAY, İl Han : **Günüşğinde Yönetim**, Filiz Kitabevi, 3.Bs., İstanbul, 2017.
- ÖZEN, Mustafa : **“Non Bis İn İdem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi”**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 14 Sayı: 1, Yıl:2010, ss.389-417.
- ÖZEN, Mustafa : **“Çevreye Karşı İşlenen Suçlar (TCK m. 181-182)”**, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 18 Sayı: 1, Yıl 2010, ss.9-43, (Özen, TCK m.181-182).
- ÖZKAYA ÖZLÜER, İlgin : **“İdari Yaptırımların Özellikleri ve Çevre Kanunu”**, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 1, Yıl 2015, ss. 123-186.
- ÖZTÜRK, Bahri/ERDEM, Mustafa Ruhan: **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 22. Baskı, Ankara, 2022.
- PEHLİVAN, Ali : **Kabahatler Hukukunun Genel Esasları**, Beta Basım Yayın Dağıtım, 1. Bs. İstanbul, 2020.
- SOYASLAN, Doğan : **Yürütme Organının Suç ve Ceza Koyma Yetkisi**, Kazancı Hukuk Yayınları, No: 77, Ankara, 1990.
- ŞEN, Ersan : **“Kabahatler Kanunu’nun Ceza Muhakemesi Kanunu Hükümleri ile İlişkisi”**, Ceza Hukuku Dergisi, Sayı: 12, Yıl: 2010, ss.11–17, (Şen, Kabahatler Kanunu)
- ŞEN, Ersan : **Çevre Ceza Hukuku (Ceza Hukuku Açısından Sağlıklı ve Düzenli Çevrede Yaşama Hakkı)**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1994, (Şen, Çevre Ceza Hukuku)

- TANERİ, Gökhan : **Ne Bis in Idem ve Kanunilik İlkesi'ne Göre Çevreye Karşı Suçlar İdari Yaptırımlar- Kabahatler**, Seçkin Yayıncılık, 1.Bs, Ankara, 2021.
- TOROSLU, Nevzat : **Ceza Hukuku Genel Kısım**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2005.
- UĞUR, Ali Burak : **Uygulamacılar İçin Kabahatler Kanunu Genel Hükümleri**, Adalet Yayınevi, 1. Bs. Ankara, 2022.
- ULUSOY, Ali D. : **İdari Yaptırımlar**, On İki Levha Yayıncılık, 1. Bs., İstanbul, 2013.
- UYKUN, Burcu : **İdari Para Cezaları**, Kabahatler Hukuku Yazıları II, On İki Levha Yayıncılık, 1. Bs., İstanbul, 2018, ss.49-84.
- ÜNAL Osman Gazi : **“Tehlike Suçu ve Zarar Suçu Arasındaki Suçların İçtimai Konusunun Uzlaştırma Kurumu Bakımından Sonuçları”**, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 30, S. 2, 2022, ss. 859-902.
- YALÇIN, İsmail : **Tüm Yönleriyle Kabahatler Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 1.Bs, Ankara 2007.
- YILDIRIM Turan/YASİN, Melikşah/KAMAN, Nur/ ÖZDEMİR, Eyüp/ÜSTÜN, Gül/OKAY TEKİNSOY, Özge : **İdare Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, Güncelleştirilmiş 7.Bs, İstanbul 2018.
- YENİSEY Feridun/NUHOĞLU Ayşe: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- YILMAZ Ejder : **Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Yayınları, Genişletilmiş Sekizinci Baskı, Ankara 2004.
- YOKUŞ SEVÜK, Handan : **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, Adalet Yayınevi, 4.Bs., 2022,
- YURTCAN, Erdener : **Yargıtay Kararları Işığında Kabahatler Kanunu ve Yorumu**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları No:317, 3. Bs. Ankara, 2018 (Yurtcan, Yorum).
- YURTCAN, Erdener : **Yargıtay Kararları Işığında Kabahatler Kanunu ve Uygulaması**, Aristo Yayınevi, 4. Bs. İstanbul, 2020, (Yurtcan, Uygulama).
- ZAFER, Hamide/PAMUK, Gülfem/ÇAKIR, Kerim: **Gerekçeli, Açıklamalı, İctihatlı Kabahatler Kanunu**, Beta Yayıncılık, 1. Bs., İstanbul, 2014.

İnternet Kaynakları

<https://mevzuat.gov.tr>

<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss840m.htm>

<https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/participation-public-crime-policy>

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>

<https://karararama.danistay.gov.tr>

<https://karararama.yargitay.gov.tr>

<https://dergipark.org.tr>

<https://sozluk.gov.tr>

<https://tez.yok.gov.tr>

www.kazanci.com

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Gökşen KURT
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Eskişehir Kılıçoğlu Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Tez Konusu	Çevrenin Kirlenmesi Fiilinin İctima Hükümleri ve Non Bis İn İdem İlkesi Açısından İncelenmesi
Yabancı Dil/Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	Eskişehir Barosu Avukatlık Stajı (2004-2005)
Çalıştığı Kurumlar	Sahil Güvenlik Okul Komutanlığı (2005-devam)